

Masarykova univerzita

Filozofická fakulta

Katedra filozofie

Magisterská diplomová práce

2019

Bc. Jana Martinková

**Masarykova univerzita Filozofická
fakulta**

Katedra filozofie

**Učitelství Základů společenských
věd pro střední školy**

Bc. Jana Martinková

**Výuka religionistiky v rámci ZSV
na státních a církevních
gymnáziích**

Magisterská diplomová práce

Vedoucí práce: Ing. Mgr. Zdeňka Jastrzemska, Ph.D.

2019

*Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala
samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.*

.....
Podpis autora práce

O vznik této diplomové práce se zasloužilo několik lidí, kterým patří můj veliký dík. Poděkování předně náleží paní doktorce Ing. Mgr. Zdeňce Jastrzembské, Ph.D., za to, že se ujala vedení mé práce. Dále děkuji zástupcům všech škol, jež se zapojily do výzkumu a svou aktivní účastí tak poskytly vhled do zkoumané problematiky.

Obsah

Úvod.....	7
1. Teoretická část.....	9
1.1. Socio-kulturní pozadí ČR.....	9
1.1.1. Česká republika jako ateistický stát	9
1.1.2. Historický vývoj religiozity českého obyvatelstva.....	11
1.1.3. Role náboženství ve společnosti.....	16
1.2. Vymezení religionistiky v předmětu ZSV.....	21
1.2.1. Předmět ZSV	21
1.2.2. ZSV v rámci RVP pro gymnázia.....	21
1.3. Religionistika vs náboženství.....	23
1.4. Církevní školství v ČR.....	25
1.4.1. Historie církevního školství.....	25
1.4.2. Přehled církevních gymnázií v ČR.....	28
1.4.3. Specifika ve výuce.....	30
2. Analytická část	31
2.1. Analýza učebnic	31
2.1.1. Společenské vědy v kostce pro střední školy	32
2.1.2. Občanský a společenskovední základ – přehled středoškolského učiva	32
2.1.3. Společenské vědy pro střední školy	33
2.1.4. Přehled učiva k maturitě – Společenské vědy	33
2.1.5. Základy společenských věd III. - Základy filosofie, etiky	33
2.1.6. Odmaturuj ze společenských věd	33
2.1.7. Občanský a společenskovední základ – Náboženství	34
2.1.8. Přehled religionistiky	35
2.1.9. Malé kompendium světových náboženství	35
2.1.10. Teorie a dějiny náboženství.....	36
3. Výzkumné šetření.....	37
3.1. Metodika výzkumu.....	37
3.2. Cíl výzkumu	38
3.3. Výzkumné otázky.....	38
3.4. Kritéria pro výběr škol	40
3.5. Státní gymnázia	40
3.5.1. Gymnázium Brno Křenová	41
3.5.2. Gymnázium Františka Palackého Valašské Meziříčí	45
3.6. Církevní gymnázia	50

3.6.1. Arcibiskupské gymnázium v Praze	50
3.6.2. Katolické gymnázium Třebíč	54
3.7. Hodnocení dat	58
Závěr	61
Seznam použité literatury	64
Seznam internetových zdrojů	67
Přílohy	69
➤ Rozhovor 1 – Katolické gymnázium Třebíč	69
➤ Rozhovor 2 – Arcibiskupské gymnázium v Praze	72
➤ Rozhovor 3 – Gymnázium Brno, Křenová.....	76
➤ Rozhovor 4 – Gymnázium Františka Palackého Valašské Meziříčí	77

Úvod

V současném evropském myšlení představuje náboženství velice citlivé téma. V kontextu událostí posledních let, které zásadním způsobem ovlivnily sociologické uspořádání společnosti se z náboženství stal vztyčný bod mnoha střetů a nedorozumění. Příslušnost občanů státu k určitému náboženství značně ovlivňuje a formuje kulturně-politické nastavení státu. Ačkoliv jsou evropské státy silně sekularizovány, s přílivem nových obyvatel a jejich hodnot dochází stále častěji ke kulturním střetům, jenž mají za následek sociální nepokoje. Je proto na místě zkoumat důvody těchto střetů a zabývat se odlišnostmi, která jednotlivá náboženství staví do zneprátené pozice.

Z tohoto důvodu je více než nezbytné, aby vzdělávací systém zahrnoval předmět, v jehož rámci se studenti seznámí se základními fakty jednotlivých náboženských systémů. V České republice se studenti mohou setkat s religionisticky orientovanými tématy jak na základním, tak na středním stupni školství. V základních školách jsou témata religionistiky začleněna převážně do předmětu Občanské výchovy, jež si klade za cíl vybavit žáky základními vědomostmi o společnosti a jejich fungování v ní. Na úrovni středního školství se pak studenti mají možnost setkat s religionistikou v rámci předmětu Občanská nauka, na některých školách, převážně gymnaziálního typu, je pak tento předmět znám pod názvem Základy společenských věd. Cílem tohoto předmětu je poskytnout studentům hlubší vhled do problematiky vědních oborů zahrnujících filozofii, politologii, psychologii, ekonomii, estetiku, etiku, religionistiku, sociologii a právní vědy. Studenti tak získávají všeobecný náhled na postavení člověka v stále se měnící společnosti a získávají znalosti potřebné pro pochopení rozličných sociologických vztahů.

Napříč vysoké míře sekularizace české společnosti se v českém školském systému mimo státní a soukromý sektor vyskytují i školy zřizované církví. Církevní školství má v českém školském aparátu dlouholetou tradici, přičemž mnohé církevní školy v současnosti zaujímají statut výběrových škol. Ačkoliv církevní školství podléhá jako jiné typy škol školskému zákonu a nařízeními vydávanými ministerstvem školství, ve své působnosti se často přiklání k určitým názorovým a hodnotovým postojům, které tak větší či menší měrou promítají do výuky.

Cílem této práce je srovnat výuku religionisticky orientovaných témat vyučovaných v rámci předmětu ZSV na státních a církevních gymnáziích a porovnat, jakým způsobem je zde k výuce religionistiky přistupováno. Práce se nesnaží zkoumat míru promítání církevní katecheze do vyučování (k tomuto účelu by bylo potřeba zkoumat samostatný předmět náboženství), pouze se snaží uchopit přístup k výuce religionistických témat v kontextu

specifik vyplývajících z růzností jednotlivých typů škol.

Práce je členěna do tří na sebe navazujících celků zahrnujících teoretický úvod do zkoumané problematiky, analytickou sekci poskytující analýzu vybraných učebnic a výzkumnou část obsahující výstup ze sbíraných dat.

V úvodu teoretické části se práce hlouběji zabývá socio-kulturní problematikou postojů české společnosti k náboženství a snaží se nastínit důvody vzniku těchto postojů. V následující části práce je podrobně popsán předmět ZSV z pohledu výuky religionistiky. Tento popis je pak dále doplněn o výňatky z RVP pro gymnázia, jež jsou cíleně zaměřeny na výuku religionisticky orientovaných témat. V této části jsou také nastíněny specifika výuky na státních a církevních typech gymnázií.

Analytická část se primárně zaměřuje na analýzu dostupných učebních textů běžně používaných ve výuce. Tyto texty zkoumá jak z pohledu obsahového, tak z pohledu rámcového, kdy hodnotí, zdali a jakým způsobem textové materiály navazují na rámcovou vzdělávací osnovu.

Výzkumná část práce porovnává získaná data a nabízí komentář ke kvalitativnímu výzkumu. Tento výzkum byl proveden za účelem získání dat vedoucích k hlubšímu porozumění zkoumané problematiky. V rámci hodnocení výzkumu jsou mimo jiné nastíněny metodologické problémy, jež daný výzkum provázely.

V závěru práce se nachází rekapitulace získaných poznatků a hodnocení výzkumu.

1. Teoretická část

1.1. Socio-kulturní pozadí ČR

Pro pochopení ukotvení religiozity v českém prostředí je potřeba nahlédnout do hlubších struktur české společnosti. Ačkoliv je Česká republika vnímána jako silně sekularizovaný stát zaujímající jednu z vedoucích pozic na poli nejvíce ateistických zemí světa, úloha náboženství ve společnosti hraje stále významnou roli. Tato kapitola se snaží o uchopení české religiozity v rámci historicko-kulturního kontextu a poukazuje na problematičnost, jenž při zkoumání religiozity ve společnosti vyvstává.

1.1.1. Česká republika jako ateistický stát

Současná česká společnost bývá často deklarována jednou z nejvíce ateistických zemí světa. Tato skutečnost může být dlouhodobě pozorována v rámci analýzy dat získaných při sčítání lidu. V průběhu několika desetiletí lze pozorovat postupný odklon společnosti od náboženství. Zatímco v roce 1991 se k určité formě víry přihlásilo téměř 44 % obyvatelstva, o deset let později se toto číslo propadlo více než o 10 %. V roce 2011 sebe jako věřící identifikovalo pouze necelých 21 % občanů a tento klesající trend lze předpovídat i pro další roky.¹

Tabulka č.1: Obyvatelstvo podle náboženské víry v letech 1921–2011 v %

Ukazatel	1921	1930	1950	1991	2001	2011
Obyvatelstvo celkem	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
věřící	92.8	92.2	93.9	43.9	32.1	20.8
osoby bez náboženské víry	7.2	7.8	5.8	39.9	59.0	34.5
neuveveno	0.0		0.3	16.2	8.8	44.7

Zdroj: Český statistický úřad (2014)

V reakci na data získaná při sčítání lidu v roce 2011 uvedl přední český religionista Ivan Štampach jako jeden z důvodů dlouhodobého úbytku osob hlásících se k víře skutečnost, že církve jako taková nereflektuje změny stále se proměňující společnosti. Většina osob hlásících se k víře se v rámci sčítání obyvatel přihlásila ke katolickému vyznání. Tradiční

¹ Český statistický úřad. Obyvatelstvo podle náboženské víry v letech 1921 - 2011. [online] 2014 [cit. 2018-11-10]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20551795/1702201401.pdf/68758640-22b5-4eba-9733-95c75a479d42?version=1.0> >

církev však reprezentuje spíše zastaralou instituci, která ve svém působení není schopna odrážet hodnoty soudobé demokratické společnosti, jež upřednostňuje společenství před církevní byrokracií. Ačkoliv je Štampach přesvědčen, že počet věřících v zásadě neubývá a data sčítání reflektují spíše sociální náladu občanů vůči církevním institucím, snižující se religiozitu vidí jako zásadní civilizační změnu, která prostupuje celou společností.²

Jedním z mnoha faktorů ovlivňujících klesající popularitu náboženství může být sociologický vývoj společnosti. V důsledku modernizace, která s sebou přinesla řadu sociálních změn došlo k zásadní proměně společnosti. Současná česká společnost je vnímána jako vysoce sekularizovaný stát, na jehož fungování má náboženská tradice spíše minoritní vliv. Skutečnost, že je Česká republika v současnosti jednou z nejvíce ateistických zemí světa, vzbuzuje mnohé otázky a dává vědcům širokou škálu podnětů pro výzkum tohoto fenoménu.

Ve svém výzkumu zabývajícím se detradicionalizací a individualizací náboženství v české společnosti, jež se pokoušel o zmapování religiozity a víry v nadpřirozeno v české populaci, došli Lužný a kol. k zajímavým výsledkům. V rámci kvantitativního šetření, jehož se zúčastnilo celkem 1200 respondentů z oblasti České Lípy a Mikulova, bylo prokázáno, že česká společnost jako taková zastává vůči vnímání tradičních i netradičních náboženství spíše negativní postoj. Sami věřící sebe sama vnímají jako menšinovou skupinu figurující v rámci majoritní ateistické společnosti.³

Celý výzkum se opírá o ústřední koncepty individualizace a detradicionalizace, jež jsou vnímány jako dílčí prvek při zkoumání vývoje religiozity ve společnosti. Soudobá společnost prochází řadou sociálních změn. Vlivem urbanizace a přesídlování obyvatel dochází u části obyvatel k odklonu od tradičních hodnot, což se promítá i v individuálním přístupu k náboženství. V rámci výzkumného šetření v České Lípě, jejíž obyvatelstvo bylo po druhé světové válce vlivem nuceného odsunu Němců vystěhováno, se ukázalo, že významný vliv pro formování vztahu k náboženským tradicím může mít i přesídlování obyvatel. Z výsledků šetření vyplývá, že velká část nově přichozích obyvatel se v rámci změny bydliště nebyla schopna začlenit do náboženského společenství dané obce, čímž se odpoutala od náboženských tradic, byť se těchto tradic v místě svého předchozího bydliště aktivně účastnila. Z hlediska sociologie zde dochází k velmi zvláštnímu jevu, který Lužný

² LUŠTINEC, Vít, 2011. Štampach: Círky odpovídají na otázky, které nikdo neklade. [Rozhovor], Christnet [cit. 2019-01-01]. Získáno z: <<http://www.christnet.eu/magazin/clanek.asp?clanek=3786>>

³ LUŽNÝ, Dušan a Zdeněk R. Nešpor. *Náboženství v menšině: religiozita a spiritualita v současné české společnosti*. Praha: Malvern, 2018, s. 30.

a kol. popisuje jako stav „náboženského bezdomovectví“⁴. Tento stav značí celkový odklon od náboženství, kdy se nově příchozí obyvatelé nejsou schopni začlenit do stávajících struktur společnosti, což v důsledku stěhování a opuštění předchozích sociálních vztahů vede k jejich celkové izolaci a následnému opuštění náboženské tradice. Z tohoto Lužný usuzuje, že: „cesta k náboženské skupině nevede skrz otevřené dveře kostela, ale skrz jednotlivé body často neformální sítě vztahů – tedy otevřením celé sítě, resp. navázáním nenáboženských mezilidských vztahů, prostřednictvím nichž jsou rodiny nově příchozích vtaženy do již existující náboženské komunity.“⁵

Jako jeden z důležitých faktorů podílející se na odklonu jedince od náboženských hodnot může být považována individualizace. V důsledku modernizace dochází ve společnosti ke změnám chápání jedince v rámci celku. Člověk již není brán jako někdo, jehož identita je utvářena vnějšími vlivy. Jedinec získává výhradní pozici ve formování vlastní identity. „Individualizace znamená, že osobní identita je stále méně předem danou skutečností, tedy daností, a stále více se stává výsledkem volby. Moderní člověk identitu pasivně nezískává, ale tvoří ji. Identita není pevná, ale tvárná. Je nikdy neukončeným procesem.“⁶

Způsob, jímž je identita získávána, předurčuje jedince k vykonání určitých životních rozhodnutí. Stejně jako si volí povolání, rodinný stav či vzdělání, volí si jedinec také své náboženské vyznání. Tato „povinnost“ svobodné volby přináší dilema, jež nutí každého občana přehodnotit svůj přístup k náboženským tradicím a rozhodnout se pro zachování nebo upuštění od těchto tradic.

Ačkoliv je pojetí náboženství spjato s řadou sociálních činitelů, jedním z určujících faktorů pro výzkum religiozity obyvatelstva je bezesporu historické pozadí, jež provázelo formaci daného státu.

1.1.2. Historický vývoj religiozity českého obyvatelstva

Podle mnohých historiků a religionistů mohou za současnou pozici ČR jako jednoho z nevíce ateistických národů světa historické události, které do značné míry ovlivnily současnou podobu náboženského vnímání českých občanů. Pro bližší pochopení postoje českých občanů k náboženství, je nesmírně důležité podívat se na důvody, jež k vytvoření tohoto postoje vedly.

⁴ Ibid., s. 198.

⁵ LUŽNÝ, Dušan a Zdeněk R. Nešpor. Op. cit., s. 198.

⁶ Ibid., s. 196.

Ve své publikaci zabývající se vztahem české společnosti k náboženství uvádí známý český náboženský sociolog David Václavík čtyři hlavní důvody vysvětlující vysokou míru sekularizace české společnosti. Podle něj mohou za současnou náboženskou situaci v ČR převážně nucená rekatolizace českého národa vedoucí „ke vzniku racionalistického a utilitárního pojetí náboženství“⁷, dále pak antikatolický přístup, jež byl uplatňován v rámci národního obrození a hodnotový pragmatismus, jež byl ukotven v mysli většinové společnosti. Na sekularizaci měl také značný vliv fakt, že politické osobnosti se přikláněly k idejím liberalismu a odmítaly klerikalismus.⁸

Jedním se zásadních zlomů ovlivňující postoj českých obyvatel k po staletí následované víře byl zrod republiky. Počátkem 20. století zaznamenává evropské kulturní myšlení razantní změny. Po vyčerpávající První světové válce dochází k rozpadu po staletí uznávané struktury rakousko-uherské monarchie a koncem října roku 1918 dostává český národ nový rozměr v podobě vzniku samostatného Československa. Ačkoliv je zrod samostatného státu pro mnohé předzvěstí konce utlačování a národní svobody, nově formovaný stát s sebou přináší i mnoho nejistot a sociálních změn. V kontextu náboženského uspořádání společnosti dochází k zásadním změnám. Antikatolický postoj vůdčích politických reprezentantů symbolizuje pomyslný protipól „staré“ katolické monarchie. V roce 1925 vystupuje prezident T. G. Masaryk na oslavách výročí upálení Mistra Jana Husa a na místo české vlajky nechává následně vyvěsit na Hrad vlajku husitů. Tímto činem dal najevo svůj postoj ke katolicismu a pobouřil tak přední zastupitele katolické církve, jež se cítili být touto událostí značně ohroženi.⁹ Důvodem k ohrožení moci katolické církve nebyl pouze antikatelický postoj politických elit, nýbrž také fakt, že katolická církev jako taková prožívala ve stejné době vnitřní rozkol. V důsledku celkové modernizace společnosti se některé názorové a postoje hodnoty přenášely i dovnitř katolické církve, kde působily jako rozněcovač stupňujícího se napětí mezi konzervativními Vatikánu oddanými katolíky a rebelujícími skupinami, jež se snažily přinést víru na národní

⁷ VÁCLAVÍK, David. *Náboženství a moderní česká společnost*. Praha: Grada, 2010, s. 52.

⁸ *Ibid.*, s. 52.

⁹ Masarykův červnový projev pronesen k výročí upálení Mistra Jana Husa a následné vyvěšení husitské vlajky vyvolá diplomatický konflikt známý jako Marmaggiho aféra. Rozpoutání této aféry předchází vládní rozhodnutí z března 1925 o ustanovení několika nových, primárně nábožensky orientovaných svátků. Tímto rozhodnutím dochází k zrušení katolickou církví uznávaného svátku Jana Nepomuckého a zavedení svátků Cyrila a Metoděje a památného dne Jana Husa. Po událostech června 1925 již katolická církev nehodlá snášet postoje nové české vlády a v důsledku toho odvolává papežského nuncia Francesca Marmaggiho jakožto zástupce Papežského stolce z Prahy. Viz EHRENBERGER, Tomáš. *Husův svátek jako příčina diplomatického konfliktu mezi Československem a Vatikánem. Dějiny a současnost*. Praha: Lidové noviny, 2002, (4), s. 23–27. ISSN 0418-5129.

úroveň.¹⁰

S počátkem 20. století se začal v českém přístupu k náboženství objevovat nový fenomén, který do té doby neměl obdoby. V rámci sčítání lidu v roce 1921 se k poli bez vyznání přihlásilo necelých 7 % obyvatelstva, což z této skupiny učinilo po přívržencích katolicismu početně druhou největší skupinu.¹¹ Tento hodnotový postoj se promítl i při následném sčítání lidu prováděném roku 1930, kdy počet osob bez vyznání či nezjištěno činil 8,9 %.¹²

Problematikou tohoto vzrůstajícího fenoménu se ve své publikaci zabývá i Václavík a zároveň nastiňuje klíčový metodologický problém výzkumu religiozity českého obyvatelstva, a to nutnost rozlišovat ateismus od tzv. „neinstitucionalizované religiozity“, jež bývá za ateismus často zaměňována.¹³ Podle Václavíka nelze z ukazatelů sčítání obyvatelstva jednoznačně vyvozovat tehdejší náboženskou situaci ve společnosti, neboť pole *bez vyznání* nelze spojovat s čistě ateistickým postojem. Pro mnoho obyvatel so pole *bez vyznání* stalo únikovým termínem v případě, že se jejich víra hodnotově neshodovala s žádnou z nabízených možností. Přihlášení k tomuto poli navíc mohlo podle Václavíka také ukazovat nízkou důležitost, jež jedinec náboženství ve svém životě přisuzoval.¹⁴

Ani v následujících letech se náboženská situace příliš nezlepšila, na čemž se podepsala i skutečnost, že většina politické reprezentace v čele první republiky zastávala silně antiklerikální postoje. Během druhé světové války, co by doby protektorátu, nezaznamenala míra religiozity českého obyvatelstva výraznějších změn či výkyvů. Podle výzkumu z roku 1946, který se zaměřoval na zmonitorování české náboženské situace po Druhé světové válce se k víře hlásilo zhruba 80 % tehdejšího obyvatelstva. K ateismu se v tom samém výzkumu přihlásilo 12 % české populace.¹⁵ Výzkum také poukázal na jistý odklon od náboženských institucí, které v mnoha lidech vzbuzovaly nedůvěru. Vlivem vysídlování německého obyvatelstva došlo, převážně v katolické církvi, k úbytku věřících. Zásadní změna na poli české náboženské scény nastala v únoru 1948 s příchodem komunistického režimu. Ačkoliv se zpočátku nový režim vůči náboženství tvářil v celku

¹⁰ Tento rozkol měl zásadní vliv na vznik Církve československé, která se roku 1920 stala protipólem konzervativní katolické církve. Viz MIŠOVIČ, Ján. *Víra v dějinách zemí Koruny české*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001. Sociologické aktuality.

¹⁰ VÁCLAVÍK, David. Op. cit., s. 53-58.

¹¹ MIŠOVIČ, Ján. *Víra v dějinách zemí Koruny české*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001, s. 78.

¹² Ibid., s. 83.

¹³ Viz VÁCLAVÍK, David. *Náboženství a moderní česká společnost*. Praha: Grada, 2010, s. 82-83.

¹⁴ Ibid., s. 81-82.

¹⁵ MIŠOVIČ, Ján. Op. cit., s. 90.

mírumilovně, již brzy bylo patrné, že religiozita českých obyvatel je silně ohrožena. V reakci na únorový převrat, jenž byl mnohými institucemi považován za nezákonný, odmítla katolická církev uznání legitimacy nového režimu. Tento církevní postoj pak rozpoutal státní tažení zaměřeno proti církvím, v jehož rámci se komunistický stát všemožnými způsoby snažil získat absolutní kontrolu nad církví. Církev, převážně katolická, byla státem vnímána jako hrozba, neboť disponovala kontakty se zahraničím. Za pomoci církevních kolaborantů se formoval plán tzv. *Katolické akce*¹⁶, jejímž cílem bylo získat naprostou kontrolu nad katolickou církví. Ačkoliv tato akce skončila znatelným fiaskem pro komunistickou stranu, církevní kritika komunismu jako protikřesťanského směru vedla k uskutečňování mnoha kroků, jimiž se komunistický stát snažil eliminovat moc církve. V souvislosti se zavedením Státního úřadu pro věci církevní se stát zasadil o to, aby mohl kontrolovat náboženské obřady konané v rámci církve. Následovalo zabavení církevního majetku a tvrdé persekuci proti církvi jako takové.¹⁷

Ačkoliv církev, jež byla v opozici vůči státu, ztratila svou autonomní moc, výsledky ze sčítání lidu prováděném v roce 1950 ukázaly zajímavý vývoj, jenž nastal na poli české religiozity. I přes státem vedenou persekuci křesťanství se počet věřících nijak výrazně nezměnil. Naopak, tato situace vyvolala nárůst osob hlásících se k určitým formám víry. Tento nárůst může být mimo jiné vyzorován i z počtu osob, které se v roce 1950 přihlásily k poli „bez vyznání“. Zatímco při sčítání obyvatel v roce 1930 toto číslo činilo více než 7 % obyvatelstva, v roce 1950 se jako osoby bez vyznání označilo pouze 4,3 % z celkového počtu obyvatel.¹⁸ Tento vývoj religiozity obyvatelstva byl zcela v rozporu s očekáváním komunistické diktatury. Ačkoliv se zásahy státu vůči církevním organizacím negativně projevíly na počtu věřících hlásících se ke katolické církvi, počet přívrženců jiných církví výrazně stoupl. Z tohoto nárustu počtu obyvatel, jenž se přihlásil k víře nelze vyvozovat, že se skutečná míra religiozity českého obyvatelstva zásadně zvýšila. Jak uvádí Václavík, přihlášení se k náboženské příslušnosti mělo pro mnohé občany pouze formální charakter a mnoho obyvatel, včetně předních komunistických osobností, se k určitému typu víry

¹⁶ „Katolická akce“ byla založena 10.června 1949 jako organizace, jejímž hlavním cílem bylo dosažení dohody mezi Československem a katolickou církví, jež v té době disponovala úzkými vazbami na Vatikán. Předmětem této dohody bylo ponárodnění církve, jež by se tímto počinem oprostila od vlivu Vatikánu. V procesu Katolické akce využil stát služeb tzv. vlasteneckých kněží, kteří v tomto procesu kolabovali s komunistickým režimem. Akce se dočkala ostré kritiky ze strany Arcibiskupa Berana a řady biskupů, kteří se zasadili o exkomunikaci podporovatelů této akce. Viz VAŠKO, Václav. Dům na skále: Církev zkoušená, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004, s. 132–159.

¹⁷ Ibid., s. 132–159.

¹⁸ Viz MIŠOVIČ, Ján. Op. cit., s. 93.

přihlásilo čistě z následování tradičních norem.¹⁹

S příchodem sovětské okupace dostala česká náboženská situace zcela jiný spád. V rámci normalizace se zavedla nová státní opatření, jež měla zaručit naprosté oddělení církve od moci. V roce 1972 došlo k založení Ústavu pro vědecký ateismus, jež měl za úkol zpochybňovat křesťanskou věrouku a „vědeckým“ přístupem zdůvodňovat oprávněnost ateismu v rámci marxisticko-leninské ideologie. Státní tlak působící na omezování vlivu církevních organizací se promítl i ve vztahu k jiným církvím. Příslušníci církve byli veřejně haněni a příslušnost k náboženské skupině jako takové snižovala status člověka ve společnosti. Tato státní ideologie se zasadila o náboženské ochladnutí českého obyvatelstva a postupný odklon obyvatel od víry jako takové. Církev se pro mnoho obyvatel stala nedůvěryhodnou organizací, jež mohla být nebezpečná. Tento názor silně podporovala komunistická vláda, jenž se již od počátku svého působení snažila mezi obyvateli zasít nedůvěru v církevní instituce. Není proto divu, že v rámci výzkumu prováděného roku 1979 pod záštitou Ústavu veřejného mínění vykazovaly více než dvě třetiny obyvatelstva určitou míru netečnosti vůči víře a náboženství. Václavík se domnívá, že „právě v době normalizace byl završen postupný přerod českého antiklerikalismu v náboženskou lhostejnost.“²⁰

Nový obrat ve společnosti s sebou přinesl listopad 1989 a s ním související sametová revoluce. Během několika měsíců se začal formovat revoluční proud, jenž se stal iniciátorem mnoha společensko-kulturních a politických změn. Nově formující se politický systém hlásící se k odkazu svobody a demokracie znamenal obrovské změny i pro církve. Po letech cenzury, nátlaků a náboženské represe přišla doba svobody. Církev se z pozice utiskované menšiny vyšvihla do role vítěze nad komunistickým režimem. Ačkoliv s sebou listopad 1989 přinesl mnohá uvolnění a přechod od totalismu k demokracii, stav společnosti v mnohém reflektoval skutečnosti, jež se na vývoji morálky podepsaly v posledních čtyřiceti letech a jenž vedly k rozpolcení společnosti. Jak uvádí Balík a Hanuš ve své studii o pozici katolické církve v tehdejší Československu, „zánik komunistického režimu zastihl církve rozvrácenou a poničenou, a to nejen ve smyslu institucionálním, ale též duchovním.“²¹

Ze sčítání obyvatel v roce 1991 vyplynulo, že pozice církve v rámci množství osob hlásících se k určité náboženské skupině je značně oslabena. V rámci sčítání se jako věřící označilo necelých 44 % obyvatelstva. Na druhé straně stupnice sebe sama za nevěřící

¹⁹ VÁCLAVÍK, David. Op. cit., s. 82-83.

²⁰ VÁCLAVÍK, David. Op. cit., s. 123.

²¹ BALÍK, Stanislav, HANUŠ, Jiří. *Katolická církev v Československu 1945-1989*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001, s. 324.

označilo téměř 40 % dotazovaných, zbylá část obyvatelstva se rozhodla na otázku zjišťující náboženskou příslušnost neodpovědět. Velká část osob hlásících se k určitému náboženství byla zastoupena starší generací.²² Mladou generaci, jež byla vychovávána pod přísnou diktaturou komunistického režimu, teď čekal nelehký úkol spočívající ve vytvoření vlastní identity v novém demokratickém státu.

Moderní liberální společnost se zasloužila o mnohé změny v oblasti politiky, ekonomie a kultury. Současné uskupení státu představuje sekularizovanou společnost, v níž je náboženství vnímáno jako určitý doprovodný prvek obsažen ve společnosti. Výsadní postavení církve se v rámci privatizace a individualizace náboženství výrazně zmenšilo. Také role církevních institucí zaznamenala mnoho změn. Jak uvádí přední český religionista a teolog Tomáš Halík:

„Církev dnes přestaly být monopolními reprezentanty náboženství, stejně jako stát přestal mít monopol v oblasti politiky. V procesu globalizace se oslabuje role národních států a tradičních struktur jako jsou politické strany či odborové organizace, dynamice občanské společnosti více odpovídají nová sociální hnutí a občanské iniciativy, jejichž činnost přesahuje hranice států. Analogicky se oslabuje role církevních institucí a hranic mezi denominacemi a dynamika současného náboženského života se více artikuluje v nových náboženských hnutích a skupinách, které mají často ekumenický a mezinárodní charakter.“²³

1.1.3. Role náboženství ve společnosti

Ačkoliv je Česká republika vnímána jako vysoce sekularizovaná společnost, náboženství má v rámci společenského působení stále svou zvláštní roli a tvoří nedílnou součást české kultury. O důležitosti náboženství v sociokulturním prostředí svědčí i teorie Emile Durkheima, jež vidí roli náboženství ve formování systému víry a praktik soustředujících své členy a přívržence do určitého morálního společenství. Stejně jako Max Weber, který věřil, že víra v nadpřirozeno poskytuje lidem prostor pro formování sociálních vztahů a vytváření základních etických principů, i Durkheim staví náboženství do role sociálního konstruktů, kde je náboženství vytvářeno společností samou. Jak uvádí Václavík, v návaznosti na Durkheima může být náboženství chápáno jako určité sociální působení,

²² Český statistický úřad. Obyvatelstvo podle náboženské víry v letech 1921 - 2011. [online] 2014 [citováno 2018-11-10]. Dostupné z: <<https://www.czso.cz/documents/10180/20551795/1702201401.pdf/68758640-22b5-4eba-9733-95c75a479d42?version=1.0>>

²³ HALÍK, Tomáš. Církev v občanské společnosti [Online]. 2002 [cit. 2019-01-02]. Dostupné z: <<http://halik.cz/cs/tvorba/clanky-eseje/nabozenstvi-spolecnost/clanek/48/>>

které svou integrační funkcí přispívá „*k vytváření, posilování a udržování sociální solidarity*.“²⁴ Durkheimovo pojetí náboženství představuje základní model pro funkcionální pojetí náboženství, jež je jedním ze základních vědeckých přístupů pro studium role náboženství v sociologickém kontextu.²⁵

K pochopení religiozity českého obyvatelstva je nezbytné pochopit úlohu náboženství při formování identity. Pojem identita se neodvratně pojí s širokou škálou oblastí vyskytujících se na poli psychologických a sociologických věd. Jednou z oblastí, s níž je identita úzce provázána, je i oblast náboženská. Pojem identita, jež se často používá ve spojitosti s lidskou osobností, určuje míru identifikace jedince s něčím konkrétním. Identita sama o sobě odkazuje k určitému stavu ztotožnění se s danou strukturou. V rámci společnosti může jedinec nabývat identitu v mnoha oblastech zahrnujících kulturu, politiku, národ či etnikum. Jak poznamenal významný britský filosof John Lock, člověk se rodí jako tabula rasa. V tomto ohledu je proto nutné uvažovat nově narozeného člověka jako bytost zcela postrádající identitu a sociální sounáležitost. Člověk se rodí jako nepopsaný list papíru a je to právě společnost a kulturní tradice, jež podstatným dílem formují lidskou přirozenost a podílejí se na tvorbě jedincovy identity.

V rámci utváření náboženské identity hraje klíčovou roli několik aspektů. Jedním z aspektů majících vliv na tvorbu pocitu náboženské sounáležitosti a identifikování se s určitou náboženskou skupinou může být vymezení dané skupiny v rámci společenského celku. K akceptování takovéto skupiny pak může podle Václavíka dojít pouze ve chvíli, kdy je tato skupina považována za součást širší sociální skupiny.²⁶ V souvislosti s utvářením kolektivní identity pak Václavík hovoří o potřebě intenzifikace a stabilizace, jež vede k ukotvení identity v rámci společnosti. Ve své podstatě se náboženská identita do značné míry podobá národní identitě. Jak ve své práci udává Smith, národní identita se utváří na základě několika znaků zahrnujících společné území, společné historické povědomí, společná kultura, společné mýty, společný systém práv a povinností a společná ekonomika.²⁷ Tyto znaky pak lze vyzorovat na pozadí náboženské identity, jež si zakládá na kolektivním kulturním povědomí ukotveném v sdíleném přístupu k mýtům, právům a povinnostem jednotlivých členů. Jak poukazuje Durkheim, „náboženské představy jsou

²⁴ VÁCLAVÍK, David. Op. cit., s. 10-11.

²⁵ NEŠPOR, Zdeněk R., David VÁCLAVÍK a Iva DOLEŽALOVÁ. *Příručka sociologie náboženství*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2008, s.119-129.

²⁶ VÁCLAVÍK, David. Op. cit., s. 20.

²⁷ SMITH, Anthony D. *National Identity*. London: Penguin Books, 1991, s. 14.

představami kolektivními a představami, které vyjadřují kolektivní skutečnosti.²⁸ Náboženská identita tak může být chápána jako součást kolektivního povědomí, jež je úzce spjata s identitou národní. Toto dokládají i Fiala a Strmiska na příkladu katolictví, které se podle něj stalo důležitým prvkem při formování národní identity v zemích jako Severní Irsko nebo Baskicko. Jak autoři shodně uvádí: „katolictví a s ním spojené hodnoty a instituce sehrály v těchto zemích důležitou roli při zachování národní kultury a identity obyvatelstva.“²⁹ Podle Fialy a Strmiska je možno vnímat katolicismus jako možný iniciátor nacionalistických hnutí, jež se v určitých případech dostaly až do krajně extrémistické podoby.

Úlohou náboženství v kontextu společnosti se zabýval i profesor sociologie a významný americký religionista Thomas F. O’Dea, jenž v rámci svého vědeckého zkoumání přichází s šesti základními funkcemi, jež náboženství ve svém společenském ukotvení poskytuje. Podle O’Dea do těchto šesti sociologických funkcí náboženství patří:

1. Podpírná funkce (The supportive function)

Z hlediska sociologie se náboženství dostává do ústřední role v poskytování odpovědi na otázky, jejichž podstata spočívá daleko za hranicí poznání, jehož je člověk schopen empiricky dosáhnout. V důsledku nedosažitelnosti absolutního poznání se u jedince projevuje určitá míra frustrace. Náboženství pak podle O’Dea přináší a poskytuje pomocnou ruku ve formě podpory, konsolidace a útěchy v hledání hlubšího smyslu a klidu v duši. Jak O’Dea uvádí, právě tato funkce stála u zrodu Marxova tvrzení o tom, že náboženství je opium lidstva.

2. Funkce náboženské autority (The priestly function)

Další z funkcí, jež náboženství ve společnosti plní, je funkce náboženské autority. Podle O’Dea je koncept autority kněze silně spjat s formováním struktur a řádů poskytujících jedinci základní orientaci v náboženských řádech a doktrínách.

²⁸ DURKHEIM, Émile. *Elementární formy náboženského života: systém totemismu v Austrálii*. Praha: OIKOYMENH, 2002, s. 17.

²⁹ FIALA, Petr., STRMISKA, Maxmilián. „Katolicismus a současný nacionalismus.“, s. 119-140 in FIALA, Petr, ed. *Křesťanské alternativy v politice*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1997, s. 120.

3. *Normativní a legitimizační funkce (Normative and legitimation function)*

Sakralizací norem a základních hodnot náboženství přispívá k vytvoření sociální stability, v níž jsou upřednostňovány zájmy skupiny před zájmem individuálních jedinců. V rámci normativní a legitimizační funkce jsou náboženské řády zaštitěny transcendentálním, jenž jim dodává jistou míru nezpochybnitelnosti.

4. *Prorocká funkce (The prophetic function)*

V rámci funkcí, jež se ve velké míře podílejí na utváření pozice náboženství v rámci společnosti, uvádí O'Dea také funkci prorockou. Hned v úvodu O'Dea upozorňuje na potenciál, jenž tato specifická funkce přináší. Narozdíl od tří výše zmiňovaných funkcí, které v sobě skýtají společenský řád a stabilitu, prorocká funkce náboženství s sebou přináší možnost revoluce a s ní související nestabilitu. V historii se tato funkce podepsala na řadě událostí. Náboženství jako takové může sloužit jako iniciátor sociální změny.

5. *Funkce formování identity (The identity function)*

Jako jednu z funkcí, jež náboženství plní ve společnosti, udává O'Dea formování identity, jež je s náboženstvím pevně spojeno. Pochopením hlubších náboženských dogmat a světa jako takového se jedinci otevírá možnost pochopení sebe sama a sebedefinice v rámci společnosti. Jak O'Dea uvádí, tato funkce není výhradní funkcí náboženství, jelikož se běžně vyskytuje v různých formách kultur a je pevně spjata s příslušností k určité sociální skupině.

6. *Funkce psychologického růstu (The growth function)*

O'Dea je přesvědčen o významné roli, jež náboženství sehrává v osobnostním vývoji jedince. S vírou nevyvratitelně vyvstávají i pochyby, jež se projevují v různých stádiích života jedince. O'Dea zde nastoluje zásadní otázku, a to konkrétně o ve smyslu, zdali náboženství umožňuje lidem osobní růst, jenž je neodmyslitelně spojen s překonáváním určitých životních krizí nebo je jakousi ochranou ulitou, jenž brání jedinci v cestě k psychologické a intelektuální dospělosti.³⁰

Dalším sociologem, jenž se úlohou náboženství ve společnosti zabýval, byl rakousko-americký sociolog Peter Ludwig Berger, jenž ve své práci vychází z přesvědčení,

³⁰ O'DEA, Thomas F. The Adequacy of Contemporary Religious Forms: An Area of Needed Research In *Review of Religious Research, Religious Research Association, Inc.*, 7 (2), 1966, s. 85-93.

které do jisté míry navazuje na Lockův výrok, a to konkrétně to, že člověk se rodí jako nedokončená bytost, jež se vyvíjí až v rámci socializace. Berger pak vidí roli náboženství jako určitý konstrukt hrající roli při vytváření stabilního prostředí, jehož vytvoření představuje pro jedince základní lidskou potřebu.³¹

„Náboženství umožňuje spojit nejistou realitu sociálních konstruktů se základní realitou. Křehká skutečnost sociálního světa je pomocí náboženství ukotvena v posvátné realitě, která je z definice mimo veškeré nahodilosti lidských významů a lidských aktivit.“³²

Náboženství se velkou mírou podílí na utváření společnosti a sociálních řádů a norem. Ačkoliv se současná západní společnost vyznačuje velkou mírou sekularizace, náboženství má v soudobé společnosti nezastupitelnou roli a podílí se na formování identity jedince.

³¹ VÁCLAVÍK, David. Op. cit., s. 21-24.

³² VÁCLAVÍK, David. Op. cit., s. 14-15.

1.2. Vymezení religionistiky v předmětu ZSV

1.2.1. Předmět ZSV

Předmět Základy společenských věd (dále jen ZSV) tvoří nedílnou součást osnov všech gymnázií po celé České republice. Obsahem tohoto předmětu je vybavení žáka občanským a společenskovedním vzděláním, jež mu umožní orientaci na poli základních společenských hodnot a poskytne mu povědomí o vlastní roli ve společnosti a občanské odpovědnosti. ZSV v mnohém navazují na předmět Občanské výchovy, jež je vyučován na základním stupni českého školství.

Mezi základní předpoklady pro úspěšný život ve společnosti patří schopnost jedince orientovat se ve společenském prostředí. Je tedy nezbytné, aby bylo studentům v rámci studia umožněno vzdělávat se v oborech, jež jim zprostředkují přístup k základním sociálním hodnotám soudobé společnosti.

Obsahem předmětu ZSV je mimo jiné psychologie, sociologie, politologie, filozofie, právní vědy, ekonomie, estetika, logika, etika a religionistika. Z obsahové rozmanitosti, s níž se studenti během hodin ZSV setkávají vyplývá, že se výuka ZSV dotýká i mnoha průřezových témat, jež svou povahou navazují na další předměty, převážně pak dějepis či environmentální a multikulturní výchovu.

V rámci výuky ZSV se studenti setkávají s řadou mezioborových témat zahrnujících témata jako člověk ve společnosti, úloha člověka v právním státu, vztah v rodině, osvojují si základní znalosti společenských procesů a právních zákonů, dále získávají základní poznatky z oboru finanční gramotnosti a působení státu v tržní ekonomice. Tyto poznatky jsou schopni interpretovat v kontextu historického vývoje lidské společnosti. V rámci předmětu ZSV jsou studenti vedeni k vytváření a budování vlastních názorových přesvědčení, jež pomáhají určit jejich identitu v kontextu společnosti.

1.2.2. ZSV v rámci RVP pro gymnázia

V oblasti právní je výuka na gymnáziích, stejně tak jako na ostatních středních školách, vymežována zákonem č. 561/2004 Sb. (dále jen „školským zákonem“), jež do edukačně-právní sféry zavádí systém kurikulárního vzdělávání promítajícího se jak na státní, tak na školské úrovni. Kurikulární dokumenty vytvářeny na státní úrovni, které tvoří Národní program vzdělávání (dále jen NPV) se svou podstatou v zásadě liší od dokumentů

působících na školní úrovni představující Rámcovou vzdělávací programy (dále jen RVP) pro jednotlivé typy škol.

„Zatímco NPV formuluje požadavky na vzdělávání, které jsou platné v počátečním vzdělávání jako celku, RVP vymezují závazné rámce vzdělávání pro jeho jednotlivé etapy (pro předškolní, základní a střední vzdělávání). Školní úroveň představují školní vzdělávací programy (ŠVP), podle nichž se uskutečňuje vzdělávání na jednotlivých školách. Školní vzdělávací program si vytváří každá škola podle zásad stanovených v příslušném RVP.“³³ Podle Národního ústavu vzdělání (dále jen NÚV) je hlavní úlohou RVP stanovit "konkrétní cíle, formy, délku a povinný obsah vzdělávání"³⁴ v závislosti na formě zaměření konkrétního oboru vzdělání. RVP pak dále určuje podmínky pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a stanovuje podmínky vedoucí k bezpečnosti a ochraně zdraví. Ministerstvo by mělo v rámci vytváření osnov RVP dbát na nejnovější poznatky z oblasti psychologie a pedagogiky a dle těchto poznatků přizpůsobit vzdělávací program potřebám vzdělávaného. RVP by se měl snažit reflektovat a promítat poznatky vědních disciplín do výuky a umožňovat tak studentům přístup k těmto znalostem.³⁵

V rámci RVP pro gymnázia vydaném MŠMT v roce 2007, jež jednotlivé obory studia rozděluje do osmi samostatných oblastí, je výuka religionistiky zahrnuta v oblasti „Člověk a společnost“. Konkrétní religionistická témata jsou pak zahrnuta v tematickém celku s názvem „Úvod do filozofie a religionistiky“. V rámci tohoto celku jsou nastaveny výstupy z učení, jež mají studentovi poskytnout základní orientaci v jednotlivých směrech filozofie a náboženství.³⁶

Následující výňatek z RVP pro gymnázia ukazuje některé z výstupů učení uvedených v kontextu vyučování religionistiky. Dle těchto výstupů by měl být žák na konci probrání tematického celku schopen:

- objasnit podstatu filozofického tázání, porovnat východiska filozofie, mýtu, náboženství, vědy a umění k uchopení skutečnosti a člověka
- posoudit lidské jednání z hlediska etických norem a svědomí jednotlivce, objasnit dějinnou proměnlivost základních etických pojmů a norem

³³ BALADA, Jan a kol. *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007, s. 5.

³⁴ NÚV Národní ústav pro vzdělávání. *Rámcové vzdělávací programy* [online]. 2017 [cit. 2018-10-12] Dostupné z: <<http://www.nuv.cz/t/rvp>>

³⁵ BALADA, Jan a kol. Op. cit., s. 7.

³⁶ Ibid., s. 11.

- rozlišovat významné náboženské systémy, identifikovat projevy náboženské a jiné nesnášenlivosti a rozeznat projevy sektářského myšlení³⁷

Kromě výše zmiňovaného celku jsou religionisticky orientovaná témata zastoupena v menší míře i v jiných výukových celcích a také v samostatném oddílu průřezových témat, kde se vyskytují pod osnovami Výchovy a myšlení v evropských a globálních souvislostech a Multikulturní výchovy. Ačkoliv je oblast vyučování religionistiky hojně zastoupena v předmětech jako je zeměpis či dějepis, tato práce se zaměřuje pouze na předmět ZSV a výuku religionistiky v rámci něj.

1.3. Religionistika vs náboženství

Z hlediska výzkumu prováděném za účelem získání kvalitativních dat z oblasti výuky religionistiky na jednotlivých typech gymnázií je potřeba rozlišovat mezi pojmem religionistika a náboženství. Jak uvádí Horyna, pojmy religionistika a náboženství bývají často chybně chápány jako synonymum. Předmětem religionistiky je náboženství. Hlavním záměrem religionistiky je zkoumání různých náboženských systémů se zaměřením se na jednotlivé náboženské symboly, projevy a proudy. Jak Horyna dále ve svém úvodu do religionistiky uvádí, hlavním obsahem religionistického zkoumání je zodpovězení otázky *Co je to náboženství*. Cílem religionistiky je prozkoumat pozici a vliv jednotlivých náboženství na formování kultury a společnosti.³⁸

Religionistika se nezabývá podstatou víry jako takové, spíše se snaží prozkoumat a analyzovat jednotlivé jevy doprovázející náboženské prožívání. V rámci zkoumání jednotlivých náboženských směrů se religionistika často opírá o historii provázející dané náboženství. V tomto případě se jedná o religionistiku historickou. Kromě zkoumání religionistiky z hlediska historické perspektivy se religionistika zabývá také k porovnáváním jednotlivých náboženských systémů (komparativní religionistika) a analýze náboženství z hlediska kultury, jazyka či psychologie (kontextuální religionistika).³⁹

Religionistika představuje jednu z disciplín vyskytujících se v rámci výuky ZSV. Studenti tak mají možnost získat znalosti o základních náboženských systémech a jejich roli, jíž se podílejí na formování moderní společnosti.

³⁷ Ibid., s. 42.

³⁸ HORYNA, Břetislav. *Úvod do religionistiky*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku. Oikúmené, 1994, s. 9.

³⁹ Ibid., s. 54-76.

Narozdíl od religionistiky náboženství nepředstavuje vědní disciplínu. Pojem náboženství v sobě zahrnuje širokou škálu představ, symbolů, rituálů a jednání, jež jsou v mnoha případech podmíněny transcendentální zkušeností členů náboženských skupin. Existuje velké množství rozličných náboženských směrů, jež se liší v chápání Boha a přístupu k němu. V kontextu vzdělávání je pod pojmem náboženství míněna katecheze. Katecheze představuje formu výuky, v jejímž rámci jsou žáci vedeni k přijetí základních církevních hodnot a aplikace těchto hodnot ve svém životě. Hodiny náboženství představují samostatný předmět, jež je na většině církevních gymnázií nabízen studentům v rámci volitelného semináře.

1.4. Církevní školství v ČR

I přes všeobecnou averzi Čechů vůči církevním institucím a skutečnost, že se ČR řadí mezi nejvíce ateistické země světa, se církevní školství v ČR těší všeobecné oblibě. Většina církevních škol spadá do skupiny prestižních škol, jež se stávají vyhledávaným typem školních zařízení pro mnoho rodičů. O prestižnosti církevních gymnázií hovoří i výsledky ze srovnání gymnázií z roku 2011 prováděné za účelem porovnání gymnázií po prvním ročníku nově zavedené státní maturity. V rámci tohoto srovnání se ukázalo, že církevní gymnázia zaujímají významnou pozici mezi elitními školami v ČR, o čemž svědčí mimo jiné fakt, že církevní gymnázia obsadila třetí, pátou a desátou příčku.⁴⁰

Euroamerická společnost, jež je postavena na principech demokracie zaštiťující mimo jiné i svobodu vyznání, umožňuje státem akceptovaným církevním institucím podílet se na vzdělávacím procesu konaném v rámci společnosti. Podle Horáka je touto možností účasti církve na výuce garantována „svoboda náboženského vyznání jednotlivců a jejich sdružení“ a „právo na vzdělání a informace v oblasti náboženské a teologické, a to jak věřících, tak těch, kdo náboženskou víru nevyznávají.“⁴¹

1.4.1. Historie církevního školství

Historie církevního školství v českých zemích sahá již do 17. století. V té době církev zastávala vysoké postavení a byla pevně spjata s řízením státu. V rámci katolické církve, jež se po řadu století podílela na budování hlavní náboženské tradice Čech a Moravy, vznikaly církevní školy v podobě klášterů a biskupství. Rokem 1781, jež byl provázen vydáním tolerančního patentu, se možnost zřizování církevních škol rozšířila i na jiné náboženské denominace. Studenty církevních škol se primárně stávali děti členů dané církve. Narodil od škol zřizovaných katolickou církví, jejichž hlavním posláním bylo vychovávat z dětí budoucí kněze či církevní pracovníky, evangelické a židovské církevní školy sloužily jako místa, jež měla za úkol chránit své svěřence od vlivu katolické věrouky, jejíž kompetence zasahovaly i do státního školství. Roku 1855 došlo k uzavření konkordátu mezi Rakouským císařstvím a Apoštolským stolcem, jenž opravňoval katolickou církev k doзору nad veřejným školstvím. Éra, jež nastala poté, bývá označována jako doba „konkordátního

⁴⁰ Lidovky. *Deset nejlepších českých středních škol. Podívejte se na ně.* [online]. 2011 [cit. 2018-12-10]. Dostupné z: < https://www.lidovky.cz/domov/deset-nejlepsich-ceskych-strednich-skol-podivejte-se-na-ne.A110623_135539_in_domov_mc>

⁴¹ HORÁK, Záboj. Op. cit., s. 11.

školsví“.⁴²

V rámci konkordátního školství byla katolická církev vyzdvihována a stavěna nad ostatní náboženské denominace. Tento stav však záhy skončil, neboť již roku 1861 byl císařem vydán patent, jenž ustanovoval protestantské církve jako rovny církvi katolické. Roku 1868 pak byly vydány zákony, jež významnou měrou omezovaly práva, která katolická církev získala v rámci konkordátu. Katolická církev tak již nedisponovala možností zasahovat do výuky na veřejných školách. V roce 1870 dochází k vypovězení konkordátu, čímž je výsadní pozice katolické církve významně oslabena. V rámci těchto změn zakládá katolická církev množství řeholních řádů, jenž mají za úkol uchránit katolickou víru svých studentů před vlivem veřejného školství, které v té době zaujímá postoj náboženského indiferentismu.⁴³

Postupnou sekularizací české společnosti dochází k neformálnímu oddělení církevních škol od státu. V době protektorátu dopadá na české školství tvrdá pěst německé okupace. V rámci snahy o zamezení rozvoje české vzdělanosti dochází koncem roku 1939 k zavření všech vysokých škol na českém území. Tato opatření postihují stejnou měrou státní i církevní vysoké školy. V oblasti středoškolské dochází k omezení působnosti některých škol spojených se snahou snížit počty středoškolských studentů na minimum. V roce 1942 dochází k uzavření arcibiskupského gymnázia v Praze-Bubenci, jenž je krátce na to následováno církevním gymnáziem na Velehradě.⁴⁴ Židovské školy, jež po celá staletí nesly silný odkaz židovské tradice, stejně tak jako vzdělávání samotných židů je v rámci protektorátu zakázáno. Ačkoliv je po válce většina církevních škol znovu otevřena, dveře židovských škol zůstávají vzhledem k masovému vyhlazení židovské menšiny zavřeny.

S příchodem komunistické diktatury dochází v českém vzdělávacím systému k zásadním změnám. Tyto změny jsou iniciovány snahou o zestátnění všech typů škol. Církevní školy, jež měly do té doby svou vlastní samosprávu, se tak stávají objekty státní kontroly. Z celkem asi sta církevních škol existujících v roce 1949 je během následujících let většina zesvětšena. Mnohé z těchto škol jsou komunistickou stranou zavřeny, přičemž některým studentům není dovoleno dostudovat.⁴⁵

V rámci protinábožensky orientovaného režimu jsou budovy církevních škol zkonfiskovány a převedeny na jiné užívání. Mnoho katolických řeholníků se v této temné

⁴² Viz. HORÁK, Záboj. Op. cit., s. 22-23.

⁴³ Ibid., s. 23-24.

⁴⁴ PAVLÍK, Jan. *Budou vás vydávat soudům*. Praha: Societas, 1995, s. 23.

⁴⁵ TRETERA, Jiří Rajmund. *Stát a církve v České republice*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, s. 42-44.

CIGÁNEK, Radim. *Politický zápas o jednotnou státní školu 1945-1949*. Praha: Karolinum, 2009, s.

době ocitá uzavřena v tzv. „centralizačních“ či „internačních“ táborech, jenž byly ustanoveny za účelem převýchovy katolického kněžstva.⁴⁶

Počínaje sametovou revolucí, jejímž prostřednictvím došlo ke svržení komunistické diktatury, nastala pro církevní školství v ČR nová epocha. Již během doby komunistické represe se v české společnosti objevovaly četné snahy o obnovení církevního školství, většinou však byly prováděny tajně, neboť komunistický režim přísně trestal ty, jenž vyjádřili veřejnou podporu církvím. Není proto divu, že s pádem komunismu a uvolnění politické situace v roce 1989 došlo k promítnutí těchto snah do nově formující se společnosti. Zásadní vliv při tom měla skupina katolických právníků pod vedením JUDr. Josefa Ploceka, jež v té době zastával post právníka arcibiskupství pražského. Celá skupina byla zaštitěna osobností katolického kněze, teologa a vědce ThDr. Ota Mádra, jenž byl za údajnou ilegální náboženskou činnost shledán vinným, což jej donutilo strávit za mřížemi patnáct let.⁴⁷ Tato skupina sehrála jednu z ústředních rolí při obnově církevního školství v novém československém státu a inspirovala vedoucí osobnosti pražské katolické scény k založení Ústředí křesťanských škol, jež vzniklo roku 1990 v Praze. Také protestantské církve se zapojily do obnovy církevního vzdělávání. Pod vedením RNDr. Petra Heřmana se roku 1990 zformoval Kruh přátel bratrských škol, jenž se zasadil o založení Bratrské církevní školy hlásící se k odkazu Jednoty bratrské a J. A. Komenského.⁴⁸

Jak Kruh přátel bratrských škol, tak i Ústředí křesťanských škol stálo u zrodu církevního školství v podobě, v níž se vyskytuje v současné době. Přičiněním obou těchto skupin došlo k významným právním úpravám, jež ustanovily stabilní ukotvení církevního školství v českém právním systému.

V květnu roku 1990 vychází novela školského zákona, jenž umožňuje zřízení církevních škol. V reakci na tuto očekávanou novelizaci je ještě téhož roku založena Bratrská škola, jež zahajuje výuku studentů již pro školní rok 1990/1991. Následována je zřízením Dívčí katolické školy a Základní školy svaté Voršily v Praze. Během doby zakládání nových církevních škol dochází také k obnovení výuky na uzavřených církevních gymnáziích.⁴⁹

V počátcích svého působení se církevní školy musely potýkat s řadou problémů. Jedním z těchto problémů bylo získání pedagogických pracovníků, jež by vyhovovali

⁴⁶ TRETERA, Jiří Rajmund. Op. cit., s. 49-50.

⁴⁷ Mádrovo odsouzení v roce 1951 bylo výsledkem vykonstruovaného politického procesu, v jehož rámci byl Mádr obviněn ze špionáže ve prospěch Vatikánu a ilegální náboženskou činností a byl mu uložen trest smrti. Později byl trest změněn na dobu na doživotí. V roce 1966 byl tento trest zmírněn Mádrovým podmíněným propuštěním. Viz *Osobnosti – Česko: Ottův slovník*. Mádr, Oto. Praha: Ottovo nakladatelství, 2008, s. 423. ISBN 978-80-7360-796-8.

⁴⁸ HORÁK, Záboj. Op. cit., s. 57-58.

⁴⁹ *Ibid.*, s. 71-78.

hodnotové orientaci církevních škol. Tento problém byl zapříčiněn dřívější komunistickou perzekucí náboženských sociálních skupin, v jejichž rámci bylo nábožensky orientovaným lidem znemožněno vysokoškolské studium pedagogického směru. Nově vzniklé církevní školy tak stály před nelehkým úkolem, jež spočíval ve výběru vhodných pedagogů. Na počátku působení církevních škol tak byli do řad pedagogů přijímáni i „světští“ učitelé, kteří se však názorově přikláněli a souhlasili s církevním učením. Během této doby se do církevního školství zavedl model, jež se stal jedním ze základních prvků vnitřní organizace církevních škol. Tento model uchopuje výuku na církevních školách jako činnost, na níž se podílejí jak křesťanští učitelé, tak pedagogové „světští“, sdílejí-li hodnotovou orientaci dané školy.⁵⁰

1.4.2. Přehled církevních gymnázií v ČR

V současné době působí na území České republiky celkem 19 církevních gymnázií.⁵¹ Většina z těchto církevních vzdělávacích institucí vznikla pod záštitou katolické církve, jež se odvolává na křesťanské tradice evropské kultury. Výjimku tvoří Lauderova MŠ, ZŠ a gymnázium při židovské obci v Praze, jež se jako jediná z těchto škol nehlásí ke křesťanskému náboženství, ale silně navazuje na židovský odkaz. Rozvrstvení katolických církevních gymnázií odpovídá územnímu působení jednotlivých diecézí. V každé diecézi je zřízeno alespoň jedno církevní gymnázium.

Tabulka č. 2 – Přehled církevních gymnázií působících na území ČR

Název školy	Sídlo	Zřizovatel
Arcibiskupské gymnázium	Praha 2	Arcibiskupství pražské
Křesťanské gymnázium	Praha 10	Arcibiskupství pražské
Biskupské gymnázium, Základní škola a Mateřská škola Bohosudov	Krupka – Bohosudov	Biskupství litoměřické
Gymnázium Varnsdorf	Varnsdorf	Biskupství litoměřické
Církevní gymnázium Plzeň	Plzeň	Biskupství plzeňské
Biskupské gymnázium J. N. Neumanna a Církevní základní škola	České Budějovice	Biskupství českobudějovické
Církevní gymnázium v Kutné Hoře	Kutná Hora	Biskupství královehradecké

⁵⁰ HORÁK, Záboj. Op. cit, s. 80.

⁵¹ Sekce církevního školství ČBK v Praze. *Katalog církevních škol. Církevní školství*. [online] 2018 [cit. 2018-11-10]. Dostupné z: <<https://www.cirkev.cz/skolstvi/skoly/kategorie/3>>

Biskupské gymnázium, církevní základní škola, mateřská škola a základní umělecká škola Hradec Králové	Hradec Králové	Biskupství královehradecké
Gymnázium Suverénního řádu maltézských rytířů – Skuteč	Skuteč	České velkopřevorství Suverénního řádu maltézských rytířů
Biskupské gymnázium – Žďár nad Sázavou	Žďár nad Sázavou	Náboženské společenství Adolpha Kolpinga
Katolické gymnázium Třebíč	Třebíč	Biskupství brněnské
Biskupské gymnázium Brno a mateřská škola	Brno	Biskupství brněnské
Cyrilomet. gym. a SOŠ pedagogická – Brno	Brno	Česká provincie Kongregace sester svatých Cyrila a Metoděje
Arcibiskupské gymnázium – Kroměříž	Kroměříž	Arcibiskupství olomoucké
Cyrilometodějské gymnázium, základní škola a mateřská škola v Prostějově	Prostějov	Arcibiskupství olomoucké
Stojanovo gymnázium – Velehrad	Velehrad	Arcibiskupství olomoucké
Biskupské gymnázium – Ostrava	Ostrava	Biskupství ostravsko-opavské
Církevní gymnázium Německého řádu – Olomouc	Olomouc	Bailiva Čechy, Morava a Slezsko
LAUDEROVA MŠ, ZŠ a gymnázium při Židovské obci – PRAHA	Praha	Židovská obec v Praze

(Zdroj: Katalog církevních škol)

Financování církevních středních škol je zaštiťováno Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT), jenž je podle školského zákona nuceno financovat církevní školy ve stejné výši jako školy zřizované státem. Částečné pokrytí výdajů pak představují i dary a granty, o něž církevní školy mohou požádat. V rámci svého působení mohou jednotlivé církevní vzdělávací instituce vybírat školné, ve většině případů jsou však poskytovány bez úplaty. Svou povahou jsou církevní školy podobné neziskovým organizacím, možnost jejich založení je však omezena zákonem č. 3/2002 Sb. (§ 28 odst. 1).⁵²

⁵² Dle zákona č. 3/2002 Sb. (§ 28 odst. 1) mohou církevní školu založit pouze státem uznané církve, jež byly ke dni 7. ledna 2002 aktivně činné v provozování církevního typu vzdělávání. Viz Zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech). In *Sbírka zákonů*, 01.02. 2002.

1.4.3. Specifika ve výuce

Současná právní úprava školského zákona je platná pro všechny typy škol a zavazuje školy dodržovat studijní osnovy rámcového vzdělávacího programu vydaného Ministerstvem školství. I přes unifikovanou koncepci studijních osnov, církevní školství přináší do výuky mnoho prvků, jenž jsou pro něj specifickým. Jedním z těchto odlišovacích prvků, jimiž se církevní gymnázia liší od gymnázií státních, může být hodnotová orientace dané školy, jenž se v mnoha ohledech promítá do výuky. Ačkoliv jsou církví zřizované školy přístupné pro všechny studenty bez rozdílu vyznání, náboženská inklinace se promítá do mnoha aspektů výuky. Velké množství církevních škol svým studentům poskytuje hodiny náboženství, ve kterých mají studenti možnost seznámit se blíže s daným náboženstvím, popřípadě si prohloubit své znalosti z této oblasti. Dalším důležitým aspektem, jenž se podílí na pomyslné „oddělenosti“ církevních škol od ostatních typů škol je skladba učitelského sboru. V některých typech církevních gymnáziích je běžné, že výuku provádí církevní hodnostáři či řádové sestry.

Původní zaměření církevních gymnázií, jež dříve sloužily primárně jako školní instituce orientované na přípravu budoucích studentů teologických fakult a kněží, se s opětovným návratem církevních škol do českého vzdělávacího systému rapidně změnilo. Do nově vzniklých církevních škol jsou přijímáni studenti bez rozdílu své náboženské příslušnosti a počet studujících se tak rapidně zvýšil.⁵³

Výuka na církevních gymnáziích podléhá rámcovému vzdělávacímu programu vydanému MŠMT a většinou se neliší od výuky na ostatních typech gymnázií. Charakter církevního školství může být vykreslen v jisté opatrnosti v přístupu k stále se měnícím hodnotám dnešní společnosti. Tento mírně konzervativní přístup a návaznost na tradiční hodnoty pomáhá církevním gymnáziím udržet si vysokou prestiž mezi státními a soukromými gymnázii, kterých je v ČR několikanásobně více.

⁵³ HORÁK, Záboj, Op. cit., s. 120.

2. Analytická část

2.1. Analýza učebnic

Jedním ze zásadních problémů, jež v návaznosti na výzkum vyplul na povrch a jež se v rámci hlubšího zkoumání ukázal pomyslnou Achillovou patou do velké míry ovlivňující výuku religionistiky na gymnáziích, se stala nedostatečnost výukových materiálů. Jak poukazuje Průcha, učebnice představují pomůcku, jež se v rámci učitelské přípravy významnou měrou podílí na plánování výuky.⁵⁴ Je to právě učebnice, která poskytuje učiteli základní materiál vymezující obsah výukové hodiny. V rámci výzkumného šetření zaměřeného na plánování a realizaci výuky prováděného v 80. let se zkoumalo, do jaké míry jsou pedagogy při přípravě vyučovací látky učebnice využívány. Po analýze dat z výzkumu se ukázalo, že učebnice je naprostou většinou učitelů používána jako „prioritní informační zdroj pro plánování výuky.“⁵⁵

Z uvedeného výzkumu je patrná významná role, učebnice zaujímají v edukačním procesu. Proto odpovědi na otázku zjišťující použití společenskovedních učebnic při hodinách ZSV, jež jsou obsaženy ve výzkumné části této práce, vyvolávají značné znepokojení. Naprostá většina dotázaných odpověděla, že běžně používané učebnice ZSV neobsahují žádné, popřípadě jen velice kusé informace týkající se religionistiky jako vědy. Toto opomenutí religionistických témat poté vede ke zvýšené námaze, kterou učitelé musí vynakládat k dohledání potřebných dat a vytvoření osnovy výuky. Ačkoliv metoda sestavování vlastního výukového materiálu poskytuje učitelí širokou flexibilitu ve stanovení toho, co je pro žáky důležité, v kombinaci s poměrně nekonkrétní formulací religionistiky v bodech RVP se může stát, že religionistika jako taková je z výuky téměř vyloučena, popřípadě jsou vyjmuta některá ze zásadních religionistických témat.

Toto vyškrtnutí religionistiky z vyučovaných témat ilustruje všeobecný problém, jež se s výukou ZSV nevyhnutelně pojí. Svým širokým zaměřením představují ZSV předmět, jež se v rámci nízké hodinové dotace snaží studentům zprostředkovat poznání široké škály humanitních věd. Vysoká obsahová rozmanitost ZSV však neumožňuje učitelům věnovat všem vědním disciplínám stejné množství času, proto dochází k selekci, jenž některé z těchto disciplín zmiňuje jen okrajově.

Tato kapitola zkoumá šest běžně používaných učebnic ZSV, přičemž se zabývá zkoumáním jejich obsahové náplně v souvislosti s výukou religionistiky. Hlavními kritérii analýzy se stala přehlednost, ucelenost a vzdělávací obsah jednotlivých publikací s přihlédnutím k religionisticky orientovaným tématům. Jednotlivé učebnice byly vybrány na základě rozhovorů, jež byly

⁵⁴ PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika*. 3., přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2005, s. 294.

⁵⁵ *Ibid.*, s. 294-295.

prováděny s pedagogy a také vlastní sondou v řadě studentů z několika dalších škol gymnaziálního typu. Všechny analyzované učebnice byly schváleny MŠMT a podléhají osnovám RVP.

V závěru kapitoly se také nachází analýza několika religionisticky orientovaných publikací, jež byly zmíněny jako vhodné materiály k výuce.

2.1.1. Společenské vědy v kostce pro střední školy

Ve srovnání s většinou učebnic dostupných na trhu nezapomíná tato publikace⁵⁶ na místo náboženství ve společenských vědách. Religionisticky orientovaným tématům je zde věnováno celkem jedenáct stran, na nichž se student dozví všeobecné informace o jednotlivých světových náboženstvích a jejich vazbě na filosofické systémy. Co učebnice postrádá je hlubší úvod do problematiky religionistiky, jenž by studentu umožnil detailnější pochopení souvislostí mezi vírou a morálkou. Ačkoliv kapitola *Náboženství a filozofické proudy* navazuje na kapitolu *Etika*, chybí zde propojení obou celků, které by studentům umožnilo pochopení přesahu jednotlivých disciplín. Učebnice taktéž operuje s četnými pojmy, k nimž však neposkytuje dostatečně odborné vysvětlení. Celá kapitola věnována náboženství poskytuje přehled základních světových náboženství a postupně studentům představuje hinduismus, buddhismus, konfucianství, šintoismus, taoismus, judaismus, křesťanství a islám. V kapitole zcela chybí zmínka o nových náboženských hnutích a problematice působení sekt.

2.1.2. Občanský a společenskovědní základ – přehled středoškolského učiva

Tato publikace⁵⁷ se studentu snaží poskytnout základní přehled středoškolského učiva ZSV. Religionistickým tématům jsou zde věnovány tři strany, na nichž autor publikace popisuje základní pojetí a význam víry v lidském životě a poskytuje přehled pěti základních světových náboženství. V rámci publikace se autor také věnuje pojmu ateismu ve vztahu k náboženství. I přes menší stránkovou dotaci je téma velice čtivě zpracováno a poskytuje nezbytné informace pro pochopení religionistiky v hlubším sociálním kontextu. Učebnice by mohla být použita v rámci představení úvodu do religionistiky, předpokladem pro toto použití je však zvýšená míra aktivity učitele při přípravě tématu.

⁵⁶ ZUBÍKOVÁ, Zdeňka a Renáta DRÁBOVÁ. *Společenské vědy v kostce: pro střední školy*. Havlíčkův Brod: Fragment, 2007.

⁵⁷ BUČEK, Ladislav, Klára HAMULÁKOVÁ, Klára ILLE, et al. *Občanský a společenskovědní základ: přehled středoškolského učiva*. Druhé, aktualizované vydání. Brno: Edika, 2019.

2.1.3. Společenské vědy pro střední školy

Řada čtyř na sebe navazujících učebnic nakladatelství Didaktis poskytuje základní učivo společenských věd pro studenty středních škol. Ačkoliv je celá řada velice přehledně zpracována, religionistice jako takové se v této publikaci nedostává příliš mnoho prostoru. V učebnici je vyčleněna kapitola *Náboženství a náš život*, jež se dotýká náboženské tematiky a poskytuje přehled základních náboženských směrů současnosti. Náboženství je zde zmiňováno také v rámci odkazu na nová náboženská hnutí a sekty.

2.1.4. Přehled učiva k maturitě – Společenské vědy

V rámci celé publikace⁵⁸ se religionistika zmiňuje v kapitole s názvem *Křesťanství a křesťanská filozofie*, jež na pěti stranách rozebírá náboženství ve vztahu k filozofii. Tento model do určité míry odpovídá obsahu RVP, ve kterém je religionistika chápána jako součást filozofického bloku. Co zde chybí je uchopení religionistiky v rámci sociálního kontextu, jež by studentům umožnilo vidět vztah náboženství k etice a morálce společnosti.

2.1.5. Základy společenských věd III. - Základy filosofie, etiky

Ačkoliv je tato publikace⁵⁹ primárně zaměřena na objasnění jednotlivých filosofických směrů a škol, v rámci části věnované etice se okrajově dotýká religionistických témat týkajících se vzniku etiky na pozadí křesťanské morálky. V jednotlivých kapitolách jsou rozebírány pojmy jako zlo, svědomí, svoboda nebo mravní jednání. Student má tak možnost seznámit se s problematikou religionistiky v kulturně-historickém kontextu evropské společnosti. Svým obsahem může kniha posloužit k úvodu do religionistiky, je však nutno si uvědomit, že kniha není primárním zdrojem učiva religionistiky, a proto je třeba se při přípravě na vyučování obrátit na další zdroje.

2.1.6. Odmaturuj ze společenských věd

Učebnice *Odmaturuj ze společenských věd*⁶⁰ nabízí ucelený přehled základních společenských disciplín a poskytuje studentům podrobný výklad pojmů, se kterými se studenti v rámci výuky ZSV setkají. Kniha je přehledně členěna na základě jednotlivých společenských disciplín, přičemž v ní nechybí ani v jiných učebnicích opomíjená logika a teorie vědy. Poslední kapitola publikace je věnována náboženství a religionistice a volně navazuje na podkapitulu *Věda a víra*, jež se zabývá rozdílem mezi věděním a vírou, který ve svém spise nastínil Karl Jaspers. Tato podkapitola

⁵⁸ PARKAN, František. *Přehled učiva k maturitě*. Praha: Fortuna, 2006.

⁵⁹ ADAMOVÁ, Lenka, Václav VENTURA a Vladislav DUDÁK. *Základy filosofie, etiky: základy společenských věd : pro střední školy*. 3., upr. vyd. Praha: Fortuna, 2001.

⁶⁰ DVOŘÁK, Jan. *Odmaturuj! ze společenských věd*. Brno: Didaktis, 2008.

poskytuje nenásilný přechod mezi kapitolou věnovanou logice a novou kapitolou zasvěcenou náboženství a pomáhá studentům vidět religionistické problémy v hlubších souvislostech. V kapitole *Náboženství* je věnován značný prostor k vysvětlení základních pojmů, jež studentům umožní orientaci v nadcházejících podkapitolách. Po představení úvodních pojmů, jednotlivých forem náboženství a typů religionistických studií přichází učebnice s popisem hlavních světových náboženství zahrnujících islám, křesťanství, judaismus, hinduismus, buddhismus, taoismus a konfucianismus. Nechybí zde ani zmínka o nových náboženských hnutích spolu s vymezením základních znaků sektářských systémů. Kapitola je zakončena definicí pojmu fundamentalismu, jež upozorňuje na problematiku spojenou s fundamentalistickým pojetím víry.

2.1.7. Občanský a společenskovední základ – Náboženství

Tato učebnice⁶¹ je jednou z mála středoškolských učebnic orientovaných na religionistiku jako samostatný celek. Na více než sto stranách poskytuje základní přehled světových náboženství a vymezuje pojmy nutné pro hlubší pochopení problematiky religionistiky. Učebnice blíže zkoumá jednotlivé aspekty víry, rozebírá, co je to náboženství a jakým způsobem může být náboženství studováno. Náboženství, jež jsou zde postupně probírána zahrnují křesťanství, islám, judaismus, buddhismus, hinduismus, konfucianismus a taoismus. Čtenář tak získá základní znalosti z oblasti věrouky, náboženských svátků a kultury pojící se s daným náboženstvím. Mimo to má čtenář možnost vidět jednotlivá náboženství v rámci jejich historického vzniku a vývoje. Podstatnou částí publikace je i téma věnované náboženské kritice, v němž je nastíněna podstata ateismu a nutnosti mezináboženského dialogu. V učebnici nechybí ani část věnována deskripci nových náboženských hnutí a charakteristika základních rysů náboženských sekt.

V důsledku obsahové nedostatečnosti dostupných učebnic ZSV se jedním z východisek pro řadu učitelů při získávání materiálu a informací k výuce religionistiky na středoškolské úrovni stává čerpání z publikací zaměřených čistě religionistickým směrem. Na trhu existuje celá škála učebnic věnovaných religionistice. Publikace, které zde následují, představují pouze zlomek z celkového počtu titulů, jež svým obsahem poskytují základní úvod do religionistické problematiky. Uvedené tituly mohou učitelé posloužit jako metodická pomůcka při tvorbě vlastního plánu a organizaci výuky.

⁶¹ SCHÖN, Jaromír. *Občanský a společenskovední základ*. Kralice na Hané: Computer Media, 2012.

2.1.8. Přehled religionistiky

Na poli religionistiky se Štampachův *Přehled religionistiky*⁶² stal nezbytným pomocníkem pro pochopení základních principů umožňujících zkoumání religionistiky jako vědy. Kniha poskytuje nejen všeobecný přehled jednotlivých světových náboženství, ale také vysvětluje základní pojetí religionistiky v kontextu vědeckého zkoumání. Velká část publikace je věnována vysvětlení pojmu náboženství a nastínění religiozity v sociálním kontextu. Dále je zde věnován značný prostor popisu typologie jednotlivých náboženství a historickému pozadí jejich vzniku. U každého náboženství jsou popsány jeho charakteristické rysy, nechybí zde ani vysvětlení morálky, jež se s daným náboženstvím pojí. Štampach se zde také zabývá změnou náboženského paradigmatu a v rámci kapitoly věnované této problematice popisuje změnu paradigmatu a její dopady v různých kulturách. Kromě klasických náboženství a vztahu mezi nimi se publikace věnuje také fenoménu náboženského sektářství, jež je posléze zkoumáno v rámci výskytu v české společnosti. Nedílnou součástí knihy je vymezení pojmu ateismus a náboženská indiference. Štampach zde nastiňuje základní problémy v pojetí ateismu a poskytuje popis jednotlivých typů ateismu. Ačkoliv je tato publikace vcelku obsáhlá, poskytuje dokonalý přehled základních religionistických témat, což z ní dělá vhodnou pedagogickou pomůcku pro sestavování vlastní náplně hodiny.

2.1.9. Malé kompendium světových náboženství

Kniha *Malé kompendium světových náboženství* předkládá definice základních náboženských systémů aplikovaných ve světě. Ačkoliv se nejedná o publikaci, jež by podrobně vysvětlovala religionistickou problematiku a poskytovala tak úvod do studia religionistiky, svým obsahem může posloužit jako učební text pro popisy jednotlivých náboženství. Kniha je psána velice čtivě, a kromě popisu náboženských systémů umožňuje srovnání jednotlivých náboženství. Obsahově se publikace zabývá náboženstvími jako je křesťanství, judaismus, islám, zoroastrismus, Bahá'í, hinduismus, buddhismus, džinismus, sikhismus, konfucianismus, taoismus a šintoismus. Důležitou součástí celé publikace je seznam registrovaných církví a náboženských společností v České republice. Každé náboženství je zkoumáno z hlediska jeho historie a vývoje, zakladatelů a posvátných textů. Dále je brán zřetel na základy víry daného náboženství a jednotlivé směry, jež se z něj vyvinuly. V každé kapitole je také zmiňován seznam důležitých bohoslužeb a svátků a způsob, jakým se jednotlivé náboženství staví k otázkám rodiny a společnosti. V závěru každé kapitoly jsou nastíněny soudobé problémy, jež se k danému náboženství pojí, nechybí zde ani podrobný seznam literatury nezbytný pro další zkoumání. Díky své formě zpracování obsahující četné ilustrace a vysvětlující bloky může celá publikace posloužit jako učební text seznamující studenty s konkrétním náboženstvím.⁶³

⁶² ŠTAMPACH, Odilo Ivan. *Přehled religionistiky*. Praha: Portál, 2008.

⁶³ O'CALLAGHAN, Sean. *Malé kompendium světových náboženství*. Praha: Knižní klub, 2012.

2.1.10. Teorie a dějiny náboženství

Stejně jako mnohé jiné, i tato publikace⁶⁴ si klade za cíl seznámit čtenáře se základní problematikou vztahující se na religionistiku jako vědu. Úvodní část knihy je věnována vysvětlení toho, co religionistika je a představuje problematiku, jež se pojí s konfesním a nekonfesním zaměřením jednotlivých religionistů. Podrobně je zde vysvětlen pojem náboženství, přičemž zde nechybí definice významných filosofů jako jsou například Plotinos, Kant, Hegel, Marx, Fichte nebo Barth. V rámci kapitoly je také zkoumána problematika pojící se s původem a vývojem náboženství, student má tedy možnost setkat se s pojmy jako je evoluční hypotéza, hypotéza náboženské depravace nebo responzivní hypotéza. Všechny tyto pojmy jsou náležitě vysvětleny, což umožňuje získat studentovi jasný vhled do zkoumané problematiky. Druhá a poněkud obsáhlejší část knihy je věnována dějinám náboženství, přičemž se zabývá již rannými projevy náboženství v historii lidstva. Mimo jiné jsou zde zmiňovány pojmy jako fetišismus, totemismus, magie nebo mytologie. Tento historický vhled, jež je v mnoha publikacích opomíjen, poskytuje studentům možnost nahlédnout až k samotným kořenům náboženství ve společnosti. V následujících kapitolách jsou dále shrnuta hlavní světová náboženství zahrnující hinduismus, buddhismus, judaismus, křesťanství a islám. Kniha též vyděluje samostatnou kapitolu národním náboženstvím, do kterých tak spadá taoismus, džinismus, konfucianismus, sikhismus, pársismus a šintoismus. Závěrečná část knihy je pak věnována netradičním kultům. Tyto kulty poté vyděluje na neorientalistické kultury, neokřesťanské společnosti, scientologické proudy, novou magii a spiritismus a satanistické skupiny. Každý z těchto kultů je následně rozebrán a jsou představeny některé z náboženských organizací spadajících do konkrétní skupiny. Zvláštní prostor je pak věnován kultům působícím na území České republiky. V důsledku toho je studentům detailně představena Církev sjednocení, Haré Kršna, Bahá'í a scientologie.

Celá publikace je psána čtivým jazykem. Ačkoliv mohou jednotlivé kapitoly na první pohled působit pro studenta nepřehledně, struktura každé kapitoly umožňuje jednoduchou orientaci ve zkoumané problematice. Zajímavým aspektem je zařazení náboženství Bahá'í, jež je v mnoha jiných publikacích řazeno mezi světová náboženství, mezi náboženské kultury. To může být mírně zavádějící a student si může utvořit názor, že se jedná o jakousi sektu. Autorka jako taková u žádného náboženství o sektě nehovoří, náboženství a náboženské směry jsou předkládány a popisovány s velice objektivním náhledem. Na druhou stranu zde chybí zmínka o problematice sektářských systémů a snaha o definici základních znaků sekt.

⁶⁴ DEMJANČUKOVÁ, Dagmar. *Dějiny a teorie náboženství*. Plzeň: Západočeská univerzita, 1994.

3. Výzkumné šetření

Výzkumná část práce představuje základní metodiku a cíle prováděného výzkumu a na základě analýzy vzorku odpovědí získaných v rámci kvalitativního výzkumu přináší vhled do problematiky pojící se s výukou ZSV na vybraných církevních a státních gymnáziích.

3.1. Metodika výzkumu

Metodika práce se opírá o hlubší porozumění problematice výuky religionistiky v kontextu českého školství. Situaci české religiozity se snaží zmapovat teoretická část této práce. Výzkumná část práce využívá metody kvalitativního výzkumu, prostřednictvím něhož se snaží zachytit konkrétní situaci panující v prostředí státního a církevního školství gymnaziálního typu. Kvalitativní přístup, jež byl v rámci výzkumu aplikován, umožňuje hlubší pochopení problematiky, jež se s výukou religionistiky na školách pojí. Metoda kvalitativního výzkumu je Švaříčkem charakterizována jako: „proces zkoumání jevů a problémů v autentickém prostředí s cílem získat komplexní obraz těchto jevů založený na hlubokých datech a specifickém vztahu mezi badatelem a účastníkem výzkumu. Záměrem výzkumníka provádějícího kvalitativní výzkum je za pomoci celé řady postupů a metod rozkrýt a reprezentovat to, jak lidé chápou, prožívají a vytvářejí sociální realitu.“⁶⁵

Pro účely tohoto výzkumu bylo použito metody polostrukturovaného hloubkového rozhovoru, jež se prováděl na vybraných gymnáziích v České republice. S metodou kvalitativního výzkumu se nezbytně pojí skutečnost, že veškeré vyvozené závěry mají velice subjektivní charakter závislý na zkoumaném vzorku respondentů a nemohou být tedy brány jako univerzálně platné. Metoda kvalitativního zkoumání přináší zajisté i mnoho výhod. V první řadě lze uvést skutečnost, že v rámci kvalitativního výzkumu má badatel možnost hlouběji nahlédnout do zkoumané problematiky. Tato forma výzkumu také umožňuje přímý kontakt s respondentem a případnou možnost korekce v případě, že respondent nepochopil zadanou otázku. Skutečnost, že je respondent v přímém kontaktu s badatelem také poskytuje příležitost ke kladení doplňujících otázek, které mohou zásadním způsobem přispět k pochopení problematiky, popřípadě mohou pomoci k nasměrování výzkumu patřičným směrem. Tato metoda umožňuje autorovi výzkumu získat hlubší náhled do problematiky zkoumaného jevu a umožňuje snadnější orientaci ve

⁶⁵ ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál, 2007. str. 17.

formování výzkumného cíle. Již zmiňovanou nevýhodou je pak podle Švaříčka nemožnost aplikace vyvozených závěrů v obecném měřítku.⁶⁶ I přes stanovení přísných kritérií a pečlivý výběr při získávání respondentů jsou výsledky výzkumu velice subjektivní a nemohou být chápány jako univerzálně platné. Zvolená metodika výzkumu proto nabízí vhled do problematiky a poskytuje možný námět pro další zkoumání v této oblasti.

3.2. Cíl výzkumu

Tato práce si klade za cíl zkoumání a porovnání rozdílných přístupů uplatňovaných při výuce ZSV na státních a církevních gymnáziích s ohledem na specifika jednotlivých typů těchto školských zařízení. Obsahem této práce není průzkum kompetencí jednotlivých pedagogů, didaktické metody používané při výuce či celková ideologie školy, výzkum se primárně zaměřuje na porovnání organizace výuky předmětu ZSV a obsahové náplně vztahující se k výuce religionistiky v rámci tohoto předmětu. Ačkoliv je výzkum orientován na předmět ZSV, v rámci práce je brán zřetel na charakter jednotlivých škol a skutečnost, že výuka religionistických témat se uskutečňuje i v jiných předmětech, jež na některých typech škol zastupují či doplňují roli ZSV.

Cílem výzkumu bylo zjistit, jakým způsobem se od sebe liší výuka religionisticky orientovaných témat v rámci ZSV na církevních gymnáziích a na gymnáziích státního typu. Předpokladem pro výzkumné bádání bylo vycházení z domněnky, že výuce religionistiky bude v rámci církevního školství v hodinách ZSV věnováno větší množství času, než je tomu ve sféře školství státního. Dalším bodem zkoumání byla hypotéza předpokládající, že církevní gymnázia budou v rámci výuky religionistiky přikládat větší váhu výuce křesťanského náboženství.

3.3. Výzkumné otázky

V rámci předkládaného výzkumu bylo respondentům položeno celkem jedenáct otevřených otázek, jejichž úkolem bylo zjistit, jakým způsobem je výuka na dané škole uskutečňována a kolik času je výuce religionistiky v rámci předmětu ZSV celkem věnováno. Při výzkumu bylo dbáno na vytvoření stejných podmínek pro všechny respondenty, respondenti proto nebyli předem obeznámeni s obsahem otázek, které jim byly v rámci hloubkového

⁶⁶ ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. Op. cit., s. 23-24.

rozhovoru kladeny. V některých případech byly respondentům kladeny doplňující otázky, jejichž cílem bylo získat hlubší náhled do zkoumané problematiky.

Výzkumné otázky byly koncipovány tak, aby zachytily konkrétní podobu vyučování a celkový výskyt religionisticky orientovaných témat ve výuce. Respondenti tak byli dotazováni na časovou dotaci religionistického tematického bloku v hodinách, obsah probírané látky a výukový materiál používaný při výuce. Nechyběly zde ani poněkud kontroverznější otázky zkoumající přístup k vyučování křesťanství ve srovnání s ostatními náboženstvími. Obsahem výzkumných otázek se stal i sociologický aspekt vztahu studentů k náboženství jako takovému.

Otázka, jež byla kladena na závěr rozhovoru, zkoumala osobní postoj respondenta k náboženství a skutečnost, zdali se tento osobní postoj nějak promítá do výuky.

Následující seznam obsahuje všech jedenáct otázek, jež byly v rámci výzkumu respondentům kladeny.⁶⁷

1. Kolik hodin celkem/ročně věnujete v rámci předmětu ZSV výuce religionistiky/religionisticky orientovaných témat? Popřípadě – pokud je religionistika vyučována v rámci bloku, kolik hodin výuky je tomuto tématu věnováno?
2. Jaký je procentuální poměr mezi výukou religionistiky a výukou ostatních disciplín ZSV? (odhadem)
3. Je podle vás čas, který je výuce religionistiky v hodinách ZSV věnován dostačující?
4. Jaké jsou hlavní materiály, které ve výuce používáte? (učebnice, webové zdroje, časopisy, videa, religionisticky zaměřené zdroje/autentické materiály = náboženské texty)
5. Jak hodnotíte všeobecný zájem studentů o religionistiku/náboženství? Česká republika je považována za jeden z neateističtějších států. Myslíte si, že postoj studentů odpovídá tomuto trendu?
6. V jakých dalších předmětech je religionistika ve vaší škole vyučována? Vyučuje se ve vaší škole předmět, který by byl orientován čistě na religionistiku/popřípadě náboženství?
7. Jaká témata se v rámci výuky religionistiky nejčastěji objevují?

⁶⁷ V případě, že byly do rozhovoru vloženy doplňující otázky, byly tyto otázky většinou použity jako prostředek nutný pro získání respondentovy podrobnější odpovědi na hlavní otázku.

8. Myslíte si, že v rámci výuky kladete větší důraz na výuku křesťanství (oproti ostatním náboženstvím)? Očekáváte od studentů hlubší znalosti v oblasti křesťanského náboženství?
9. Myslíte si, že výuka religionistiky do škol patří? Chtěli byste, aby bylo výuce religionistiky věnováno více prostoru?
10. Zvažujete/podnikli jste někdy návštěvu některé z náboženských skupin v rámci výuky? V případě, že ano, jakou?
11. Jaké je vaše osobní postavení k víře (jste věřící/nevěřící). Promítá se toto postavení nějak do vaší výuky?

3.4. Kritéria pro výběr škol

V rámci výzkumu bylo osloveno více než dvacet školských zařízení, přičemž se aktivně do výzkumu zapojilo šest gymnázií. Pro účel tohoto výzkumu byla analyzována data ze čtyř vybraných škol, konkrétně z Gymnázia Brno, Křenová, Gymnázia Františka Palackého ve Valašském Meziříčí, Arcibiskupského gymnázia v Praze a Katolického gymnázia v Třebíči.

Při výběru škol sehrál podstatnou roli charakter a typ školního zařízení, pohlíženo bylo také na historický vývoj a tradici školy.⁶⁸ Primární snahou bylo vybrat státní gymnázia, jež by svým charakterem poskytovala srovnatelný vzorek pro vybraná církevní gymnázia.

3.5. Státní gymnázia

Již od prvopočátku svého působení patří gymnázia k výběrovému typu středních škol, jež mají za úkol poskytnout svým žákům široké všeobecné vzdělání a připravit je tak na budoucí studium na vysoké škole. Úlohou gymnázia se tak stává studenty „vybavit systematickou a vyváženou strukturou vědění, naučit je zařazovat informace do smysluplného kontextu životní praxe a motivovat je k tomu, aby chtěli své vědomosti a dovednosti po celý život dále rozvíjet.“⁶⁹ V České republice bylo v roce 2018 evidováno celkem 358 středních škol gymnaziálního typu s celkovým počtem 129 554 žáků.⁷⁰

⁶⁸ Vzhledem k historickým událostem, jež vedly k dočasnému omezení působení a zastavení činnosti církevních škol na českém území, nelze církevní a státní gymnázia srovnávat podle data založení. Obě zkoumaná církevní gymnázia byla fakticky založena až v 90. letech 20. století. V tomto případě je nutno přihlídnout k odkazu, na který nově vzniklé církevní školy navazovaly.

⁶⁹ BALADA, Jan a kol. Rámcový vzdělávací program pro gymnázia. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007, s. 8.

⁷⁰ ČSÚ. Střední vzdělávání s maturitní zkouškou všeobecné – gymnázia v časové řadě 2007/08 -2017/18. [online]. 2018 [cit. 03-01-2019] Dostupné z:

3.5.1. Gymnázium Brno Křenová

Jedním ze státních gymnázií, jež se zúčastnila výzkumného šetření bylo Gymnázium Brno, Křenová. Gymnázium, jež se nachází v centru největší moravské metropole, svým studentům poskytuje zázemí v podobě kvalitního vzdělávání s možností nadstandardní jazykové výuky a řadou mimoškolních aktivit.

3.5.1.1. *Historie školy*

Gymnázium Brno, Křenová se řadí mezi gymnázia s dlouholetou tradicí. Ačkoliv svým věkem nemůže konkurovat historicky staršímu Slovanskému gymnáziu, gymnázium na Křenové patří k institucím, jež svou působností přispěly na formování vzdělanostní sítě města Brna. Situace školství v Brně ve druhé polovině 19. století odpovídala tehdejším poměrům a charakteru města. Díky své rozloze a historické významnosti patřilo Brno mezi města, jež se pyšnila na tehdejší poměry velkým množstvím škol. Od roku 1867 zde zahájilo svou činnost Slovanské gymnázium, jenž poskytovalo nadaným studentům kvalitní formu vzdělání. Přesně o čtyřicet let později zde ustanovením císaře Františka Josefa I. zahájila svou činnost II. česká vyšší reálná škola, jež svým působením navázala na již existující I. českou reálnou školu. Počátkem září 1907 tak škola definitivně započala své působení na edukačním poli a brzy začala zaujímat významné postavení mezi dalšími školskými institucemi.

Podíl studentů studujících na Křenové se rapidně zvyšoval. S rostoucím počtem studentů rostla i potřeba organizace studia ve větší budově. Zasazením tehdejšího ředitele se podařilo vyjednat financování stavby nové budovy, jež by pokryla kapacitní potřeby školy. V září roku 1912 tak studenti stanuli v nově vybudovaných prostorách školy. V roce 1913 již počet žáků docházejících do reálky dosahoval více než čtyři sta studentů. Během šesti let od svého založení se počet učitelů zvýšil z původních dvanácti na více než třicet. Slibný vzlet školy je však nečekaně zastaven příchodem první světové války. To, co z počátku vypadá jako nevelký konflikt přeroste v několik let trvající katastrofu celosvětového rozsahu. Během války utrpí škola značné ztráty jak na poli pedagogickém, tak na poli studentském. Na počest padlého žactva a učitelstva je tak vybudován pomník, jež si klade za cíl uctít památku padlých ve válce.

Meziválečné období je spjato s řadou změn, během nichž se ve vedení školy

vystřídalo několik ředitelů. Důležitým mezníkem ve vývoji školy hraje také rok 1936, kdy se škola stává IV. státním československým reálným gymnáziem. Škola se opětovaně rozrůstá a dostává se na pozici jednoho z největších českých gymnázií působících v tehdejší republice. V roce 1939 již počet studujících čítá více než tisíc studentů. Nárůst v počtu studentstva odpovídá nárůstu členů pedagogického sboru. Tato doba rozkvětu je však nečekaně přerušena událostmi předpovídajícími příchod druhé světové války. V rámci německých nařízení je vedení školy nuceno vyloučit ty studenty a členy učitelského sboru, kteří svým původem neodpovídají německým představám. S příchodem okupace se budova na Křenové stává sídlem Schutzpolizei, studenti se proto scházejí v budovách v Husovicích a na Táborské. Několik členů pedagogického sboru je pro svou účast v domácím odboji zatčeno a odvezeno do koncentračních táborů. V důsledku německé snahy o likvidaci české inteligence se zavádí opatření, jež svou povahou narušují výukový plán gymnázia. Napjatá situace ve škole trvá až do roku 1945. S koncem války tak přichází období naděje pro obnovu okupací poznamenaného školství.

Ačkoliv se roky, jež následovaly po válce, nesou ve znamení obnovy školského systému, s příchodem sovětské okupace se proces revitalizace školství začíná ubírat novým směrem. Celoplošná snaha o zformování jednotného školského systému, jež by svou podobou napodoboval systém Sovětského svazu, přináší pro školy gymnaziálního typu mnohé změny a značná omezení. Osmiletá gymnázia se mění na gymnázia čtyřletá, roku 1953 je pak nařízením státu gymnaziální výuka zrušena úplně. Obnovení působnosti gymnázií se uskuteční až v 60. letech, kdy probíhá dlouho očekávaná reforma školství.

Období 60. let se do historie školy zapisuje i z jiných důvodů. Jedním z těchto důvodů je i zápis Gymnázia Křenová do seznamu přidružených škol UNESCO, jež se uskutečnil koncem roku 1969. V důsledku navázání této spolupráce se pedagogům i studentům gymnázia otevřely obzory pro vybudování vztahů sahajících daleko za zakázanou železnou oponu.⁷¹

3.5.1.2. *Současnost*

V současné době nabízí Gymnázium na Křenové kvalitní vzdělání v rámci čtyřletého i šestiletého oboru. Škola jako taková disponuje studentským parlamentem, účastní se mnoha mezinárodních projektů a v rámci šestiletého oboru připravuje studenty na získání mezinárodně uznávaného jazykového certifikátu Deutsches Sprachdiplom.

⁷¹ Gymnázium Brno, Křenová. *Historie školy*. [online]. [cit. 05-03-2019]. Dostupné z: <https://www.gymkren.cz/skola/historie-skoly/>

3.5.1.3. Ukotvení ZSV v rámci ŠVP

V rámci prvního a druhého ročníku je předmět ZSV dotován jednou hodinou týdně. Ve třetím a čtvrtém ročníku se tato dotace navyšuje na dvě vyučovací hodiny týdně. Mimo povinnou výuku si studenti třetích a čtvrtých ročníků mohou zvolit společenskovědní seminář, jenž je dotován ve třetím ročníku dvěma a v posledním ročníku třemi vyučovacími hodinami. Během výuky jednotlivých tematických celků v předmětu ZSV jsou pokryty vzdělávací obory *Občanský a společenskovědní základ*, *Člověk a svět práce* a částečně také *Výchova ke zdraví*.⁷²

Hlavním posláním předmětu ZSV tak, jak jej vymezuje ŠVP Gymnázia Brno, Křenová, je, že „přispívá k uchování kontinuity tradičních hodnot naší civilizace, posiluje respekt k základním principům demokracie a evropanství. Podporuje vědomí neopakovatelnosti a jedinečnosti života, významu lidské důstojnosti. Připravuje žáky na odpovědný občanský život v demokratické společnosti.“⁷³

3.5.1.4. Realizace výuky religionistiky

Studenti se zde seznámí s religionistikou v rámci tematického bloku zabývajícím se dějinami filozofie. Hlavním religionisticky orientovaným tématem jsou zde světové filozoficko-náboženské směry. Tyto směry zahrnují hinduismus, buddhismus, islám, judaismus a křesťanství. Z šetření také vyplývá, že studenti jsou dále obeznámeni s problematikou sekt, přičemž jsou jim představeny základní znaky, jimiž se sekty vyznačují.

Organizace výuky je členěna do tematických celků, v jejichž rámci si studenti volí jednotlivá témata, která v hodině odprezentují. Tato prezentace je následně doplněna poznámkami a materiály připravenými pedagogem. Zdrojem obsahu látky se stávají různé webové stránky, vzdělávací audiovizuální nahrávky, encyklopedie a jiné publikace.

V rámci výzkumného šetření bylo zjištěno, že běžné učebnice ZSV jsou pro výuku nedostačující. Na otázku zkoumající využití výukových materiálů a učebnic pro formování obsahu hodiny respondent poukázal na obsahovou nebohatost běžných učebnic. Podle respondenta je tak nezbytné si potřebné informace a data dohledat individuálně prostřednictvím internetu, popřípadě jiných zdrojů.

⁷² Gymnázium Brno, Křenová. *Školní vzdělávací program pro gymnaziální vzdělávání*. [online]. 2017 [cit. 08-03-2019]. S. 10-12. Dostupné z: <<https://www.gymkren.cz/wp-content/uploads/A03-%C5%A0VP2-4let%C3%A9-G.pdf>>

⁷³ Ibid., s. 58.

Kromě předmětu ZSV se na dané škole nevyskytuje předmět, jež by se hlouběji zabýval výukou religionistiky, náboženství, popřípadě jiných religionistiky orientovaných témat. Respondent však uvedl, že s určitými prvky religionistiky se studenti mohou setkat v předmětech Český jazyk a Dějepis.

V rámci otázky zkoumající míru upřednostňování křesťanského náboženství a kladení většího důrazu na znalost křesťanských hodnot u studentů před ostatními náboženstvími se respondent vyjádřil negativně. Ačkoliv respondent potvrdil, že v souvislosti s evropskými kořeny, jež jsou do velké míry zakotveny v křesťanství, očekává od studentů hlubší znalosti křesťanských hodnot, svátků a věrouky a tím i větší zapojení při hodině, on sám věnuje výuce křesťanství stejný čas jako ostatním náboženstvím. V praxi se však ukazuje, že studenti se o křesťanství příliš nezajímají, dokonce mají ke křesťanství spíše negativní vztah, což se projevuje na jejich znalostech. Respondent připustil, že se toto negativní vnímání může lišit v různých krajích v závislosti na religiozitě obyvatelstva daného regionu. V přístupu k učení se o jednotlivých náboženských směrech bylo křesťanství označeno jako 'kámen úrazu'. Studenti podle něj nemají problém zajímat se o různá jiná náboženství, křesťanství je však systematicky vnímáno spíše negativně.

Respondent sám vidí zařazení výuky religionistiky do obsahu školního vzdělávání jako důležitý prvek, zároveň však poukázal na širí tématu a vyjádřil obavy, že takto široké téma nelze v rámci hodinové dotace předmětu ZSV pokrýt. Jako potřebnou dobu pro pokrytí obsahu vyučovaného tématu a hlubšího pochopení problematiky označil respondent variantu, kdy si student zvolí možnost společenskovedního semináře. V rámci tohoto semináře má pedagog dostatečné množství času na komplexní probrání tématu religionistiky.

V rámci šetření bylo zjišťováno, zdali se studenti v rámci předmětu ZSV účastní návštěvy nějaké náboženské skupiny. V předcházejících letech bylo zvykem podniknout návštěvu do brněnské mešity, v současné době se však od těchto návštěv upustilo. Ačkoliv byly tyto návštěvy respondentem označeny jako dobrá zkušenost, respondent vyjádřil obavy, že otázky studentů byly členy církve chápány příliš osobně, což se poté promítalo na odpovědích.

Ačkoliv se nepodařilo zjistit respondentův osobní vztah k víře, respondent poukazuje na fakt, že se při výuce pozná student, jenž je věřící. Respondent se proto jako pedagog snaží udržet ve třídě zdravé klima a zamezit případným situacím, během nichž by se mohlo věřícího studenta něco osobně dotknout.

3.5.2. Gymnázium Františka Palackého Valašské Meziříčí

Druhým státním gymnáziem, jež se zapojilo do výzkumu je Gymnázium Františka Palackého ve Valašském Meziříčí. Gymnázium, jež se nachází ve městě vystaveném na soutoku Rožnovské a Vsetínské Bečky, vychází z dlouholeté tradice školy.

3.5.2.1. *Historie školy*

Gymnázium Františka Palackého ve Valašském Meziříčí patří k nejstarším školám gymnaziálního typu na Moravě. Svým založením sahá tato škola zpět do konce 19. století, kdy bylo roku 1871 císařem Františkem Josefem I. schváleno založení dvou tříd, v nichž byl jako hlavní vyučovací jazyk ustanoven jazyk slovanský. Tímto se valašskomeziříčské gymnázium stalo jediných severomoravských gymnáziem, v němž bylo v době dlouhotrvajícího německojazyčného vlivu jako hlavního jazyka výuky používáno češtiny. V důsledku své českojazyčné výuky se gymnázium několikrát potýkalo se závažnými problémy, jež v důsledku tehdejších poměrů a nestabilní politické situace mezi německou menšinou a českým obyvatelstvem vedly až k existenčním bojům o zachování českého gymnázia. Vlivem poněmčování se zde objevovaly snahy o přeměnu českého gymnázia na gymnázium německé. Tyto snahy se však ukázaly jako liché a valašskomeziříčské gymnázium si tak i přes obtížné období uchovalo českou tvář.⁷⁴

Během první světové války a v období následné hospodářské krize se gymnázium potýká s řadou těžkostí organizačního a finančního charakteru. Obrat nastává zvolením nového ředitele školy profesora Františka Nedbálka, jenž svými četnými zásahy pomohl k znovunabytí dobrého jména a úrovně vzdělání. Název Státní československé reálné gymnázium Františka Palackého získává škola v roce 1936. V této době se škola stává centrem mnoha kulturních akcí. V období druhé světové války je škola stejně jako mnoho jiných školních zařízení v zemi zasažena německou snahou o snížení míry české vzdělanosti. Situaci gymnázia nijak nepomůže ani aktivní zapojení ředitele do protinacistického odboje. Roku 1942 je tehdejší ředitel gestapem zatčen a později popraven. Po řadě omezení je gymnázium roku 1944 uzavřeno a studentstvo je nahrazeno množstvím armádních jednotek, jež si zde zřizují vojenský štáb. Resistence českého studentstva se promítá do trvající snahy o zachování chodu gymnázia. Ačkoliv je bývalá budova gymnázia v německém záboru, výuka pokračuje v prostorách místní měšťanské školy, později se

⁷⁴ Gymnázium Františka Palackého ve Valašském Meziříčí. *Historie školy*. [online]. 2019 [cit. 2018-03-10]. Dostupné z: <<https://www.gfpvm.cz/historie-skoly>>

studenti schází v prostorách továrny na klobouky. Gymnázium je znovu otevřeno až po skončení druhé světové války.

Vlivem zásahu totalitního režimu do školství je chod gymnázia roku 1948 poznamenán novým zákonem o jednotném školství⁷⁵, jež podstatnou měrou zasahuje do všeobecně vzdělávacího charakteru a významně degraduje původní výsadní postavení školy. Doba studia je stanovena na čtyři roky a studium podléhá stejně jako na jiných školách ideologickým nařízením tehdejší vlády. V roce 1953 se z gymnázia stává jedenáctiletá střední škola a gymnázium tak přichází o svůj gymnaziální charakter i oficiální název. V pozdějších letech škola je škola přeorganizována na střední všeobecně vzdělávací aparát. Obnovy čtyřletého gymnaziálního studia se škola dočkává teprve v roce 1968. Během komunistické éry se vedení školy opakovaně a zcela bezúspěšně pokouší o navrácení původního názvu gymnázia. Tohoto navrácení se tak škola dočkává až v roce 1990, kdy je úřední název školy pozměněn na Gymnázium Františka Palackého.⁷⁶

3.5.2.2. *Současnost*

Během více než sta let, jež uplynula od založení školy, se v jejích prostorách vystřídalo nespočet umělců, vědců a významných osobností. Škola s dlouholetou tradicí se tak stala domovem osobností jako byl publicista a novinář Emil Čermák, moravský básník Metoděj Jahn, historik a publicista Závěš Kalandra, malíř Adolf Záborský nebo scénárista Vojtěch Jasný. Své gymnaziální vzdělání zde získaly i olympijská lyžařka Lucie Hrstková a mezinárodně uznávaná zpěvačka Markéta Irglová.⁷⁷

Výuka na gymnáziu je organizována v rámci čtyřletého nebo šestiletého studijního oboru, jehož cílem je připravit studenty na terciální studium. V rámci školy se studenti mohou zapojit do různých volnočasových aktivit zahrnujících účast na evropských projektech nebo pomoc v rámci charitativní činnosti.

3.5.2.3. *Ukotvení ZSV v rámci ŠVP*

Školní vzdělávací program Gymnázia Františka Palackého ve Valašském Meziříčí je ustanoven v souladu s ideologií školy, jež si klade za cíl poskytnout studentům dostatečně kvalitní vzdělání,

⁷⁵ Zákonem o jednotném školství byl stávající školský systém upraven do nové podoby, jež měla za cíl sjednotit školský systém, který by odpovídal hodnotám tehdejší společnosti.

KOJZAR, Jaroslav. Zdeněk Nejedlý a provádění základního školského zákona v letech 1948-49 a 1949-50. *Pedagogika*. Praha: Univerzita Karlova v Praze - Pedagogická fakulta, 1981, 1981(6), s. 701 - 721.

⁷⁶ Gymnázium Františka Palackého ve Valašském Meziříčí. *Historie školy*. Op. cit.

⁷⁷ Gymnázium Františka Palackého ve Valašském Meziříčí. *Významní absolventi*. [online] 2019 [cit. 2018-03-10]. Dostupné z: <<https://www.gfpvm.cz/vyznamni-absolventi>>

kteře by jim po absolvování školy zajistilo co nejvyšší úspěch u přijímacích zkoušek na různých typech vysokých škol.

„Základem školního vzdělávacího programu je účelné rozložení základního učiva do nižších ročníků, v předposledním a posledním ročníku je žákům dána možnost výrazné profilace studia podle jejich zájmů a zaměření. Jsou zastoupeny rozličné formy výuky. Škola umožňuje všem žákům získat dostatečné všeobecné znalosti a dovednosti ve všech všeobecně vzdělávacích předmětech a hluboké odborné znalosti ve všech zvolených volitelných předmětech. Je zachována klasická nabídka předmětů. Klademe důraz na provázanost učebních osnov, na souvislosti a mezioborové vztahy.“⁷⁸ Škola se zasazuje o podnícení žáků v samostatnosti a vlastní tvůrčí činnosti a o rozvoj přirozeného nadání, jež žáci mají.

Předmět ZSV je na škole zařizován v rámci vzdělávací oblasti *Člověk a společnost* a jeho časová dotace za čtyři roky činí 6 vyučovacích hodin. V prvním a druhém ročníku jsou společenské vědy vyučovány jednu hodinu týdně, ve vyšších ročnících jsou již výuce vyhrazeny dvě vyučovací hodiny. Během třetího ročníku je do výuky taktéž začleněn obor *Člověk a svět práce* o časové dotaci dvou disponibilních hodin. Každý student má v rámci třetího a čtvrtého ročníku možnost zvolit si společenskovední seminář, který mu poskytne hlubší vědomosti z jednotlivých oborů společenských věd nezbytných pro přípravu k vykonání maturity ze ZSV.

Prostřednictvím předmětu ZSV si žáci mají možnost utvořit „realistický pohled na život a orientovat se ve společenských jevech a procesech, které tvoří rámec každodenního života.“⁷⁹ Studenti mimo jiné získají „představu o náplni jednotlivých společenskovedních disciplín a tím si rozšíří možnost výběru svého budoucího studia a volby vlastní profesní orientace.“⁸⁰

3.5.2.4. Realizace výuky religionistiky

Úvod do religionistiky je vyučován v rámci filozofického bloku v posledním ročníku studia. Dle ŠVP jsou hlavními tématy vyučování víra v lidském životě a tradiční světová náboženství včetně jejich historického vývoje. V rámci religionistického bloku se studenti rovněž seznámí s hlavními proudy církve a náboženskými organizacemi na území ČR. Ve výuce nechybí ani studium nových náboženských hnutí a rozebrání sociálních a psychologických rizik pojících se s působností náboženských sekt.⁸¹

V rámci zkoumání organizace a časové dotace výuky religionistiky bylo zjištěno, že hlavním předmětem, ve kterém se studenti mají možnost s religionistickými tématy seznámit je seminář ze společenských věd, který je však pro studenty označen jako volitelný. Během běžných

⁷⁸ Gymnázium Františka Palackého Valašské Meziříčí. *Školní vzdělávací program pro gymnaziální vzdělávání*. [online]. 2014 [cit. 25-02-2019]. S. 11. Dostupné z: <<https://www.gfpvm.cz/files/svp.pdf>>

⁷⁹ Gymnázium Františka Palackého Valašské Meziříčí. *Školní vzdělávací program pro gymnaziální vzdělávání*. [online]. 2014 [cit. 25-02-2019]. S. 289. Dostupné z: <<https://www.gfpvm.cz/files/svp.pdf>>

⁸⁰ Ibid., s. 289.

⁸¹ Ibid., s. 302.

hodin ZSV se tak studenti setkají s religionistikou spíše v menším rozsahu, a to konkrétně v rámci učiva středověké filozofie, vše navíc záleží na pojetí učiva konkrétním vyučujícím. I přes skutečnost, že je čas věnovaný religionistickým tématům v povinné části předmětu ZSV spíše nižší, ve společenskovedním semináři tvoří religionistika podstatnou část výuky. Z výpovědi respondenta vyplývá, že na výuku religionistiky v semináři připadá celkem cca. 12 až 15 hodin v závislosti na vnějších vlivech postihujících organizaci školního roku. Respondent uvádí, že každoročně společenskovedním seminářem prochází zhruba třetina všech žáků, což svědčí o oblíbenosti daného předmětu.

Na otázku, zdali je výuce religionistiky v rámci ZSV věnováno dostatek času respondent odpověděl záporně. Ačkoliv potvrdil, že v rámci společenskovedního semináře je časová dotace na výuku religionistiky dostačující, uvítal by navýšení časové dotace v povinném předmětu ZSV. V případě, že by existovala možnost navýšení počtu odučených hodin, respondent by výuku religionistiky značně rozšířil.

V reakci na další otázku, respondent kritizuje nedostatek učebnic, jež by podávaly dostatečné množství informací potřebných k výuce. On sám pro tvorbu náplně výuky používá různé zdroje, ze kterých vybírá fakta a informace potřebná pro pochopení probírané látky. Příkladem kvalitního úvodu do religionistiky je na základě výpovědi respondenta Štampachova kniha *Úvod do religionistiky*. Ačkoliv se v tomto případě primárně nejedná o učebnici, ale spíše o publikaci zaměřenou odbornějším směrem, kniha se pro respondenta stává zdrojem pro tvorbu vzdělávacího obsahu. Respondent se při hodině nebrání citaci autentických materiálu, tyto jsou však využívány pouze za účelem ilustrace probírané věrouky. Cenným pomocníkem pro tvorbu obsahu vyučovacích hodin se pro respondenta také staly jeho vlastní poznámky, které si opatřil během svého studia, případně účastí na religionisticky zaměřených přednáškách.

Přístup studentů k religionistickým tématům je podle respondenta velice kladný, studenti o religionistiku projevují větší zájem než o jiná témata vyučovaná v rámci ZSV. Tento jev popisuje respondent jako překvapivý a vyslovuje domněnku, že celkový nárůst v kladném přístupu studentů k náboženstvím může být způsobený exotičností náboženských témat. V důsledku dlouhodobého odklonu společnosti od náboženství se pro studenty témata religionistiky stávají do jisté míry fascinující a v závislosti návaznosti religionistiky na sociální dění v současné společnosti se aktivita studentů přímo očekává. V rámci religionistiky se studenti mají možnost dozvědět širokou míru informací a rozšířit si tak znalosti získané v jiných předmětech.

Kromě hodin ZSV se religionistická témata mohou částečně objevit i v dějepise nebo zeměpise. Předmět, jež by byl zcela zaměřen na religionistiku nebo výuku náboženství škola jako taková nenabízí. Gymnázium ve Valašském Meziříčí není jedinou výjimkou, kde by religionisticky orientované předměty nebyly vyučovány. Respondent je přesvědčen, že absence výuky náboženství se týká i ostatních středních škol ve městě.

Předmětem obsahu hodin se do jisté míry stává historický vývoj náboženství. Respondent

toto zdůvodňuje faktem, že současně vyučuje dějepis a toto jeho profesní zaměření se tedy částečně promítá do výuky. V úvodu do problematiky religionistiky je studentům náboženství představeno v rámci sociologického kontextu. Dále se studenti zabývají procesem vývoje starobylých forem náboženství a zkoumají různé hypotézy, které se s tímto vývojem pojí. Výuka ve společenskovědním semináři se pak podrobněji zabývá mezipřířezovými tématy jako například tématem psychologické aspekty konverze. Respondent se tak studentům snaží poskytnout širší úhel pohledu na danou problematiku.

Na otázku, zdali klade větší důraz a očekává od svých studentů hlubší znalosti z oblasti křesťanství respondent uvedl, že v rámci hodin ZSV je upřednostněna výuka jiných náboženství před křesťanstvím. Tento odklon od výuky křesťanského náboženství respondent zdůvodňuje faktem, že se studenti s křesťanskou věroukou velkou mírou seznámí již v rámci hodin dějepisu při výuce evropské historie, jež je zcela postavena na křesťanské tradici. Učitel tedy od studentů očekává předchozí znalosti křesťanské problematiky z hodin dějepisu a více energie a času klade do výuky jiných náboženských systémů. Největší část výuky v rámci religionistického bloku je pak věnována judaismu, jež je pro pochopení křesťanství a islámu velmi důležitý.

Podle respondenta výuka religionistiky do všeobecné výuky na gymnáziích patří. Tato výuka však nemusí být organizována pouze v rámci předmětu ZSV, jelikož se jedná o mezipředmětové téma. Respondent je přesvědčen, že by se výuce religionistiky mohlo věnovat podstatně více času, na druhou stranu dodává, že výuka religionistiky jako taková nemůže být prováděna každým vyučujícím. Respondent tento problém spatřuje v chybějících znalostech a celkové nepřipravenosti učitelů na výuku, zároveň vyjadřuje obavy, že v rámci religionistiky je velice lehké promítat své osobní postoje do výuky, což je ve velké míře pro studenty kontraproduktivní. Přínos, který výuka religionistiky přináší, respondent spatřuje v rozšíření všeobecného rozhledu studentů.

V souvislosti s dotazem na organizaci exkurzí za účelem návštěvy náboženských skupin respondent uvedl, že ačkoliv zní tento prospekt lákavě, vzhledem k úzkému okruhu církví působících ve Valašském Meziříčí je možnost realizace takovéto návštěvy značně omezená. Respondent se sice domnívá, že zájem ze strany církve o tyto akce by byl, na druhou stranu se obává, že by organizace takovéto výuky mohla vyvolat vlnu nevole mezi některými rodiči. Tento postoj zdůvodňuje zkušeností z předchozích let, kdy byli někteří rodiče pobouřeni účastí svých dětí na vánočním koncertu, který se konal v kostele. I přes negativní postoj některých rodičů se gymnáziu podařilo zorganizovat několik religionisticky orientovaných přednášek předních českých religionistů a teologů. V rámci těchto přednášek tak studenti měli možnost poslechnout si religionistu Pavla Hoška nebo známého českého teologa Tomáše Halíka.

Při zjišťování míry promítání se respondentova názorového postoje do výuky respondent uvedl, že je křesťan a jako takový tedy může studentům interpretovat křesťanství v rámci své vlastní zkušenosti. Na druhou stranu vysvětlil, že se žádným způsobem nesnaží vědomě studenty

přesvědčovat o správnosti svého názorového postoje. Během své učitelské profese se respondent neseťkal s negativním hodnocením, jež by mu kladlo za vinu stranickost či náboženskou zaujatost.

3.6. Církevní gymnázia

Církevní vzdělávání se, na rozdíl od vzdělávání státního, opírá o silnou hodnotovou tradici. Ačkoliv výuka, stejně jako na státních školách, podléhá nařízením MŠMT a RVP, život na škole je silně ovlivněn ideovým názorem, na nějž se škola odvolává. Tento postoj školy se pak dále promítá do různých aspektů života školy. Ačkoliv byly v historii církevní školy určeny především věřícím studentům, v současné době poskytují vzdělání všem studentům bez rozdílu vyznání. V zájmu udržení tradice a navázání na křesťanské hodnoty je studentům v rámci výuky nabízena náboženská výchova.

3.6.1. Arcibiskupské gymnázium v Praze

Arcibiskupské gymnázium už po několik let patří k vyhledávaným školám nabízejícím špičkové vzdělání v duchu křesťanských zásad. Gymnázium nacházející se v srdci hlavního města poskytuje studentům kvalitní zázemí a vstřícný přístup k potřebám studentů.

3.6.1.1. *Historie školy*

Historie Arcibiskupského gymnázia sahá na počátek 20. století, kdy bylo roku 1913 založeno první Arcibiskupské gymnázium v Praze. V době svého působení v letech 1913 až 1950 nabízelo arcibiskupské gymnázium kvalitní výuku, jež byla primárně určena nadaným studentům katolického vyznání připravujících se na kněžskou dráhu. V tehdejší době bylo gymnázium považováno za jedno z nejlepších klasických gymnázií v Praze poskytující nadstandartní vzdělávací podmínky pro studium klasických jazyků.⁸²

Již během začátků svého působení se gymnázium muselo potýkat se značnými obtížemi, jež byly zapříčiněny mimo jiné i vzrůstající mírou protikatolického nátlaku po vzniku Československé republiky. I přes tyto nepříznivé doby gymnázium odolalo vnějším tlakům a roku 1921 se tak z vykonání maturitní zkoušky mohli těšit první studenti.⁸³

⁸² KUDLOVÁ, Klára a Radovan LUKAVSKÝ. *Rozhovory s dědečkem*. 3., přeprac. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2013, s. 38.

⁸³ ŠTOGROVÁ, Jarmila, ed. *Almanach Arcibiskupského gymnasia Praha-Bubeneč: [sborník u příležitosti výstavy k 90. výročí vzniku Arcibiskupského gymnasia v Praze]*. Praha: Centrální katolická knihovna, 2003, s. 9 – 11.

Tyto slibné začátky gymnázia naruší roku 1939 příchod německé okupace, v rámci níž se církevní školy ze dne na den stávají nevítaným subjektem. V následujícím roce je ze školní budovy uděláno sídlo Ordnunpolizei a studium se tak přesouvá do budovy bývalého dívčího gymnázia na Smíchov. Ani tento krok však nacistickým okupantům nestačí. Roku 1942 je proto na rozkaz Obergruppenführera Franka škola zcela zrušena.⁸⁴

V následujících desetiletích a vlivem politických změn zůstává škola i nadále uzavřená.

Po pádu dlouholeté komunistické nadvlády však smutný příběh arcibiskupského gymnázia nabírá zcela nový směr. Roku 1991 je Arcibiskupstvím pražským zřízeno nové gymnázium, jež se v rámci svého působení odvolává na odkaz původního Arcibiskupského gymnázia⁸⁵ a svým žákům nabízí kvalitní vzdělání v kontextu ideálů křesťanských hodnot.

3.6.1.2. *Současnost*

V současné době poskytuje Arcibiskupské gymnázium vzdělání více než pěti stům studentů, kteří do školy dojíždějí z celé Prahy a přilehlého okolí. Škola se dlouhodobě těší výborné pověsti. V roce 2011 se škola dokonce umístila na třetím místě v žebříčku MŠMT poskytujícím přehled desíti nejlepších maturitních škol v ČR⁸⁶ a je všeobecně hodnocena jako jedna z nejlepších škol v ČR.⁸⁷

Škola je organizována jako osmiletý studijní obor, jehož ústředním posláním je připravit studenty k terciálnímu vzdělávání na různých typech vysokých škol. Kvalitní výuka je studentům poskytnuta vysoce kvalifikovaným pedagogickým sborem čítajícím více než šedesát pedagogů. V návaznosti na církevní tradici je hlavním úsilím školy to, „aby se lidé, kteří v Boha nevěří, mohli denně přesvědčovat, že věřící nejsou lidé nějak vyšinutí, a zároveň aby věřící měli možnost pochopit a poznat, že etické zásady apod. mohou existovat i mimo katolickou církev.“⁸⁸

⁸⁴ Ibid., s. 11.

⁸⁵ Arcibiskupské gymnázium v Praze. Představení školy. [online]. 2014 [cit. 09-02-2019] Dostupné z: <<http://www.arcig.cz/predstaveni-skoly>>

⁸⁶ MŠMT. Tiskové zprávy 2011. Ministr Dobeš zveřejnil 10 nejlepších maturitních škol. [online]. 2013 - 2019. [cit. 10-02-2019] Dostupné z: <<http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/ministr-dobes-zverejnil-10-nejlepsich-maturitnich-skol>>

⁸⁷ Echo24.cz. *Nejlepší gymnázia v Česku? PORG potvrdil dominanci.* [online]. 2015 [cit. 03-03-2019]. Dostupné z: <<https://www.echo24.cz/a/iLkV5/nejlepsi-gymnazia-v-cesku-porg-potvrdil-dominanci>>

⁸⁸ Arcibiskupské gymnázium v Praze. *Představení školy.* [online]. 2014 [cit. 09-02-2019] Dostupné z: <<http://www.arcig.cz/predstaveni-skoly>>

3.6.1.3. *Ukotvení ZSV v rámci ŠVP*

Vyučování religionistických témat je primárně uskutečňováno v předmětu Náboženská nauka, jež je na druhém stupni gymnázia v každém ročníku dotován vždy jednou hodinou týdně. Obsahem tohoto předmětu se stává seznámení studentů se základní problematikou týkající se křesťanské víry. Fakt, že je výuka uskutečňována již od primy poskytuje vyučujícímu dostatek času na probrání rozličných religionistických témat i diskuzi nad aktuální situací ve světě z pohledu náboženského dialogu v kontextu vztahu náboženství a násilí.

Výuka společenskovedních témat je během celé doby studia organizována celkem do čtyř vyučujících hodin. V septimě je výuce ZSV věnována jedna hodina, v oktávě pak studenti navštěvují hodiny tři. Hlavní vzdělávací oblastí, jež je v rámci ZSV zaštiťována je *Člověk a společnost*. V souvislosti s faktem, že se jejich výukou zabývá předmět Náboženská nauka, jsou témata vztahující se k religionistice z hodin ZSV cíleně vyjmuta. V posledních dvou ročnících si studenti mohou zvolit společenskovední seminář, jenž nabízí hlubší vhled do jednotlivých oblastí společenských věd. Témata týkající se religionistiky jsou zde zmiňována v rámci průřezových oblastí, primárním předpokladem však zůstává, že studenti získají nezbytné znalosti religionistiky v rámci předmětu Náboženská nauka.⁸⁹

3.6.1.4. *Realizace výuky religionistiky*

Při odhlédnutí od křesťanské náplně hodin Náboženské nauky je religionistika primárně vyučována v posledním ročníku studia. Studenti se tak mají možnost seznámit se základní věroukou jednotlivých světových náboženství a v rámci svých znalostí křesťanské věrouky získané během předcházejících let jsou pak schopni chápat širší souvislosti mezináboženského dialogu. Dle respondenta je čas výuky religionistických témat dostačující a vždy záleží na konkrétním studentovi, co si z výuky odnese. Pokud studenta výuka nezaujme nebo nemá k vyučovací látce vztah, nehraje časová dotace, jež je tématu věnována žádnou roli. Respondent na druhou stranu uvádí, že by ocenil větší míru propojení religionistiky v rámci probírání mezioborových témat. Toto propojení se částečně daří v

⁸⁹ Arcibiskupské gymnázium v Praze. *Školní vzdělávací program Osm svobodných umění zpracovaný podle RVP ZV a RVP G*. [online]. 2014 [cit. 11-02-2019] Dostupné z: <http://www.arcig.cz/sites/default/files/svp.pdf#page=6>

souvislosti s etikou, vždy však záleží na pedagozích, kteří daná témata probírají.

Primárním zdrojem pro přípravu výukového obsahu tvoří autentické náboženské texty, filmy a videa s náboženskou tematikou, případně různé dokumenty. Na základě ŠVP si pedagog vytváří materiály sám. Respondent dále uvádí, že je potřeba přizpůsobit použití různých vzdělávacích médií v závislosti na charakteru třídy. Běžně používané učebnice ZSV jsou podle respondenta po obsahové stránce religionistiky spíše obecné, tuto obsahovou neúplnost však přikládá skutečnosti, že tyto učebnice jsou primárně tvořena pro státní gymnázia, jejichž studenti se ve srovnání se studenty církevních gymnázií s problematikou náboženství setkají spíše v menší míře.

Při zkoumání zájmu studentů o náboženství a religionistická témata respondent uvedl, že vždy záleží na individuálním jedinci a jeho nastavení, velkou roli hraje i postojevý názor studentovy rodiny a samotný vyučující. Respondent předpokládá, že u studentů z křesťanských rodin bude tento zájem větší. Ačkoliv neexistuje statistika, která by udávala počet studentů hlásících se ke křesťanství, respondent připouští, že více než polovina studentů Arcibiskupského gymnázia jsou křesťané. Zároveň poukazuje na to, že není možné přesně říci, jaký je procentuální stav věřících studentů a nemyslí si, že by bylo dobré, aby se studenti na základě víry nějak kádrali. Určování lidské víry je vcelku problematická záležitost a spousta studentů si ve svém věku názor teprve utváří.

V rámci výuky se studenti Arcibiskupského gymnázia mohou s religionistickými tématy potkat také v předmětech jako je dějepis nebo český jazyk. Ačkoliv jsou všichni vyučující katolického vyznání, respondent poukazuje na to, že v rámci vyučování se pedagogové snaží zaujmout co největší objektivitu k probíraným tématům.

Vzhledem k faktu, že se religionistika vyučuje mimo hlavní předmět ZSV, religionistickým tématům se při hodinách ZSV vyučující spíše vyhýbají. V rámci náboženské nauky, jež je vyučována již od primy se na druhém stupni gymnázia probírají témata jako mezináboženský dialog, hodnoty současné společnosti nebo důvody konfliktu mezi Palestinou a Izraelem, přičemž se navazuje na znalosti, které studenti získali na prvním stupni, kde jsou vyučovány hlavní náboženské systémy. V rámci výuky jsou studenti uvedeni i do problematiky sekt, zkoumají jejich rysy a to, jak se liší od náboženských skupin a státem uznávaných církví.

Na otázku, zdali je v rámci výuky religionistiky kladen větší důraz na výuku křesťanství, respondent odpověděl kladně. Fakt, že jsou od studentů očekávány hlubší znalosti z oblasti religionistiky je primárně způsoben samotným zaměřením školy. Významnou úlohu zde také podle respondenta hraje skutečnost, že evropská kultura vyrostla

na křesťanských zásadách, jež se promítají do různých aspektů života.

Na otázku zahrnutí religionistiky do gymnaziální výuky respondent odpovídá tím, že výuka religionistiky na střední školy patří. Dle jeho názoru má člověk bez znalosti historie tendenci opakovat chyby svých předků. Pro pochopení kultury soudobé společnosti je nezbytné, aby byli studenti vzděláváni v kontextu evropské historie. Problém současnosti spatřuje respondent ve snaze naučit studenty konkrétní věci bez snahy vysvětlit a objasnit příčiny, jež se s danými věcmi pojí. Proto je důležité, aby se výuka dostala až ke kořenům zkoumaných problémů.

V rámci školního roku se studenti účastní různých exkurzí i návštěvu synagogy. Tyto exkurze jsou většinou součástí akcí, jež jsou organizovány napříč více předměty, které se na Arcibiskupském gymnáziu vyučují.

Respondent sám sebe označil za praktikujícího křesťana. Ačkoliv připouští, že se tento jeho postoj může promítat do výuky, on sám se snaží být korektní, jak při výkladu, tak při hodnocení jednotlivých studentů. Respondent je přesvědčen, že nemůže existovat zcela objektivní výuka, v níž by se hodnotové postoje vyučujícího nepromítaly do výsledného projevu. Svůj životní postoj respondent studentům představuje nenásilnou formou, hlavním prvkem ve vztahu mezi studenty a učitelem je podle něj vzájemný respekt.

3.6.2. Katolické gymnázium Třebíč

Gymnázium, jež se nachází ve městě s bohatou náboženskou historií, poskytuje studentům kvalitní výukové zázemí zakládající si na přátelském přístupu ke studentům.

3.6.2.1. *Historie školy*

Svou historií nepatří Katolické gymnázium v Třebíči k těm nejstarším. Jako takové bylo založeno až v roce 1992 a roku 2019 tak oslaví dvacet sedm let svého působení.

Ačkoliv je gymnázium záležitostí současnosti, tradice církevního školství v Třebíči sahá až na konec 17. století. Již v historii byla Třebíč významným městem, první zmínky o ní se dají vysledovat již v písemnostech z počátku 12. století.⁹⁰ Roku 1686 zde přišli bratři z řad kapucínů, jenž se zde rozhodli zřídit a vybudovat klášter. Toto své předsevzetí dovedli do konce a již roku 1690 byl dostavěn kapucínský klášter.⁹¹

Ačkoliv bylo ve městě založeno několik školních zařízení, hlavním předchůdcem

⁹⁰ FIŠER, Rudolf. *Třebíč: z historie benediktinského opatství*. Třebíč: FiBox, 2004, s. 76.

⁹¹ MALACH, Vojtěch. *Dějiny kapucínského kláštera v Třebíči*. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Katolická teologická fakulta, Ústav dějin křesťanského umění, 2009, s. 23–27.

současného Katolického gymnázia se stala serafinská škola založena roku 1934 pod názvem Ústav řádu kapucínského pro výchovu kněžského dorostu řádového. Svou velikostí představovala serafinská škola v obklopení ostatních škol spíše menší instituci čítající čtyřicet žáků. Škola se tak rozhodla pro sloučení s pražskou serafinskou školou, v jejíž rámci dále fungovala až do doby svého zrušení v roce 1948. Tímto datem církevní výuka v Třebíči na několik desetiletí zanikla.⁹²

V důsledku politické situace v tehdejší Československu se veškeré iluze o založení křesťanské školy zdály marné. Komunistický režim, jež se aktivně zasazoval o potlačení projevu religiozity obyvatelstva, spatřoval v organizaci církevního školství značné riziko. Většina církevních škol si proto na obnovu své funkce musela počkat až do doby pádu komunistického režimu. Roku 1992 se tak daří zaregistrovat nově vzniklé Katolické gymnázium, které již roku 1993 přivítá své první studenty. Katolické gymnázium v mnohém navazuje na tradici serafinské školy a veřejně se hlásí k jejímu odkazu. Škola se, stejně jako dřívější serafinská škola, nachází v budovách bývalého kapucínského kláštera.⁹³

3.6.2.2. *Současnost*

V současné době je Katolické gymnázium v Třebíči zřizováno pod záštitou brněnského biskupství. Gymnázium, jež ve svém působení vychází a navazuje na křesťanské hodnoty, se snaží studentům nabídnout širokou škálu vědomostí, jež dále povedou k osobnímu rozvoji individuálního studenta. „Křesťanská identita školy se odráží v přístupu k žákům a v celkové atmosféře života školního společenství při zachování náboženské svobody vyučujících a žáků.“⁹⁴ Škola mimo jiné klade důraz na zlepšování jazykového projevu svých žáků a nabízí tak kvalitní výuku anglického, německého a latinského jazyka. Od roku 2017 se studenti vyšších ročníků mají možnost zapojit do sociální stáže, v jejíž rámci mohou nahlédnout do života osob s postižením.

Kapacita gymnázia je cca. 360 studentů, přičemž je každoročně otevřena jedna třída čtyřletého gymnázia a paralelně s ní jedna třída gymnázia osmiletého. Studenty jsou žáci žijící v okolí města a blízkého okolí. Kromě Katolického gymnázia v Třebíči také působí gymnázium státní, jež se může pyšnit téměř sto padesát let starou tradicí.⁹⁵

⁹² Ibid., s. 95-98.

⁹³ Katolické gymnázium v Třebíči. *Školní vzdělávací program pro základní a gymnaziální vzdělávání*. [online]. 2015 [cit. 13-01-2019]. S. 5. Dostupné z: <<https://www.kgtrebic.cz/dokumenty-skoly/skolni-vzdelavaci-program/>>

⁹⁴ Ibid., s. 8.

⁹⁵ Gymnázium Třebíč. *O gymnáziu*. [online]. 2019 [cit. 12-01-2019]. Dostupné z: <<https://www.gtr.cz/povinne-informace/>>

3.6.2.3. *Ukotvení ZSV v rámci ŠVP*

V souvislosti s celkovou ideologií školy absolvují studenti v rámci vzdělávacího plánu povinnou výuku náboženství. Tato výuka je obsažena v předmětu Náboženská výuka, který kromě výuky náboženství navazuje na vzdělávací oblasti RVP *Výchova ke zdraví* a *Člověk a svět práce*. Obsahem předmětu ZSV se stává vzdělávací oblast *Člověk a společnost*, ve třetím ročníku studia je do vzdělávacího obsahu předmětu zahrnuto téma *Svět práce*. Mezipřřezovým předmětem, jež do jisté míry přejímá některé z oblastí vyučovaných v ZSV je předmět Etika vyučovaný v prvním ročníku studia.

Časová dotace předmětu ZSV tvoří v rámci čtyřletého gymnaziálního oboru sedm vyučovacích hodin, přičemž je výuka prvního, třetího a čtvrtého ročníku organizována do dvou hodin týdně, ve druhém ročníku má časová dotace předmětu jednu vyučovací hodinu týdně. V rámci ŠVP je výuka religionistiky v předmětu ZSV realizována krátkým úvodem do religionistiky. Výstupem z daného učiva je žáková schopnost "porovnat základní náboženské systémy"⁹⁶. Primární výuka religionistiky je obsažena v předmětu Náboženská výchova, který je vyučován jednou týdně po celou dobu studia. V rámci vyučovaných předmětů nabízí škola studentům ve třetím a čtvrtém ročníku možnost vybrat si z povinně volitelného bloku seminářů Seminář ze ZSV. Tento seminář je dotován třemi vyučovacími hodinami týdně.

3.6.2.4. *Realizace výuky religionistiky*

Hlavní religionistická náplň je uskutečňována v rámci předmětu Náboženská výuka. První tři roky se výuka soustřeďuje na charakteristiku křesťanství a s ním souvisejících témat. Čtvrtý ročník, jenž je zaměřený na světová náboženství a vztah mezi nimi, uvádí studenta do témat jako je ekumenismus, náboženské násilí, náboženské tradice, problematika sekt a nových náboženských skupin nebo mezináboženský dialog. Součástí výuky je i vzdělávací blok zaměřený na zdraví.

Na otázku, zdali je počet hodin věnovaný výuce religionistiky dostačující, respondent odpověděl kladně, připustil však, že také záleží na organizaci školní výuky v rámci daného roku. V průběhu roku mohou nastat situace, kdy se vyučování zruší, což pak negativně ovlivní náplň jednotlivých hodin, ve kterých musí vyučující pokrýt zameškané učivo. Vzhledem k tomu, že je

⁹⁶ Katolické gymnázium v Třebíči. *Školní vzdělávací program pro základní a gymnaziální vzdělávání*. [online]. 2015 [cit. 14-01-2019]. Dostupné z: <<https://www.kgtrebic.cz/dokumenty-skoly/skolni-vzdelavaci-program/>>

religionistika vyučována až v maturitním ročníku studia, učitel musí svou výuku přizpůsobit zkrácenému školnímu roku maturantů. Respondent by jako ideální dobu potřebnou pro výuku uvítal časovou dotaci o délce standardního školního roku, tedy zhruba třicet hodin ročně.

Při výuce jsou používány různé audiovizuální materiály. Primárním zdrojem informací, který respondent využívá ve výuce je osmnáctidílný cyklus pořadů Tomáše Halíka *Prolínání světů*. Cyklus, jenž byl součástí vysílání České televize, poskytuje podrobný vhled do problematiky pěti světových náboženství zahrnujících hinduismus, buddhismus, islám, judaismus a křesťanství. Cyklus se mimo to zabývá otázkou nutnosti mezináboženského dialogu, vztahu náboženství a násilí nebo postavení žen v církvi. Každý díl je zaměřen na jednu problematickou oblast, jež je objasněna ve světle jednotlivých náboženství. Kromě použití ukázek z tohoto cyklu učitel ve výuce dále používá různé encyklopedie světových náboženství, ze kterých čerpá informace pro své hodiny. V rámci probírání abrahámovských náboženství jsou také používány autentické texty jako je Bible nebo Korán. Jako výchozí publikaci pro vysvětlení problematiky nových náboženství respondent uvádí knihu Zdeňka Vojtíška *Nová náboženství a násilí*. Prostřednictvím této knihy pak studentům objasňuje základní aspekty nových náboženských hnutí působících ve světě.

Co se týká zájmu studentů o religionistiku, respondent uvádí, že se u studentů setkává většinou se zájmem, připouští však, že toto číslo může být ve srovnání s ostatními gymnázii vzhledem k ideologii školy značně zkreslené. Případný nezájem o religionistiku pak hodnotí spíše jako plošný nezájem o studium. Respondent odhaduje počet věřících studentů na jednu třetinu školy, zhruba stejný počet studentů se s vírou ztotožňuje, nicméně se pro ni nerozhodla. Třetí skupina studentů se k víře nehlásí.

Vzhledem k tomu, že je výuka religionistiky uskutečňována v rámci předmětu náboženství, z hodin ZSV je zcela vyloučena. V jiných předmětech se studenti mohou religionistických témat dotknout pouze okrajově.

Hlavními probíranými tématy jsou vývoj a počátky jednotlivých náboženských systémů, náboženské texty, náboženský dialog nebo vztah násilí a náboženství.

Na otázku, zdali klade větší důraz a očekává od svých studentů hlubší znalosti z oblasti křesťanství respondent uvedl, že v rámci hodin religionistiky v posledním ročníku je upřednostněna výuka jiných náboženství. Tuto volbu dále odůvodňuje skutečností, že výuka křesťanství se uskutečňuje v rámci předcházejících let, během kterých je předmět náboženství vyučován. Oproti jiným náboženstvím je tak křesťanství věnováno podstatně méně času.

Při zjišťování postoje vyučujícího k vhodnosti vyučování religionistiky na středních školách bylo zjištěno, že respondent je přesvědčen o důležitosti výuky náboženství v českém školství. Respondent zde vychází z provázanosti náboženství s kulturou, architekturou a morálními hodnotami. Studenti by měli znát své kořeny a mít všeobecný názor. Religionistická témata jsou hybateli současné společnosti, je proto nutné zajistit, aby se studenti v tématech religionistiky dobře orientovali.

Během výzkumného šetření bylo zkoumáno, zdali se studenti v rámci hodin religionistiky mohou setkat s představiteli náboženských skupin. Respondent tuto možnost zamítl. Vzhledem ke zkrácené době vyučování v maturitním ročníku se z hlediska časového deficitu od exkurzí a besed upouští. Studenti mají možnost účastnit se pravidelných návštěv kostela a mše, učitelem jsou navíc pravidelně vybízeni k samostatné návštěvě místní synagogy. Jednou do roka je se studenty slavena pesachová večeře, při které mohou zažít bližší kontakt s judaismem. Ačkoliv by se respondent rád zúčastnil či pořádal rozličné exkurze a přednášky, v souvislosti s časovým omezením předmětu to není možné.

Respondent je věřící hlásící se ke katolické víře. Na otázku, zdali a jak se jeho názorový postoj promítá do výuky uvedl, že tento osobní postoj učitele se do výuky promítne téměř vždy. Na druhou stranu se při výuce vždy snaží zaujmout objektivní stanovisko a své názory nikomu nevnucovat. Vzhledem typu školní organizace, ve které respondent učí, se předpokládá, že rodiče i studenti budou k náboženskému postoji vyučujícího tolerantní, až vstřícní.

3.7. Hodnocení dat

Ačkoliv tento výzkum cílí na zachycení specifík výuky religionistiky v předmětu Základů společenských věd na státním a církevním typu gymnázií, v rámci výzkumného šetření bylo zjištěno, že vzhledem k organizaci vyučování na církevních gymnáziích a začlenění religionistiky do samostatných předmětů není možné kvalitativně porovnat výuku religionisticky orientovaných témat pouze v rámci obsahu probírané látky předmětu ZSV. Výzkum prokázal, že z obsahu učiva ZSV probíraného na církevních gymnáziích je religionistika zcela vyjmuta. V rámci kvalitativního šetření je tedy potřeba přihlédnout k tomuto zásadnímu faktu a rozšířit analýzu dat i na předměty, které funkci ZSV doplňují, případně zcela nahrazují.

V souvislosti s analýzou získaných dat se tak badatelský záběr rozšířil i na zkoumání průběhu výuky předmětů Náboženská nauka, Náboženská výuka a Seminář ze společenských věd.

Na církevních školách je religionistika vyučována v rámci samostatného předmětu Náboženská výchova/výuka. S výukou náboženské výchovy však vyvstává zásadní otázka, a to, zdali je tento předmět vyučován v rámci tzv. mini-teologie, během níž dochází k určitému formování náboženské víry, nebo zdali je hlavním obsahem výuky vzdělání o náboženství, tzv. mini-religionistika.⁹⁷ Z výzkumného šetření vyplynulo, že na obou

⁹⁷ BĚLKA, Luboš. Religionistika, náboženství a vzdělávání. *Pantheon*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2010, roč. 4, (1), s. 25-32.

církevních školách probíhá výuka náboženských témat po celou dobu studia v rámci předmětů Náboženská nauka⁹⁸ a Náboženská výchova⁹⁹. V rámci těchto předmětů jsou kombinovány oba přístupy výuky. Studenti jsou, převážně v nižších ročnících, učeni a formováni v oblastech náboženské víry, v pozdějších ročnících jsou pak seznamováni s rozličnými sociálními aspekty náboženství a jejich projevy v současném sociokulturním dění. Tato kombinace obou přístupů umožňuje studentům osvojit si hluboké znalosti v oblasti křesťanské morálky, etiky a evropské kultury a zároveň schopnost kritického uvažování a hodnocení jednotlivých aspektů náboženství v širších souvislostech.

V rámci tohoto kombinovaného přístupu je velice důležité odlišit od sebe výuku religionistiky a náboženství. Oba respondenti církevních škol si jsou této odlišnosti vědomi. V rámci vyučovaných témat je tedy vyhrazen časový blok, který se primárně zabývá výukou religionistiky jako vědy s přihlédnutím na sociologické a kulturní aspekty, jež se s religionistickou problematikou pojí.

Na státních gymnáziích je výuka uskutečňována v rámci běžných hodin ZSV, hlubší znalosti pak studenti mohou získat i v rámci účasti na společenskovědním semináři, který je však pro studenty volitelný. Vzhledem k vymezené časové dotaci hodin ZSV a širší záběru společenských věd zbývá na religionistiku ve srovnání s ostatními společenskovědními bloky poměrně málo času. Vždy záleží na konkrétním vyučujícím a jeho rozhodnutí, kolik času výuce věnuje.

Na všech školách, jež se výzkumu účastnily se religionistický blok vyučuje převážně v posledním, případně předposledním ročníku studia. Výuka je vyučována blokově, v některých případech se může prolínat s jinými předměty v rámci průřezových témat. Během výzkumného šetření se neprokázalo, že by církevní školy kladly přehnaný důraz na výuku křesťanství. Ačkoliv je křesťanství v souvislosti s odkazem na tradici školy věnováno větší množství času, primárním cílem školy není ze studentů vychovat křesťany. Většina dotazovaných potvrdila, že od studentů očekává alespoň základní znalosti křesťanské církevní tradice. Při samotné výuce je pak vycházeno z předpokladu, že studenti základní křesťanskou problematiku znají, a výuce křesťanství je, ve prospěch jiných náboženských systémů, věnováno spíše menší množství času.

Dotazovaní respondenti se nezávazně na sobě shodli na tom, že neopominutelným činitelem, jenž má na obsahovou náplň výuky značný vliv je vyučující pedagog. Je to právě pedagog, kdo utváří náplň hodin a přizpůsobuje ji potřebám studentů. Úloha pedagoga ve

⁹⁸ Předmět je vyučován na Arcibiskupském gymnáziu v Praze.

⁹⁹ Předmět je vyučován na Katolickém gymnáziu Třebíč.

výukovém procesu religionistiky je tedy klíčová pro získání a prohloubení znalostí religionistiky a sociální problematiky, jež se s náboženstvím pojí.

Výzkum dále nastínil problematiku, jež se s výukou religionistiky v zásadě pojí. Velká část respondentů uvádí, že učebnice používané pro účely výuky ZSV nejsou z hlediska obsahu pro výuku religionistiky dostačující. Jako hlavní důvody poté uvádí stručnost či obsahovou neúplnost učebnic, popřípadě velice obecné definice religionistických pojmů. V souvislosti s velice strohým vymezením výukové oblasti religionistiky, jsou tak učitelé nuceni si vyučovací osnovu vytvářet sami na základě vlastního uvážení.

Obecně lze říci, že analyzovaná data poskytla dostatek informací umožňujících bližší vhled do problematiky související s výukou religionistiky v prostředí gymnaziálního školství. Tyto data tak pomáhají dokreslit rozdílné přístupy uplatňované k výuce religionisticky orientovaných témat na církevních a státních typech středních škol.

Závěr

„Je pravda, že trocha filosofie vábí lidskou mysl k ateismu, ale hlubiny filosofie přivádějí lidského ducha zase k náboženství.“¹⁰⁰

Citát anglického filosofa Francise Bacona nastiňuje důležité místo, jež náboženství zaujímá v životě každého jedince. Myšlenka Boha již od nepaměti naplňuje lidské představy o podstatě světa. Lidský osud je tak neodmyslitelně spjat s náboženstvím, které se snaží tento koncept Boha uchopit a obdařit jej konkrétní myslitelnou formou, jež by byla pro člověka snáze uchopitelná a poznatelná.

I přes negativní náboženskou situaci v Česku představuje Bůh esenci, jenž neodmyslitelně hýbe světem. V současném multikulturním světě se každodenně objeví množství témat vztahujících se k sociologickým aspektům religiozity. I přesto, že nemusí být vždycky jen původcem zla, v mnoha případech stojí náboženství ve středu politických konfliktů, sociálních nepokojů a kulturní neshod. S odvoláním na historii lze tedy předpokládat, že náboženství tu bude tak dlouho jako lidstvo samo. Budoucnost církve a s ní i budoucnost mnoha církevních organizací je tak bezpodmínečně zaručena.

Církevní školství v ČR má mnohaletou tradici. Stejně jako mnohá jiná církevní zařízení, i církevní školy hlásají svou věrouku a odvolávají se na následování křesťanského odkazu a tradice. I přes skutečnost, že jsou zřizovány církví, podléhají církevní školy předpisům a regulacím ze strany státu. Na rozdíl od většinových gymnázií zřizovaných státem nabízejí církevní gymnázia v rámci svého působení vzhled do církevní problematiky a seznámení studenta se základními religionistickými tématy.

Původní hypotéza této práce předpokládala, že v rámci výuky ZSV bude na církevních gymnáziích věnováno výuce religionisticky orientovaným tématům větší množství času, než je tomu na gymnáziích státních. Tato domněnka se ukázala jako ne zcela správná. Z výsledku dat totiž vyplývá, že z obsahu předmětu ZSV na církevních gymnáziích je religionistika všeobecně vyjmuta, přičemž je její obsah zahrnut do předmětů jako jsou Náboženská nauka nebo Náboženská výuka. V rámci provádění analýzy bylo tedy nezbytné zahrnout do výzkumu také předměty, jejichž obsahová náplň přejímá vymezenou oblast religionistiky uvedenou v RVP pro gymnázia. Vlivem navýšení vyučovacích hodin o předměty jako jsou Náboženská výuka a Náboženská výchova je vyučujícímu poskytnuto

¹⁰⁰ NEFF, Vladimír. *Filosofický slovník pro samouky neboli Antigorgias*. V Praze: Družstevní práce, 1948, s. 45.

více prostoru pro výuku, než je tomu na gymnáziích státních.

Další hypotézou byl předpoklad kladení většího důrazu na výuku křesťanských témat v rámci církevního vyučování. I zde je odpověď na zkoumanou problematiku značně komplikovaná. Ačkoliv jsou studenti církevních gymnázií soustavně během celé délky studia vyučováni v předmětu Náboženské nauky, jež do určité míry klade důraz na výuku křesťanské věrouky, nedá se říci, že by byl tento důraz klíčovým aspektem v rámci formování obsahu církevního vzdělávání. Ačkoliv se hodnotová ideologie školy promítá do školního života studentů, studenti církevních gymnázií nejsou v rámci výuky vystavováni náboženskému tlaku ze strany křesťanství. Toto dosvědčuje skutečnost, že studenti bez vyznání tvoří nezanedbatelnou část v celkovém počtu žáků církevních škol. Od studentů se sice mohou očekávat hlubší znalosti v oblasti základních křesťanských hodnot a morálky, tento důraz na znalost křesťanské církevní tradice je však, v návaznosti na znalost kořenů evropské kultury, stejnou měrou vyžadován i u studentů navštěvující státní typ gymnázií.

Z prováděného průzkumu také vyplynula problematická interpretace religionistického obsahu v RVP, jež se následně promítá do formování jednotlivých osnov ŠVP. Velká část respondentů spatřuje problém v nejasném vymezení obsahu tematického bloku religionistiky. Vždy tak záleží na konkrétním učiteli a na tom, jakou měrou se rozhodne religionistickým tématům věnovat. Tento problém na sebe váže další problém a tím je absence textových učebnic, jež by se podrobně zaobíraly religionistickou problematikou. Ačkoliv se běžně používané učebnice religionistickému bloku věnují, podle respondentů neposkytují dostatečné množství informací, jež by studentům stačilo pro plné pochopení probíraného tématu.

V rámci výzkumu se kvalitativní metoda šetření v podobě polostrukturovaného hloubkového rozhovoru ukázala jako zcela adekvátní účelům výzkumu. Cílem práce nebylo vytvořit univerzálně aplikovatelný výstup, jež by plošně vysvětloval jednotlivé aspekty výuky religionistiky na gymnáziích, ale poskytnout vhled do zkoumané problematiky a nastínit tak možnosti a směry dalšího vědeckého bádání.

Tato práce otevírá mnoho oblastí k budoucímu výzkumu na poli religiozity v kontextu českého školství. Práce může posloužit jako podkladový materiál pro budoucí zkoumání, jež by umožnilo hlubší pochopení specifík výuky religionistiky na církevních a státních školách. V rámci navazujícího výzkumu by mohla být provedena kvantitativní studie, jež by zjišťovala míru vědomostí nabytých v oblasti religionistiky, jež si student osvojil během doby studia. Výsledkem této studie by pak mohlo být hloubkové srovnání vnějších faktorů působících na studenta v kontextu církevního vzdělávání. Zajímavé by také

mohlo být provedení výzkumné sondy za účelem zjištění promítání osobních postojů a náboženské orientace učitele do výuky.

Seznam použité literatury

ADAMOVIČ, Lenka, Václav VENTURA a Vladislav DUDÁK. *Základy filosofie, etiky: základy společenských věd: pro střední školy*. 3., upr. vyd. Praha: Fortuna, 2001. ISBN 978-80-7168-772-6.

BALADA, Jan a kol. (2007) *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze.

BALÍK, Stanislav, HANUŠ, Jiří. 2007. *Katolická církev v Československu 1945-1989*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

BĚLKA, Luboš. Religionistika, náboženství a vzdělávání. Pantheon, Pardubice: Univerzita Pardubice, 2010, roč. 4, č. 1, s. 25-32. ISSN 1803-2443.

BUČEK, Ladislav, Klára HAMULÁKOVÁ, Klára ILLE, Jan MOCHŤÁK, Ivana RABINSKÁ, Jiří SVOBODA, Petr WAWROSZ, Gabriela ZAPLETALOVÁ a Zapletal LUKÁŠ. *Občanský a společenskovědní základ: přehled středoškolského učiva*. Druhé, aktualizované vydání. Brno: Edika, 2019. ISBN 978-80-266-1401-2.

CIGÁNEK, Radim. 2009 *Politický zápas o jednotnou státní školu 1945-1949*. Praha: Karolinum.

DEMJEANČUKOVÁ, Dagmar. *Dějiny a teorie náboženství*. Plzeň: Západočeská univerzita, 1994. ISBN 80-7082-175-2.

DOBEŠOVÁ, Lenka. *Společenské vědy pro střední školy*. 2. vyd., aktualiz. a dopl. v souladu s novým občanským zákoníkem. Brno: Didaktis, c2014. ISBN 978-80-7358-233-3.

DURKHEIM, Émile. 2002. *Elementární formy náboženského života: systém totemismu v Austrálii*. Praha: OIKOYMENH.

DVOŘÁK, Jan. *Odmaturuj! ze společenských věd*. Brno: Didaktis, 2008. ISBN 9788073581220.

EHRENBERGER, Tomáš, 2002. *Husův svátek jako příčina diplomatického konfliktu mezi Československem a Vatikánem*. Dějiny a současnost. Praha: Lidové noviny, 4, s. 23–27. ISSN 0418-5129.

FIALA, Petr., STRMISKA, Maxmilián. 1997. Katolicismus a současný nacionalismus. In FIALA, Petr, ed. *Křesťanské alternativy v politice*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1997, s 119-140. ISBN 80-85959-20-8.

FÍŠER, Rudolf. *Třebíč: z historie benediktinského opatství*. Třebíč: FiBox, 2004. Edice Vysočiny. ISBN 8085571161.

GEERTZ, Clifford. *Interpretace kultur: vybrané eseje*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. ISBN 80-85850-89-3.

- HEJNA, Dalibor. *Náboženství a společnost: věda o náboženství a její historické kořeny*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2427-0.
- HORÁK, Zábaj. *Církev a české školství: právní zajištění působení církvi a náboženských společností ve školství na území českých zemí od roku 1918 do současnosti*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3623-5.
- HORYNA, Břetislav. *Úvod do religionistiky*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1994. Oikúmené. ISBN 80-852-4164-1.
- KOJZAR, Jaroslav. Zdeněk Nejedlý a provádění základního školského zákona v letech 1948-49 a 1949-50. *Pedagogika*. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta, 1981, (6), s. 701–721. ISSN 2336-2189.
- KUDLOVÁ, Klára a Radovan LUKAVSKÝ. *Rozhovory s dědečkem*. 3., přeprac. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2013. ISBN 978-80-7195-731-7.
- LUŽNÝ, Dušan a Zdeněk R. NEŠPOR. *Náboženství v menšině: religiozita a spiritualita v současné české společnosti*. Praha: Malvern, 2008. ISBN 978-80-87580-08-0.
- LUŽNÝ, Dušan. Stará a nová témata sociologie náboženství. In LUŽNÝ, Dušan. *Řád a moc: vybrané texty ze sociologie náboženství*. Brno: Masarykova univerzita, 2005, s. 9-32. ISBN 80-210-3043-7.
- MALACH, Vojtěch. *Dějiny kapucínského kláštera v Třebíči*. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Katolická teologická fakulta, Ústav dějin křesťanského umění, 2009, s. 23–27.
- MIŠOVIČ, Ján. *Víra v dějinách zemí Koruny české*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001. ISBN 80-85850-99-0.
- NEFF, Vladimír. Filosofický slovník pro samouky neboli Antigorgias. V Praze: Družstevní práce, 1948, s. 45.
- NEŠPOR, Zdeněk R., David VÁCLAVÍK a Iva DOLEŽALOVÁ. *Příručka sociologie náboženství*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2008, s. 119–129. ISBN 978-80-86429-92-2.
- NEŠPOR, Z., R. Ústřední vývojové trendy současné české religiozity. In NEŠPOR, Zdeněk R., ed. *Jaká víra?: současná česká religiozita/spiritualita v pohledu kvalitativní sociologie náboženství*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2004, s. 21–37. ISBN 80-7330-061-3.
- O'CALLAGHAN, Sean. *Malé kompendium světových náboženství*. Praha: Knižní klub, 2012. ISBN 978-80-242-3467-0.
- O'DEA, Thomas F. 1966. The Adequacy of Contemporary Religious Forms: An Area of Needed Research In *Review of Religious Research*, Religious. Research Association, Inc., 7 (2), pp. 85-93. ISSN 2211-4866.

Osobnosti – Česko: Ottův slovník. Mádr, Oto. Praha: Ottovo nakladatelství, 2008, s. 423. ISBN 978-80-7360-796-8.

PARKAN, František. *Přehled učiva k maturitě*. Praha: Fortuna, 2006. ISBN 80-7168-970-x.

PAVLÍK, Jan. *Budou vás vydávat soudím: dějiny české provincie T.J. v době komunistického útlaku v letech 1950-1990*. Praha: Societas, 1995.

PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika*. 3., přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-047-X.

SCHÖN, Jaromír. *Občanský a společenskovědní základ*. Kralice na Hané: Computer Media, 2012. ISBN 978-80-7402-120-6.

SMITH, Anthony D. 1991. *National Identity*. London: Penguin Books. ISBN 0140125655.

SOKOL, Jan. *Člověk a náboženství*. Praha: Portál, 2004. Antropologie. ISBN 80-7178-886-4.

ŠTAMPACH, Odilo Ivan. *Přehled religionistiky*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-384-0.

ŠTOGROVÁ, Jarmila, ed. *Almanach Arcibiskupského gymnasia Praha-Bubeneč: sborník u příležitosti výstavy k 90. výročí vzniku Arcibiskupského gymnasia v Praze*. Praha: Centrální katolická knihovna, 2003. ISBN 80-239-1796-x.

TRETERA, Rajmund Jiří. *Stát a církev v České republice*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. Právo (Karmelitánské nakladatelství). ISBN 80-7192-707-4.

VÁCLAVÍK, David. *Náboženství a moderní česká společnost*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2468-3.

VAŠKO, Václav. *Dům na skále: Církev Zkoušená*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004. ISBN 80-7192-891-7.

Zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech). In *Sbírka zákonů*, 01.02. 2002.

ZUBÍKOVÁ, Zdeňka a Renáta DRÁBOVÁ. *Společenské vědy v kostce: pro střední školy*. Havlíčkův Brod: Fragment, 2007. V kostce (Fragment). ISBN 978-80-253-0190-6.

Seznam internetových zdrojů

Arcibiskupské gymnázium v Praze. *Představení školy*. [online]. 2014 [cit. 2019-02-09] Dostupné z: <<http://www.arcig.cz/predstaveni-skoly>>

Arcibiskupské gymnázium v Praze. *Školní vzdělávací program Osm svobodných umění zpracovaný podle RVP ZV a RVP G*. [online]. 2014 [cit. 2019-02-10] Dostupné z: <<http://www.arcig.cz/sites/default/files/svp.pdf#page=6>>

Český statistický úřad. *Obyvatelstvo podle náboženské víry v letech 1921 - 2011*. [online] 2014 [cit. 2018-11-10]. Dostupné z: <<https://www.czso.cz/documents/10180/20551795/1702201401.pdf/68758640-22b5-4eba-9733-95c75a479d42?version=1.0>>

Český statistický úřad. *Střední vzdělávání s maturitní zkouškou všeobecné - gymnázia v časové řadě 2007/08 -2017/18*. [online]. 2018 [cit. 2019-01-03] Dostupné z: <<https://www.czso.cz/documents/10180/61508174/2300421868.pdf/349f0425-a101-491e-960f-89678404e5fa?version=1.2>>

Echo24.cz. *Nejlepší gymnázia v Česku? PORG potvrdil dominanci*. [online]. 2015 [cit. 2019-03-03]. Dostupné z: <<https://www.echo24.cz/a/iLkV5/nejlepsi-gymnazia-v-cesku-porg-potvrdil-dominanci>>

Gymnázium Brno, Křenová. *Školní vzdělávací program pro gymnaziální vzdělávání*. [online]. 2017 [cit. 2019-03-02]. S. 10-12. Dostupné z: <<https://www.gymkren.cz/wp-content/uploads/A03-%C5%A0VP2-4let%C3%A9-G.pdf>>

Gymnázium Brno, Křenová. *Historie školy*. [online] 2017 [cit. 2019-03-05]. Dostupné z: <<https://www.gymkren.cz/skola/historie-skoly/>>

Gymnázium Františka Palackého ve Valašském Meziříčí. *Historie školy*. [online] 2019 [cit. 2018-03-10]. Dostupné z: <<https://www.gfpvm.cz/historie-skoly>>

Gymnázium Františka Palackého ve Valašském Meziříčí. *Školní vzdělávací program pro gymnaziální vzdělávání*. [online]. 2014 [cit. 2019-02-25]. Dostupné z: <<https://www.gfpvm.cz/files/svp.pdf>>

Gymnázium Františka Palackého ve Valašském Meziříčí. *Významní absolventi*. [online] 2019 [cit. 2018-03-10]. Dostupné z: <<https://www.gfpvm.cz/vyznamni-absolventi>>

HALÍK, Tomáš. *Círky v občanské společnosti*. [online] 2002 [cit. 2019-01-02]. Dostupné z: <<http://halik.cz/cs/tvorba/clanky-eseje/nabozenstvi-spolecnost/clanek/48/>>

Katolické gymnázium v Třebíči. *Školní vzdělávací program pro základní a gymnaziální vzdělávání*. [online]. 2015 [cit. 2019-01-03]. S. 5. Dostupné z: <<https://www.kgtrebic.cz/dokumenty-skoly/skolni-vzdelavaci-program/>>

Lidovky.cz. *Deset nejlepších českých středních škol. Podívejte se na ně*. [online]. 2011 [cit. 2018-12-10]. Dostupné z: <<https://www.lidovky.cz/domov/deset-nejlepsich-ceskych->

[strednich-skol-podivejte-se-na-ne.A110623_135539_In_domov_mc>](#)

LUŠTINEC, Vít. *Štampach: Církev odpovídá na otázky, které nikdo neklade*. Christnet. [online]. 2011 [cit. 2019-01-01]. Dostupné z: <http://www.christnet.eu/magazin/clanek.asp?clanek=3786>>

MŠMT. *Tiskové zprávy 2011*. Ministr Dobeš zveřejnil 10 nejlepších maturitních škol. [online]. 2019 [cit. 2019-02-19] Dostupné z: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/ministr-dobes-zverejnil-10-nejlepsich-maturitnich-skol>>

NÚV Národní ústav pro vzdělávání. *Rámcové vzdělávací programy* [online] 2017 [cit. 2018-10-12] Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/rvp>>

Sekce církevního školství ČBK v Praze. *Katalog církevních škol. Gymnázia Římskokatolické církve*. [online]. 2018 [cit. 2018-11-10]. Dostupné z: <https://www.cirkev.cz/skolstvi/skoly/kategorie/3>>

Přílohy

➤ Rozhovor 1 – Katolické gymnázium Třebíč

J: Otázkou je dohromady 11 a hlavním úkolem je zjistit, jak se religionistika vyučuje na církevních a státních gymnáziích. Výstup bude použit v rámci diplomové práce. První otázka: kolik hodin (ročně, za celé 4 roky) věnujete v rámci předmětu ZSV výuce religionistiky nebo religionisticky orientovaných témat? Abychom to uvedli na správnou míru, vy tedy učíte náboženství a religionistu, že?

R₁: Ano, máme zde předmět náboženství a religionistiku až v rámci 4. maturitního ročníku.

J: kolik hodin věnujete samostatné výuce religionistiky nebo religionisticky orientovaných témat? A teď myslím pouze religionistiku, nikoliv náboženství.

R₁: Tak zhruba celé čtvrtáky a celou oktávu. Je to hlavní náplň předmětu. První máme úvod a poté jednotlivé směry. Plus se snažíme nechat nějaký čas na sekty. Plus ještě v primě, kterou teď neučíme jsme měli jednu hodinu nástřelu.

J: Ta hodinová dotace vyhází jedna hodina týdně?

R₁: přesně tak

J: Děkuju, jaký je podle vás procentuální poměr výuky religionistiky a ostatních témat zsv? Nebo je 4. ročník zaměřen pouze na religionistiku?

R₁: Ne, v těch vyšších ročnících to tak určitě není, ale to se musíte zeptat kolegy.

J: Je podle Vás religionistice věnován dostatečný čas?

R₁: Záleží k čemu.

J: Když se to vezme z všeobecného hlediska, jestli si studenti mají možnost udělat všeobecný přehled. Teď myslím religionistiku obecnou.

R₁: Když pomínu, že každý učitel si myslí, že má na svůj předmět málo času, tak jako v kontextu celého rozvrhu a všeho, co absolvují zvláště v maturitním ročníku, tak si myslím, že je to poměrně dostačující. Málo kdy sice vyjde čas na ty různé hnutí, ale bylo by to zřejmě jen v několika hodinách navíc. A taky to záleží na stavbě rozvrhu. Loni odpadalo hodně hodin. Kdyby to nebylo zkrácené v maturitním ročníku, tak by to byl ideál. Kdyby tam bylo těch třicet hodin ročně, tak by to bylo zcela v pořádku, aspoň z mého hlediska.

J: Jaké jsou materiály, které ve výuce používáte, teď myslím učebnice, webové stránky, časopisy, autentické materiály.

R₁: Autentické materiály se snažím použít, převážně u těch tří abrahámovských je to dost reálné ale u těch dalších... Hlavní zdroj informací je pro mě Prolínání světů, ze kterých děckám pouštím různé ukázky (3-5 minut), ale snažíme se jít podle tohohle. Pak encyklopedie světových náboženství nebo ohledně nových náboženství čerpám od Zdenka Vojtíška. Takže asi takhle. Jinak... všeobecně používané učebnice ZSV se moc neosvědčily. Většinou jsou až moc obecné pro naše účely...

J: J: Jaký je zájem studentů o religionistiku, náboženství? Jelikož Česká republika je považováno za jeden z neateističtějších států Jak hodnotíte tuto problematiku?

R₁: Jsme na církevní škole, takže je to tu trošku zkreslené. Ne že by byli všichni věřící, ale studenti si všimají i těch duchovních věcí ve světě. Nikdy se nesečkám s nezájmem a když jo, tak to jsou takoví ti studenti, co nemají zájem o nic. Myslím, že studenti vnímají, že náboženství hýbe světem.

J: řekl byste, že zde chodí studenti vyznání náboženského nebo je to gymnázium jediné v okolí?

R₁: Není tu jediné. Od 11 století je tu gymnázium, takže není to jediné gymnázium. Je to gymnázium, který vytváří hodnoty, takže jako není to jedinečnost, ale možná právě proto, že je to církevní gymnázium mnoho studentů odradí. Já se neptám, kdo je věřící, ale myslím, že třetina jsou praktikující křesťané, třetina je možná pokřtěných, co ještě hledají a třetina asi věřící není. Myslím, že nad tím hodně lidí přemýšlí. V minulosti tu byli dva muslimové, s jednou holkou jsem se nepotkal, ale prý s ní hodně mlátila puberta. Kluk byl praktikující a bylo to na velmi přátelské z obou stran.

J: Jak jste zmínil, na Vaší škole se vyučuje náboženství jako takové. Jestli jsem pochopila správně, vyučuje se 4 roky. Jsou ještě nějaké další předměty, kde by studenti mohli na religionistiku narazit?

R₁: Myslím si, že ne, pokud to tedy není v rámci ZSV, ale pravděpodobně nijak výrazně. Cíleně se to nechává na to náboženství.

J: J: Jaká témata se v rámci religionistiky na vaší škole nejčastěji objevují? Vy už jste zmínil těch 5 náboženství.

R₁: Dobře, tak bavíme se o počátcích, bavíme se o životě, tak, jak je náboženství utvářeno (narození, dospívání, manželství, smrt), bavíme se o pramenech, základních textech, bavíme se o náboženských zásadách. Asi takhle v rychlosti. Některé jsou nadřazené jako např. náboženský dialog, násilí a náboženství.

J: J: Myslíte si, že v rámci výuky kladete větší důraz na křesťanství oproti jiným náboženstvím? Případě očekáváte od studentů větší znalosti? Ted narážím na situaci s jidášem u maturity.

R₁: No takhle, ono na to nejde odpovědět úplně bez kontextu. Oni se učí v průběhu 4 let o křesťanství. Ti, kteří jsou v křesťanství vychovávaní, tak si prohlubují myšlenky. Pak jsou tu ti,

kteří už toho mají plné zuby, takže uvítají jiná náboženství. Myslím, že křesťanství věnuju méně než judaismu například. Já jsem katolický kněz a snažím se vystupovat neutrálně. Když už jim tam říkám nějaké přirovnání, tak jim řeknu, že mluvím z pozice křesťana a uvědomuju si, že to člověk nemůže posoudit neutrálně.

J: J: Myslíte si, že výuka religionistiky do škol patří a chtěl byste, aby ji bylo věnováno více prostoru?

R₁: Já si myslím, že ano. I vzhledem k tomu, co jako člověk pozoruju ve světě, je potřeba, aby se mladá generace vzdělávala. Je důležité dozvídat se o náboženství, jelikož to souvisí s kulturou, architekturou...

J: Navštěvujete v rámci religionistiky nějaké náboženské skupiny, popřípadě sekty? Nebo vystupují ve vašich hodinách představitelé církví?

R₁: Ne, řeknu to takhle. S křesťanstvím se tady potkávají, do kostela se dostanou v rámci jiných hodin. Samozřejmě napadlo mě je vzít třeba do jiných kostelů Do synagogy je vybízím, aby si zašli sami. V rámci dotace hodin nemůžu takhle ztrácet čas. Když jsou oni v rámci maturitního ročníku, tak tam je to opravdu náročné.

J: Zvažoval jste třeba vzít do hodiny nějakého představitele jiného náboženství?

R₁: Zvažoval jsem, že pozvu budhistu, který je můj známý, ale to je komplikované, protože tady byl jednou budhistický mnich, který žije na Srí lance. Co s děckama dělám, je pesachová večeře, ale vždy je to dobrovolné. Jednou nám vyprávěla holka z třídy, která vyznávala východní směr a povídala, v čem žije. Hosta jsem z venku nezval. CO jsem chtěl, tak si pozvat na přednášku o sektách psychiatra, ale kvůli vytíženosti...

J: Ono je dost těžké pozvat si do hodiny takhle někoho ze sekty, aby pak nevzniklo veřejné lynčování. To se nám stalo na fakultě, když jsme v rámci religionistiky měli pozvané svědky Jehovovy. A celá třída filosofů měla připravené otázky.

R₁: Je pravda, že tohle se může stát. Konkrétně na ty sekty zbyde fakt málo času, takže se bavíme o vzniku, charakteristiky, ale fakt na to nezbyde čas.

J: Poslední otázka je osobnější, nicméně vy už jste zmínil, že jste katolický kněz. Promítá se to nějak do výuky?

R₁: Jasně, to vždycky. Já nevím, jak na to odpovědět jinak než tím slovem vždycky. Ale zeptejte se jinak, jestli chcete vědět něco konkrétnějšího.

J: Jestli se studentům snažíte svoji názory studentům nějak vysvětlit.

R₁: Netajím, oni to vědí samozřejmě. To, co chci, je, aby věděli, že mají svůj názor. O těch věcech se bavíme ale u té religionistiky se snažím být co nejvíce objektivní. Takže je to spíš takové, když se seznamujete s nějakými Sokratovými zvyky.

J: Já jsem se setkala, že rodičům to hodně vadí. Právě v rámci tohoto výzkumu, mi jeden pedagog říkal, jakožto praktikující katolík, že některým rodičům vadilo, když měl jistý farář nějaký proslov na vánočním koncertu. Ale tak tady na gymnáziu s tím asi nemáte moc problém.

R₁: Tak tady se to hlavně čeká. V jiných městech je to složitější. Tady bude asi problém v těch lidech. Společnost je rozrůzněná. Záleží dost i na kraji.

➤ Rozhovor 2 – Arcibiskupské gymnázium v Praze

J: Začnu s první otázkou: kolik hodin (ročně, za celé 4 roky) věnujete v rámci předmětu ZSV výuce religionistiky nebo religionisticky orientovaných témat? Pokud popřípadě religionistiku vyučujete v rámci nějakého bloku, tak kolik hodin výuky je tomuto tématu přibližně věnováno?

R₂: tak třeba na této škole svatá Uršula a arcibiskupské gymnázium učím 1 hodinu týdně bez toho, aniž by to bylo v rámci zsv, je to konkrétní předmět, od primy, na základní škole od první třídy, kdy vlastně je to půlená hodina v tom smyslu, kdy jsou jazykové hodiny půlené, třeba na Svaté Uršule jsou první stupeň jsou kluci holky, na druhém stupni je to smíšené a jsou jedna pilka, druhá půlka. Je tam dost prostoru a není tam jen malý výsek, který by se tomu věnoval. Není to pouze o katolickém křesťanství, ale jsou tam také další vhledy do náboženství – islám, hinduismus, buddhismus. V rámci 9 let základní školy nebo 8 let gymnázia, jsou tedy témata orientovaná na křesťanství, ale samozřejmě s tím, že podíl žáků jsou křesťané, je tam myš maš. Takže je to zajímavé, jak rostou a jsou témata zajímavé.

J: Takže jestli to chápu dobře, už od primy je speciální hodina religionistiky týdně?

R₂: Ano, správně. Nese termín náboženská nauka nebo náboženské vzdělávání, kde jsem i školním kaplanem Něco jiného je předmět, kde je to otázka vzdělávání a něco jiného jsou nějaké aktivity, které jsou ryze dobrovolné, kdy se žáci účastí – bohoslužby. Předmět má být informační.

J: A pokud jde přímo o oblast religionistiky jako vědy, rozebírající různé aspekty náboženství, různá náboženství, apod.?

R₂: Na tom gymnáziu... tak na ta různá náboženství se cíleně zaměřuji v oktávě. Jinak samozřejmě se různých, například společenských problémů týkajících se náboženství dotkneme v průběhu celého studia. Čím starší studenti jsou, tím jsou také zvědavější a tyhle otázky je zajímají.

J: Jaký je zhruba procentuální poměr mezi výukou religionistiky a výukou ostatních výukou ZSV?

Otec: Tak tady je samozřejmě větší důraz na religionistiku, mám-li to nazvat tím přívětivým způsobem. Výuka je již od první třídy. Na gymnáziu je od primy zsv 8 let, takže ve srovnání se státními gymnázii je to asi nepoměr. Tam by bylo zbytečné se tomu věnovat tak dopodrobna.

J: je podle vás čas, který je výuce religionistiky v ZSV věnován dostačující?

R2: Každý pedagog by vždycky chtěl víc času, ale myslím si, že ta hodina týdně, pokud se dobře využije, má nějaký smysl, nějakým způsobem to funguje, ale je jasné, že pokud ten člověk má sám zájem tak prostě se k těm věcem dostat hloub. Pokud ne, tak i kdyby měl třeba tři hodiny nebo čtyři, tak by to samo o sobě nestačilo. Takže ano možná to, co by bylo potřeba, je mezioborový vhled Vyučující si hlídají svoje, a to propojení nefunguje tak, jak by fungovat mělo. Co mám zkušenosti s etikou, tak by tam to propojení mohlo být větší, ale záleží na pedagozích.

J: Jaké jsou materiály, které ve výuce používáte, teď myslím učebnice, www, časopisy, autentické materiály.

R2: tady to je trošku problém, protože neexistuje, je samozřejmě učební plán, je samozřejmě to, co škola má v rámci osnov, materiály popracované, ale každý pedagog si vytváří svůj rastr. Samozřejmě se pracuje s biblí, koránem, to znamená, je snaha jít k pramenům Určitě je snaha využívat věci, které jsou volně přes YouTube nebo jiná media, je snaha, když vezmu arcibiskupské gymnázium, tak se díváme na filmíky studentů FAMU, teď jsme probírali otázku bratrství papeže Františka, tak vezmu dokument s rozebíráme, jak studenti rozumí použitým slovům, co se od toho dá do budoucna čekat. To je možné použít nebo ne, ale zdroje si vyučující hledá sám. V rámci katolického náboženství existují katechismy, ale není to tak, že by se vzala jedna učebnice. Vždycky ty materiály si musí člověk sehnat svoje. Máte nějaký učební plán, ale nějak zjistíte, na co třída reaguje, na čem strávíte víc času, co musíte vysvětlit. Někdy na něčem není potřeba zbytečně trávit moc času, ale zase někdy se zdržíte na jiných tématech, takže musíte to tam nějak zapasovat, aby nic nebylo vynecháno. Člověk využívá buď tisk, internet, dají se využít Youtube filmíky, často i ad.hoc. Asi se využívá ze všech možný zdrojů.

J: Teď budu mít doplňující otázku. Vy osobně setkal jste se někdy s tím, že se dá použít i obsah učebnic ze zsv?

R2: setkal jsem se s tím, že ty učebnice zsv jsou příliš obecné. Ve státních gymnáziích je to určitě něco jiného, jelikož nemají žádný základ, ale v rámci množství toho, co máme my, tak je to dost jednoduché. Nesleduju učebnice zsv plošně.

J: Jaký je zájem studentů o religionistiku, náboženství? Jelikož Česká republika je považováno za jeden z neateističtějších států. Před pár lety se řešila u státní maturity z češtiny ta věc s Jidášem.

R2: Já bych řekl, že se to hodně tříští. Jsou studenti, kteří mají velký zájem a nemusí to znamenat, že jsou křesťané, témata jsou pro ně zásadní, chtějí si udělat vlastní obrázek. Pak jsou studenti, kteří řeknou, že je zajímá pouze jedno téma a nic víc. Záleží i na tom, jak funguje rodina, a to si myslím, že mám všechno ze škol, které jsou nadstandartní. Intelektuálně tím, jaký je zájem rodiny, tak pořád je to ne úplně standartní vzorek, ale neřekl bych, že je tam odpor vůči věcem a že mají názor, že je to nezajímá. Ale není to přístup k ZSV, ale spíš k životu. Zejména platí, tam, kde jsou

křesťanské rodiny, tak tam ten zájem je větší, ale samozřejmě to záleží na jednotlivci. Taky je to na vyučujícím, jestli to sedne nebo ne. Hledá se způsob, že v rámci puberty otázky, proč by se měli učit, ale to řeší stejně i jiné předměty.

J: Arcibiskupské gymnázium se umísťuje na žebříčku v české republice. Máte procentuální číslo studentů, kteří jsou z křesťanských rodin?

R2: Asi se to nedá úplně říct. Jsou třídy, kde 2/3 jsou praktikující křesťané, 1/3 nejsou. Na nižším stupni jsou desatina, pak jsou taky studenti, kteří pouze tvrdí, že jsou. Dřív to možná bylo rozšířenější, ale není statistika. Na začátku tam byly pokusy mít náboženskou výchovu a etiku, ale úplně se to neosvědčilo. A nebylo by dobré, kdyby se to rozdělovalo.

J: V jakých dalších předmětech je religionistika vyučována na Vaší škole? Vyučuje se ve Vaší škole předmět, který by byl zaměřen čistě na religionistiku?

R2: V dějepise určitě když se baví o Husovi, Voltairovi, nebo u nás tam učí jenom katolíci, takže různé postoje k Janu Nepomuckému, ale je zde snaha o co možná největší objektivitu. Vždycky v tom dějepise to bude způsob výkladů jednotlivých témat. V dějepise i v českém jazyce se témata profilují.

J: Jaká témata se v rámci religionistiky na vaší škole nejčastěji objevují?

R2: tam je to z hlediska religionistiky náboženského dialogu a to, co je schůdné v rozumovém dialogu. Velké téma je dialog mezináboženský. Práva ženy, hodnot a svobody, jsou chápány jako univerzální, kdy mezi lidmi můžeme najít různé neshody. Co může být pojátkem a jak ovlivnit svět. U těch menších dětí jdeme od Judaismu a snažíme se ukázat, proč je konflikt v Izraeli, Palestinci a Izraelci, proč se Izrael chápe jako svaté místo. Určitě tohle jsou otázky, které najednou jim otevře jiný pohled než pro veřejnost. Tak nemůžou pochopit, proč je tu nějaký boj o místo.

J: Zahrnujete do výuky i věci o sektách?

R2: Jo, určitě. Jaké jsou rysy sekty a proč. Něco jiného znamená být přesvědčený o pravdivosti, druhá věc je uzavřít se do nějaké skupiny a musí se deklarovat vůči zbytku. Jaké jsou sekty a jak poznáte, jestli jde o náboženství nebo sektu.

J: dáváte i konkrétní případy?

R2: Určitě, třeba i v historických souvislostech i u nás. Pak se řeší otázka možností státní registrace, kdy se stane, že určité skupiny, které vykazují známky sekty jsou státem uznanou církví. Katolík nebo evangelík řekne narovinu chodím tam a tam, ale člověk ze sekty mlčí a nikdy neřekne reálnou pravdu.

J: Pak je ještě otázka, jestli ten člověk ze sekty považuje svou církev za sektu

R2: Ano, ještě tam funguje i to, jestli je tam schopnost připustit, že přestože cesta ke spáse v plnosti pravdy jde tímto způsobem, tak to neznamena, že by tam jiní lidé nemohli dojít také.

Katolická církev říká, ať se s těmito lidmi raději nestýkáme. Možná u těch studentů je dobře ty tendence zmínit, když se s tím setkají, aby byli schopni rozklíčit, jak to funguje. Můžou být klidně v klubu mladých komunistů, kde jsou všichni skvělí a poplácávají se po zádech, aneb vždy, když je něco až příliš dokonalé, je to podezřelé.

J: Myslíte si, že v rámci výuky kladete důraz na křesťanství více, než na jiná náboženství? Očekáváte od studentů hlubší znalost křesťanství?

R2: Určitě, ale vychází to z toho, na jaké školy jdou a samozřejmě naše kultura vyrostla na křesťanských zásadách. Kdybychom žili v zemi, kde je rozšířený buddhismus, tak bychom věnovali logicky větší význam jemu, jelikož by na tom bylo posazeno kultura, písemnictví, architektura apod.

J: Myslíte si, že výuka religionistika do škol patří a chtěl byste, aby ji bylo věnováno více prostoru?

R2: Určitě. Tam jsou dva rozměry. Já jsem měl možnost učit na klasickém gymnáziu. Jedna věc je, že školství by mělo odhlédnout od postojů a určitě je potřeba věnovat se etice a teď se omlouvám, jak to řeknu, ale když se na základních školách učí děti nasazovat kondomy a jak správně souložit, místo aby se bavili o lidských vztazích, je to podle mě dost velký problém, když staví to, jak nejlépe se s někým vyspat, ale nějaké etické problémy je třeba řešit. A obecně platí, že pokud člověk o tom něco ví, tak je schopný opakovat svoje chyby. Člověk je schopný pochopit svoji kulturu, a já jsem přesvědčený, že hodnoty by měly být všude stejné a lidský život si zaslouží ochranu. Věci typu koncentrační tábory jsou jim jedno a mělo by být vidět, proč je to špatně. Pokud je člověk bez kořenů, tak je to dost špatné a pak se člověk chytne do extremismu.

J: Zvažujete nebo navštívili jste v rámci výuky zsv nějakou náboženskou skupinu?

R2: Určitě v rámci Agory zde byl jeden z náboženských postojů. Ale v rámci judaismu, tak navštěvujeme synagogy, nebo i v rámci výměnných pobytů se chodí do synagog, ale často je to v rámci nějaké akce, která jde napříč více předměty.

J: Poslední otázka. Předpokládám, že jste věřící, promítá se to nějak do výuky?

R2: Určitě ano, protože jakkoliv se člověk snaží být korektní, což znamená neshazovat druhé pro jejich postoj, tak určitě se to projevuje, když něco přednáším, mám svůj osobní vztah k pánu Bohu. Při jakémkoliv předmětu to ti studenti poznají. Snažím se na základě jejich rozumu přidat k tomu vlastní životní postoj. Nezasťírám, že jsem kněz, ale určitě neberu ohled na to, jestli jsou katolíci nebo ne. Myslím, že nikdo nemůže zůstat mimo svůj postoj ke světu, ale myslím, že je důležité respektovat toho druhého člověka.

➤ Rozhovor 3 – Gymnázium Brno, Křenová

J: Začnu s první otázkou: kolik hodin (ročně, za celé 4 roky) věnujete v rámci předmětu ZSV výuce religionistiky nebo religionisticky orientovaných témat? Pokud popřípadě religionistiku vyučujete v rámci nějakého bloku, tak kolik hodin výuky je tomuto tématu přibližně věnováno?

R₃: Tak to vydržte, já se mrknu. Z hlavy Vám to neřeknu. My máme takový ten všeobecný základ ve 4. ročníku, kde prvních 8 hodin mají všichni mají stručný přehled, ale v rámci společenskovedního semináře ve 3. ročníku se tomu věnujeme podrobně i v rámci sekt. Řekněme to první pololetí, nebo minimálně říjen až konec pololetí.

J: Jaký je zhruba procentuální poměr mezi výukou religionistiky a výukou ostatních výukou ZSV. Anebo já si to vypočítám sama, podle toho, co jste řekla

R₃: 15–20 %

J: je podle vás čas, který je výuce religionistiky v ZSV věnován dostačující?

R₃: No, podle toho, jestli to budeme brát v rámci toho semináře, tak určitě jo, ale ten je pro studenty, kteří si ho vyberou. Potom ale bohužel z hlediska rozsahu učiva na gymnáziu tak minimálně.

J: Jaké jsou materiály, které ve výuce používáte, teď myslím učebnice, www, časopisy, autentické materiály.

R₃: No, my to máme postaveno tak, že vlastně studenti si vyberou prezentaci na určité téma, o kterém si toho co nejvíce zjistí...nějakým způsobem to okomentujeme, pouštíme DVD, používáme www stránky, různé encyklopedie světových náboženství... Studenti si víceméně sami dohledají informace z různých zdrojů.

J: Myslíte si, když se budeme dívat na klasické učebnice, jsou tam ty témata dostatečně uvedena?

R₃: Jsou tam spíše jen zmíněna... nebo je to tam jen dost zhruba. Ten materiál si musím shánět sama...

J: Jaký je zájem studentů o religionistiku, náboženství? Jelikož Česká republika je považováno za jeden z neateističtějších států

R₃: Ano, teď jsem se o tom bavili, že u studentů není žádný problém, aby se učili či zajímali o jiná náboženství, ale kámen úrazu je křesťanství. Byť je to naše kultura, historie, tak absolutně, až fatální neznalosti, až je člověku k pláči

J: V jakých dalších předmětech je religionistika vyučována na Vaší škole? Vyučuje se ve Vaší škole předmět, který by byl zaměřen čistě na religionistiku?

R₃: To zcela jistě ne, ale k problematice se dostávají v češtině a dějepisu, co vím.

J: Jaká témata se v rámci religionistiky na vaší škole nejčastěji objevují?

R₃: Já bych řekla, že spíše všeobecný přehled o jednotlivých náboženstvích. Hlavně těch pět základních.

J: Takže patří do toho i nějaké ty sekty, jak jste zmiňovala?

R₃: Určitě ano, popisujeme lákadla, protože i v dnešní době do toho někteří lidé spadnou, bavíme se o kladech, záporech a vůbec uvažování lidí lapených do sekt...

J: Myslíte si, že v rámci výuky kladete důraz na křesťanství více, než na jiná náboženství? Teď narážím na to, co se stalo před pár lety maturantům z češtiny, když nevěděli, kdo to byl Jidáš.

R₃: Já vám samozřejmě neřeknu, protože tu učím už pěknou řádku let, ale beru křesťanství jako každé jiné náboženství s tím, že očekávám, že studenti budou o tomto vědět mnohem více, takže budeme líp spolupracovat, ale nakonec to dopadá tak, jak jsem už řekla, Kdybychom byli na jižní Moravě, kde ten vztah je o něco silnější, tam je to fakt velmi patné.

J: Myslíte si, že výuka religionistiky do škol patří a chtěla byste, aby ji bylo věnováno více prostoru?

R₃: Určitě patří, to si myslím, že jistě patří a člověk nemusí být nějak věřící, ale patří do všeobecného přehledu. Co se týče semináře, tak je učivo opravdu rozsáhlé. Školní inspekce však chce všechny studenty seznamovat s religionistikou, avšak zde ten čas není, jelikož učivo zsv je natolik rozsáhlé a máme jen jednu hodinu týdně, což je problém.

J: Zvažujete nebo navštívila jste v rámci výuky zsv nějakou náboženskou skupinu?

R₃: Chodívali jsme tady do té brněnské mešity, ale později se mi zdálo, že brali osobně dotazy studentů a odpovídali jednostranně. Myslím, že to byla dobrá zkušenost, ale později jsme od toho opustili.

J: Poslední otázka je osobnější. Jste věřící, jaký máte postoj k víře, popřípadě promítá se to nějak do výuky?

R₃: Na tuto otázku s dovolením zásadně neodpovídám. Myslím, že se velmi dobře pozná student, který je věřící, ale já zároveň děti upozorňuju, že se musím těm věřícím omluvit za případné neznalosti jejich spolužáků a nechci, aby se jich to nějakým způsobem dotklo. Tomu se snažím vždycky zamezit.

➤ Rozhovor 4 – Gymnázium Františka Palackého Valašské Meziříčí

J: Mám dohromady 11 otázek, z toho poslední otázka je spíše osobnější. Jak už jsem psala, výzkum zkoumá, jakým způsobem je religionistika vyučována na státních církevních gymnáziích a mým cílem je srovnat, zdali je výuce religionistika věnován jiný pohled a jestli církevní

gymnázia mají tendenci promítat to své založení. Jelikož otázky budu pokládat až teď, tak chápu, že na některé otázky bude těžší odpovědět, kvůli číslům.

J: První otázka je kolik hodin (ročně, za celé 4 roky, popř 8 let) věnujete v rámci předmětu ZSV výuce religionistiky nebo religionisticky orientovaných témat? Pokud popřípadě religionistiku vyučujete v rámci nějakého bloku, tak kolik hodin výuky je tomuto tématu přibližně věnováno?

R₄: Já mám religionistiku jako blok v semináři společných věd pro 4 ročník, který je teda výběrový, takže nevím, nakolik to tam patří a nebo Vás zajímá ta povinná výuka, kterou absolvují všichni, nicméně je to pravidelně otevíraný a velmi navštěvovaný seminář, takže těžko to očíslovat, ale hrubým odhadem taková třetina studentů tímto seminářem projde a v tom semináři se tomu zabýváme měsíc až dva, tři, takže zhruba 12 až 15 hodin, což je 20-30 procent, víc ne. Kdybych měl najít nějaká témata, které se k tomu alespoň trochu vztahují, tak se v rámci průběžné výuky společenských věd s tímto tématem studenti setkávají v rámci filosofie, ale musel bych se podívat do nějakých dokumentů, ale zřejmě tam nenajdeme nic takto výslovně pojmenováno. Je na každém vyučujícím nakolik středověkou filosofií pojme tímto způsobem nebo ne.

J: Ono je to vlastně v rámci rámcových vzdělávacích osnov, je to přímo v tom bloku té filosofie, takže ono se počítá s tím, že se to bude učit.

R₄: tam se to teda těžko vyčíslí na nějaké hodiny, protože tam teda přímo nějaký blok není. Prolíná se to tématy celý rok

J: takže kdybyste měl vyjádřit procentuálně jak moc se ta religionistika objeví v té výuce středoškolského studenta?

R₄: A teďka se bavíme o těch povinných hodinách nebo i seminářích?

J: O těch povinných, ale klidně si tam ten seminář připočtu.

R₄: Já bych řekl, že v rámci povinné výuky to bude v jednotkách procent. Ve čtvrtáku je dvouhodinovka. Když to vezmeme přesně, tak je tam tři hodinová dotace v tom čtvrtáku, jednu hodinu věnujeme opakování témat k maturitě, dvouhodinovku probíráme nějaká nová témata a pokud teda budu vycházet z toho, že jsem před chvílí řekl, že to třeba nějakých těch 15 hodin, tak to může tvořit v celém roce dejme tomu takových 20 % z toho učiva.

J: Dobře, děkuju. Je podle Vás ten čas, který je pro religionistiku vyhrazen nebo ten, který tomu věnujete je dostačující nebo by se měl nějak upravit. Nebo přijde Vám, že co se týče ostatních disciplín je religionistice věnován nadbytečný čas nebo naopak ne a je to dostačující pro to, aby si ten student udělal nějaký všeobecný základ.

R₄: Za sebe bych rád dostal trochu víc témat do té povinné výuky. V rámci semináře mám dost vysokou míru svobody to uspořádat podle svých představ, takže tam spokojen jsem. Takže v rámci povinného, ale nechtěl bych to dávat na úkor jiného, ale kdyby se podařilo zvýšit kapacitu,

tak bych tam samozřejmě pro tu religionistiku dal prostor.

J: Jaké jsou materiály, které ve výuce používáte? Teďka přímo v té religionistice? Používáte třeba autentické různé výtažky z koránu nebo nějaké učebnice, webové zdroje, případně videa.

R₄: Webové zdroje? Všechny možné, ale teď se mi bude konkrétně uvádět příklady. Bohužel na dobrou učebnici jsem nenarazil, máme tady pro religionistiku Štampacha, kam se dá podívat, ale ono to není učebnice, je to jakoby odborný text dejme tomu úvod do toho oboru, takže spíš lovím takové střípky. Rozhodně jakoby autentické citace jako pro ilustraci nejrůznějších věcí si dohledávám, ale není to jako tak že bychom vzali Korán a společně to tam četli nebo jiné úryvky textu, spíš jde o to ilustrovat nějakou konkrétní věc jakoby v tom textu zní, nebo o co se která věc opírá, ale práce s těmi primárními texty tak to úplně nerozvíjíme, Mám pocit, že děláme takový všeobecný přehled, takže když se vrátím ke zdrojům, těžko se mi odpovídá konkrétním příkladem, protože, je to takové složení. Konkrétně na islám jsem absolvoval kurz jednodenní, takže to nebylo zvlášť intenzivní, ale odtamtud mám nějaké materiály, které používám. Mám uložen nějaký text z brněnské katedry religionistiky, ale teď si nevzpomenu, kdo to sestavil, taková přehledová stat' na nová náboženská hnutí, které se opakovaně vrací

J: Docent Lužný?

R₄: Ano, to bude možná.. to bude od Lužného. Takové jakoby jednotlivé spíš ke konkrétním problémům a tak. Během svého studia jsem absolvoval v religionistice u doc Papouška, to byl judaismus, ze kterého mám své vlastní poznámky. Je to tedy spíše takové sbírání střípků, takže nějaký velký zdroj nemůžu bohužel říct.

J: A konkrétně nějaké učebnice ZSV?

R₄: No... Samozřejmě ty učebnice jsou, ale ten obsah je dost neucelený a je to tam dost zhruba. Třeba ty nové náboženské hnutí tam chybí úplně... Většinou si tedy materiál skládám sám.

J: Jak hodnotíte všeobecný zájem studentů o religionistiku, protože česká republika je v současné době považována za jeden z neateističtějších států, máte pocit, že by se tento názorový postoj promítal na české studenty?

R₄: možná překvapivě naopak je ten zájem vyšší než o jiná témata a asi mě to moc nepřekvapuje, protože možná právě proto, že to má charakter něčeho exotického, ve kterém člověk nevyrůstá nebo nežije tímto tématem obecně, takže jim to připadá nějakým způsobem fascinující. Někdy prostě paradoxní nebo skandální a že mě osobně na tom připadá výborné, že se na téma náboženství dá propojit celá škála oborů, které znají dějepis, další společenské vědy, práce s mapou, je to zkrátka téma, široké a mnoha oborové, takže když se podaří tyhle ty střípky, které děcka mají z různých předmětů pospojovat, takže na té motivační bázi to funguje lépe, než když se pustíme do úvodu do práva nebo do antické filosofie. Zkrátka u té religionistiky se daří udržet

pozornost lépe.

J: Dobře, máte na Vaší škole kromě, vy jste říkal, že vedete nějaký seminář pro 4 ročníky, máte tu nějaký předmět, který by vyučoval religionistiku, popřípadě náboženství.

R4: to nemáme a popravdě ani mimo školní aktivita nikde moc není. Jako na základkách je všeobecně známo, že nabídka náboženství existuje, ať už přímo na škole nebo při nějaké farnosti. Tady ve Valmezu je církevní základní škola, která to má přímo jako volitelný předmět nebo jako alternativu ve škole. Myslím si, že na středoškolské úrovni ta nabídka ani není ve městě. Čili ani u nás ani nikde jinde.

J: Dobře. Jaká témata se v rámci výuky religionistiky objeví nebo co vy se konkrétně začleňujete?

R4: Tak, tím, že učím i dějepis, tak si nemůžu odpustit nějakou váhu a velký prostor vývoji dějinám velkým náboženských systémů, ne jenom těch monoteistických, ale včetně Asie. Začínám nicméně takovým sociologičtějším úvodem různých forem náboženství základních sociologických témat a tak. Takže rozhodně nejvíce je tam těch dějin. I když ten seminář společenskovědní není dějepisný, tak prostě nechci potom po děckách, aby znali mnoho dat, údajů a faktů. Přes ty dějiny to vysvětluju a vykládám a vlastně to podstatné, co si od toho slibuju, je to, že si dokáží srovnat, dokáží vidět vývoje v kontextu starobylých forem, myslím, že je důležité, aby se orientovali v pojmech jako třeba sekularizace, aby dokázali vysvětlit hypotézy vzniku tohoto procesu, zamýšlíme se nad tématem konverze jako psychologického problému. Je to prostě do šířky. Pro mě osobně jsou to asi nejvíc ty dějiny, protože i přes všeobecný přehled dokázali rozlišit různé formy

J: Myslíte si, že v rámci výuky kladete větší výraz na křesťanství, na které stojí naše kultura na rozdíl od jiných světadílů a očekáváte od studentů větší orientování v oblasti křesťanství. Teď trochu narážím na situaci maturita před třemi lety, když spousta maturantů pohořel na Jidášovi a pak se vedla debata nad tím, zdali by studenti měli znát více o těchto věcech nebo ne...

R4: Asi to předpokládá, že to tak samozřejmě je, a rozhodně, když se zamyslím nad tím, jak to děláme v dějepise, tak školní dějepis je evropský dějepis, takže se tam nesetkají s nějakými asijskými principy, ale opravdu se to točí kolem křesťanství, takže tam 100 %. Když bych to vzal na religionistiku, tak více času věnuji judaismu, a pak to křesťanství nevyjde do mých hodin. Není to tím, že bych tomu tu váhu nechtěl dávat, ale spíše předpokládám, že ledacos vědí a není potřeba toho tolik vysvětlit. Ale neznamená to, že se tomu o tolik času více věnuju, ale ten judaismus je pro pochopení křesťanství velmi důležitý, takže se jemu věnuju více.

J: Teď možná otázka, kterou už jste zodpověděl předtím: myslíte si, že výuka religionistiky do hodin ZSV patří nebo celkové d výuky patří, mělo by jí být věnováno více/méně hodin?

R4: Rozhodně patří, zároveň je to mezipředmětové téma. Není nutno, aby to bylo jen v ZSV.

Myslím si, že by se jí dalo věnovat víc, ale zároveň si uvědomuji, že když k tomu jako učitelé nejsme moc připravováni, tak to může být kontraproduktivní. Když tomu člověk sám úplně nerozumí, obecná úroveň chápání i mezi vzdělanými lidmi, takže si představím, že prostě bude nějaký zasloužilý učitel, který je nucen tento blok zavést, tak do toho bude určitě promítat své postoje a vznikne z toho paskvil. Ale rozhodně bych si uměl představit, že pro budoucnost by se to na fakultách zesílit mohl. Nepřipravujeme automechaniky pouze na jejich profil, ale na co možná nejširší rozhled a tady to tam rozhodně patří a máme potenciál ho rozšiřovat.

J: Další otázka: Zvažujete, popř podnikl jste někdy v rámci výuky náboženskou skupinu nebo pozval jste si někdy představitele náboženské skupiny/hnutí/sekty. Zahrnul jste ho do výuky? Lákala by vás tato forma?

R₄: Lákala, rozhodně, možná že na malém městě je tady ten okruh církví a skupin trochu omezený, takže by to nebylo až tak zajímavé, jelikož bychom mohli vybrat katolickou a pár protestantských církví, ale je pravda, že jsme to zvažovali, ale zatím to zůstalo pouze u zvažování. Co tady ovšem proběhlo je Návštěva Tomáše Halíka, ale ta popravdě se to podařilo, protože ho sem pozvala Česká křesťanská akademie, podobně jsme tu měli religionistu Pavla Hoška. Ale jak říkám Křesťanská akademie je aktivní, takže pořádá tyto akce a my si jen domluvíme přednášku. Ale jak jste se ptala, představitelé církví, faráři by si myslím určitě pozvání přijali, ale zároveň dobře vím, že už jenom když chodí na vánoční koncert do kostela, tak se ozývají rodiče, kterým to vadí, i přesto, že farář má pouze krátký projev náboženského kázání. Takže pokud bych realizovat něco podobného, asi bych narazil, jelikož vedení školy by to kvůli rodičům zřejmě nepodpořilo. Jedná se o pár lidí, kteří se ozvou, ale i přesto by vedení od této myšlenky raději odstoupilo.

J: To už jsem slyšela na více školách, že byl problém s křesťanskou církví, ale když se pozvou jehovisti, tak to nevadí. Aby se to později neproměnilo v lynčování. Já jsem studovala bakaláře v Ostravě a tam s doc. Novotným jsme měli na každé hodině někoho ze sekty, a právě při těch jehovistech to bylo výživné a spousta filosofů na ně vrhala teologické věci a bylo to pro ně děsivé. Polovina utekla a zůstali tam dva, kteří tam opakovali stejnou větu dokola a nebyli schopni argumentovat, takže proto je to možná i nebezpečné se studenty

R₄: Řekněme, že ta obecná míra aktivity tu bude o něco nižší, ale mohlo by to být konfrontační, ať už by to mohlo být kdekoliv. Máme tu například evangelického faráře Hellera, z té staré rodiny Hellerů, tak tady si dokážu představit, že by ustál debatu na velmi vysoké úrovni, ale samozřejmě mohlo by to dopadnout všelijak.

J: A poslední otázka – Jaké je vaše osobní postavení k víře. Jste věřící, nevěřící a jak se popřípadě toto vaše postavení promítá do výuky?

R₄: Já jsem praktikující katolík a ví se to o mně a rozhodně se to promítá do výuky. Samozřejmě

se to snažím nějakým způsobem filtrovat a baví mě být na opačné straně, hrát ďáblova advokáta, takže se nesetkávám s tím, že by mi někdo vyčítal stranickost, právě naopak by mi někdo mohl vyčítat, že haním ty své, ale snažím se do výuky zakomponovat i své osobní zkušenosti. Nevím, jestli spíš nepotřebujete ty lidi, kteří budou stát mimo.

J: Já jsem přemýšlela, jak se to vyvine. Spousta oslovených učitelů ZSV jsou Křesťani, nicméně můj výzkum to nijak neruinuje. Děkuji Vám za Váš čas.